

Jord- och skogsbruks-
ministeriet

PEPPIINA HUHTALA

Laxregale och fiskerättigheter enligt särskilda grunder i norra Finland

NULÄGE OCH BEDÖMNING AV EVENTUELLA BEHOV
AV ÄNDRINGAR

Jord- och skogsbruksministeriets publikationer 2020:3

Laxregale och fiskerättigheter enligt särskilda grunder i norra Finland

nuläge och bedömning av eventuella behov av ändringar

Jord- och skogsbruksministeriet

ISBN: 978-952-366-022-9

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, publikationsverksamheten

Helsingfors 2020

Presentationsblad

Utgivare	Jord- och skogsbruksministeriet	25.2.2020
Författare	Peppiina Huhtala	
Publikationens titel	Laxregale och fiskerättigheter enligt särskilda grunder i norra Finland – nuläge och bedömning av eventuella behov av ändringar	
Publikationsseriens namn och nummer	Jord- och skogsbruksministeriets publikationer 2020:3	
ISBN PDF	978-952-366-022-9	ISSN PDF 1797-397X
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-022-9	
Sidantal	79	Språk svenska
Nyckelord	regalrätt till laxfiske, äganderätt, gränsälvöverenskommelse, fiskerätt, fiskeavtal, lax, öring, fiske, fisketurism, strömfallsägenhet, kommersiellt fiske, särskild förmån, särskild rättighet	
Referat	<p>Utredningen redogör för fiskerättigheterna enligt särskilda grunder samt regalrätten till laxfiske i Norra Finland som ingår i den gällande lagstiftningen. I enlighet med riksdagens ståndpunkt bedömer utredningen om det finns några behov att reformera lagstiftningen särskilt i fråga om regalrätten. Med regalrätt avses statens rätt, som gällt sedan den svenska tiden, att fiska efter lax och havsöring på Bottenviken och i de stora floderna som utmynnar i Bottniska viken. Under årens lopp har fiskerättigheterna blivit en mångfacetterad helhet, vilket har gjort det svårare att se hela bilden.</p> <p>Utredningen som är juridisk börjar med en redogörelse för hur regalrätten ursprungligen har skapats och slutar med en beskrivning av det gällande rättsläget. I det första kapitlet presenteras rättsfall som gäller regalrätten. I det andra kapitlet behandlas fiskerättigheterna enligt särskilda grunder i Norra Finland utifrån förrättade fastighetsbestämningar. I det tredje kapitlet ser man närmare på strömfallsägenheternas fiskerättigheter som man behandlar utgående från rättsfall, fastighetsbestämningar och rättslitteratur.</p> <p>I det fjärde kapitlet behandlas fiskerättigheterna i gränsälven mellan Finland och Sverige, det vill säga Torne älv, med tanke på regalrätten till laxfiske. Fisket i gränsälvområdet regleras genom ett statsfördrag, vilket innebär att frågan också granskas ur ett internationellt rättsligt perspektiv. I det femte kapitlet behandlas regalrätten med tanke på förvaltning av de fiskeplatser som ligger vid älvmynningar samt på återetablering av vandringsleder. Samtidigt går man också igenom resultaten från jord- och skogsbruksministeriets enkät om regalrätten. Avslutningsvis analyserar man de sannolika konsekvenserna av avvecklingen av regalrättssystemet för den nationella lagstiftningen, gränsälvöverenskommelsen och fiskearrangemangen i allmänhet.</p> <p>Utredningen är avsedd att vara till hjälp för beslutsfattare och dem som arbetar inom förvaltningsområdet. Detta i syfte att få en klarare helhetsbild av fiskerättigheterna i Norra Finland och kunna planera framtiden utifrån en gemensam grund.</p>	
Förläggare	Jord- och skogsbruksministeriet	
Distribution/ Beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi	

Kuvailulehti

Julkaisija	Maa- ja metsätalousministeriö	25.2.2020
Tekijät	Peppiina Huhtala	
Julkaisun nimi	Pohjois-Suomen erityisperusteiset kalastusoikeudet ja lohiregaali – nykytilanne ja mahdollisten muutostarpeiden arviointi	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 2020:3	
ISBN PDF	978-952-366-022-9	ISSN PDF 1797-397X
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-022-9	
Sivumäärä	79	Kieli ruotsi
Asiasanat	lohiregaali, omistusoikeus, rajajokisopimus, kalastusoikeus, kalastussopimus, lohi, taimen, kalastus, kalastusmatkailu, koskitila, kaupallinen kalastus, erityinen etuus, erityinen oikeus	
Tiivistelmä	<p>Selvityksessä tarkastellaan Pohjois-Suomen erityisperusteisia kalastusoikeuksia ja lohiregaalia osana voimassaolevaa lainsäädäntöä. Lisäksi arvioidaan eduskunnan kannan mukaisesti sitä, liittykö erityisesti lohiregaaliin lainsäädännön uudistamistarpeita. Lohiregaalilla tarkoitetaan Ruotsin vallan ajoista lähtien säilynyttä valtion oikeutta lohen- ja meritaimenen kalastukseen Pohjanlahteen laskevissa suurissa virroissa ja Perämerellä. Kalastusoikeudet ovat vuosien saatossa muotoutuneet Pohjois-Suomessa kerrokselliseksi kokonaisuudeksi, mikä on vaikeuttanut kokonaistilanteen hahmottamista.</p> <p>Selvitys on lainopillinen ja rakentuu niin, että alussa käydään läpi lohiregaalin syntyhistoriaa päätyen voimassaolevaan oikeustilaan. Luvussa esitellään lohiregaalia koskevia oikeustapauksia. Toisessa luvussa tarkastellaan Pohjois-Suomen erityisperusteisten kalastusoikeuksien olemassaoloa toimitettujen kiinteistönmäärittämis- ja kiinteistönkäyttötoimitusten kautta. Kolmannessa luvussa tarkastelu tarkentuu koskitilojen kalastusoikeuksiin, joita käydään läpi oikeustapausten, kiinteistönmäärittämis- ja kiinteistökirjallisuuden avulla.</p> <p>Neljännessä luvussa käsitellään Suomen ja Ruotsin välisen rajajoen, Tornionjoen, kalastusoikeuksia lohiregaalin kannalta. Rajajokialueen kalastusta säädellään valtiosopimuksella, joten arvioitavaksi tulee myös kansainvälisoikeudellinen näkökulma. Viidennessä luvussa lohiregaalia käsitellään jokisualueilla olevien kalastuspaikkojen hallinnoinnin ja vaellusyhteyksien palauttamisen näkökulmasta. Samalla käydään läpi maa- ja metsätalousministeriön toteuttaman lohiregaalia koskeneen kyselyn tuloksia. Lopussa tarkastellaan lohiregaalista luopumisen todennäköisiä seurauksia kansalliseen lainsäädäntöön, rajajokisopimukseen ja kalastusten järjestämiseen yleensä.</p> <p>Selvitys on tarkoitettu avuksi päätöksentekijöille ja hallinnonalan parissa työskenteleville, jotta Pohjois-Suomen kalastusoikeudellinen kokonaisuus olisi helpommin hahmotettavissa ja tulevaisuutta voitaisiin suunnitella yhteiseltä pohjalta.</p>	
Kustantaja	Maa- ja metsätalousministeriö	
Julkaisun myynti/ jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi	

Description sheet

Published by	Ministry of Agriculture and Forestry	25 February 2020	
Authors	Peppiina Huhtala		
Title of publication	Fishing rights resting on special grounds and the royal salmon prerogative in Northern Finland – current situation and assessment of possible needs for amendments		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Agriculture and Forestry 2020:3		
ISBN PDF	978-952-366-022-9	ISSN (PDF)	1797-397X
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-022-9		
Pages	79	Language	Swedish
Keywords	royal salmon prerogative, right of ownership, border river agreement, fishing right, fishing agreement, salmon, trout, fishing, fishing tourism, rapids property, commercial fishing, special benefit, special right		
<p>Abstract</p> <p>The report examines the role of the royal salmon prerogative and fishing rights resting on special grounds in Northern Finland as part of the current legislation. In line with the position adopted by Parliament, the report also assesses possible needs for legislative reform, particularly as concerns the royal salmon prerogative. The royal salmon prerogative refers to the right of the State to fish for salmon and sea trout in the major rivers flowing into the Gulf of Bothnia and in the Bay of Bothnia, which dates back to the period of Swedish rule. Over the years, fishing rights in Northern Finland have become a multi-layered entity, which has made it more difficult to conceptualise the overall situation.</p> <p>The report is legal in nature and is structured so that it begins by going through the origins and history of the royal salmon prerogative and ends with an examination of the current legal situation. The first chapter presents legal cases concerning the royal salmon prerogative. The second chapter examines the existence of fishing rights resting on special grounds in North Finland through demarcations of boundaries by judicial decision. The third chapter focuses on the fishing rights of rapids properties, which are reviewed through legal cases, demarcations of boundaries by judicial decision, and legal literature.</p> <p>The fourth chapter deals with fishing rights on the border river between Finland and Sweden, the river Tornionjoki, from the point of view of the royal salmon prerogative. Fishing in the border river region is regulated by a joint agreement, which means that the assessment also takes into account the perspective of international law. The fifth chapter discusses the royal salmon prerogative from the point of view of the management of fishing sites in estuary areas and the restoration of migratory routes. It also examines the results of the survey on the royal salmon prerogative carried out by the Ministry of Agriculture and Forestry. To conclude, the report examines the likely consequences that phasing out the royal salmon prerogative would have on national legislation, the border river agreement and the organisation of fishing in general.</p> <p>The report is intended to help decision-makers and those working in the administrative sector in order to make the fishing rights in North Finland easier to conceptualise and to provide a common basis for future planning.</p>			
Publisher	Ministry of Agriculture and Forestry		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Innehåll

TILL LÄSAREN	9
1 Inledning	11
1.1 Laxregalets historia.....	13
1.2 Laxregalet i rättspraxisen.....	16
1.2.1 Skador till följd av byggande vid vattendrag.....	18
1.3 Laxregalet i nutiden.....	20
1.4 Villkor för begränsningar i de grundläggande rättigheterna.....	21
2 Fastighetsbestämningsförrättning som en metod för att avgöra en fastighets utsträckning	25
2.1 Utredning av fiskerättigheter i anslutning till vattenomkretsrågångs- förrättningar.....	27
2.2 Särskild förmån som fastighetens utsträckning.....	28
2.3 Särskild rätt som personlig rätt.....	30
2.4 Fastighetsbestämningsförrättningar i Bottenviken, Torne älv och Muonio älv	32
2.4.1 Lappeankoski, Matkakoski, Ijo älv.....	33
2.4.2 Kukkolankoski	35
2.4.3 Öarna Kuusiluoto och Sassi, Bottenviken	37
3 Fiskerättigheter för strömfallslägenheter	38
3.1 Strömfallsförvärv.....	40
3.2 Förbehållen fiskerätt: fastighetsspecifik eller personlig?	43
3.2.1 Slutsatser.....	46
3.3 Ett delägarlag för den särskilda förmånen vid beslut som gäller fiskeriområdet	47
4 Fiske i det område som avses i gränsälvöverenskommelsen	49
4.1 Det gemensamma T-M-K-tillståndsområdet.....	51
4.2 Väylän viehelupa-alue.....	53
4.3 Strömfallslägenheterna i det gemensamma tillståndet.....	54
5 Statens enskilda fiskeplatser och öppnande av vandringsförbindelsen	55
5.1 Överlåtelse av fiskeplatser till förmån för vattenområdenas ägare.....	56
5.2 Resultat av Webropol-enkäten om slopande av laxregalet.....	58
5.3 Fiskerättigheterna efter öppnandet av vandringsförbindelsen.....	60

6	Konsekvenser av slopandet av laxregalet	62
6.1	Gränsöversöverenskommelsen och lagen om fiske	64
6.2	Ekonomiska konsekvenser	65
6.2.1	Användning av tillståndsinträkten	66
6.3	Status för ägaren av vattenområdet	67
6.4	Kommersiellt fiske och fisketurism	69
6.5	Reglering av fisket och undantag från fiskestadgan	70
7	Till slut	73
	Källor	76
	Förkortningar	79

TILL LÄSAREN

I Bottenviken och särskilt i älvdalen vid Torne älv och Muonio älv har frågor som rör laxregalet och fiskerättigheter enligt särskilda grunder medfört ovisshet och meningsskiljaktigheter. Sådana frågor är i synnerhet laxregalens legitimitet och fiskerättigheterna för strömfällslägenheterna vid Torne älv. Jord- och skogsbruksministeriet har försökt utreda läget på ett konsekvent sätt i olika sammanhang i syfte att klargöra de frågor som har ansetts vara oklara. För detta syfte beställdes en undersökning om laxregalet hos Juha Joonas, JD, forskare vid Lapplands universitet. Joonas undersökning blev färdig i slutet av 2015. Den var en historisk översikt över hur laxregalet har kommit till för flera århundraden sedan. Utgående från Joonas undersökning utreddes även innehållet i den gällande rätten i nuläget med hänsyn till den historiska utvecklingen. Hösten 2017 avgav professor emeritus Erkki Hollo ett utlåtande i frågan.

Jord- och skogsbruksministeriet har dessutom som ett resultatmål fastställt att Lantmäteriverket skulle verkställa fastighetsbestämningsförrättningar för att kunna utreda fiskerättigheterna enligt särskilda grunder. Förrättningarna verkställdes under 2014–2015 och de sista lagakraftvunna besluten om dessa förrättningar fattades efter rättegångsprocesserna 2018. För den fiskerättsliga helheten i norra Finland har det varit behövligt att utöver de enskilda utredningarna samla in information från tidigare utredningar och olika källor. Syftet med detta arbete är att utreda vilket innehåll i dag är i fiskerättigheterna som utformats under sekler och decennier. I utredningen granskas även konsekvenserna av ändringen av rättsläget som erkänner statens laxregale.

Tack till utredaren och dem som har biträtt i utredningen och insamlingen av utredningsmaterialet samt de experter på detta specialområde som arbetar eller har arbetat med förvaltningsområdet. Ett särskilt tack till Pekka Vihervuori, JD, professor, och Matti Hepola, JD, biträdande professor vid Lapplands universitet, som har kommit med värdefulla synvinklar och kommentarer till utredningen.

Juha Niemelä
Avdelningschef
November 2019

1 Inledning

Med laxregale avses statens exklusiva rätt att fiska efter lax och öring i Bottenviken och i stora strömmar som mynnar ut i Bottniska viken.¹ Laxregalet innebär därför ett undantag från huvudregeln i 5 § i lagen om fiske (FiL 379/2015) om att rätten att fiska tillkommer vattenområdets ägare. Av denna anledning ska statens laxregale inte förväxlas med alternativet att staten även utifrån ägande av vattenområde kan vara innehavare av fiskerätt i området.

Lagen om fiske och statsrådets förordning om fiske (1360/2015), som har utfärdats med stöd av lagen om fiske, är vår viktigaste nationella lag som reglerar fisket. Enligt 9 § i den gällande lagen om fiske *förbehålls statens enskilda fisken fortfarande staten där de sedan gammalt har varit och fortfarande är i statens besittning*. Till sådana fisken hör även fisken som sker i sjö- och insjöområden inom vattenrättsliga byarågångar och som grundar sig på laxregalet. Motsvarande bestämmelse ingick även i 12 § i lagen om fiske år 1982 (286/1982) och 5 § i lagen om fiske år 1951 (503/1951).

I förarbetena för lagen om fiske år 1982 ansågs statens enskilda fisken i regel bygga på *ett fiskeregale*² som härrörde från medeltiden. Fiskeregale omfattar statens exklusiva rätt att fiska efter vissa laxsläktingar. Vår gällande lag om fiske erkänner att statens laxregale *”sedan gammalt”* finns för fiske trots att laxregalet inte uttryckligen nämns i lagen eller förarbetena för lagen.³

Finland är ett av medlemsländerna i Europeiska unionen (EU) och har förbundit sig till flera *internationella överenskommelser*⁴ vars principer påverkar vår nationella lagstiftning om fiske. Enligt 3 § 1 mom. i lagen om fiske tillämpas lag om fiske om inte något annat följer

1 Se till exempel Järvi, s. 156.

2 I denna utredning används termen laxregale i stället för termen fiskeregale.

3 HE 214/1980 vp, s. 11.

4 Unionens rättsakter som är relevanta för fisket ingår särskilt i den gemensamma fiskeripolitiken (GFP), och bestämmelser som påverkar fisket eller vården av fiskeresurser ingår i habitatdirektivet, direktivet om en marin strategi och ramdirektivet för vatten.

av Europeiska unionens lagstiftning om den gemensamma fiskeripolitiken eller den nationella lagstiftning som genomför den, eller av en överenskommelse med en främmande stat.⁵

Sådana specialbestämmelser som är förenliga med 3 § i FiL är gränsälvöverenskommelsen mellan Finland och Sverige (FördrS 91/2010), nedan benämnd *gränsälvöverenskommelsen*, den relevanta delen av överenskommelsen, nämligen fiskestadgan för Torneälven, nedan benämnd *fiskestadgan*, och lagen om sättande i kraft av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i gränsälvöverenskommelsen mellan Finland och Sverige, om tillämpning av överenskommelsen och om upphävande av vissa lagar (722/2010), nedan benämnd *ikraftträdandelagen*. Bestämmelserna i gränsälvöverenskommelsen och fiskestadgan tillämpas i första hand inom tillämpningsområdet, om bestämmelser om en fråga ingår i såväl den nationella lagen om fiske, gränsälvöverenskommelsen som fiskestadgan.⁶ Det kommersiella havsfisket efter lax regleras i sin tur främst genom fiskekvoter som har bestämts i enlighet med EU:s gemensamma fiskeripolitik (EGFP) och den nationella lagstiftningen för att genomföra den, samt genom statsrådets förordning om begränsningar av laxfisket (236/2017), som reglerar fisketiden och antalet fångstredskap.⁷

Vid beredningen av lagen om fiske har riksdagens jord- och skogsbruksutskott konstaterat att *utskottet understryker att de oklarheter som fortfarande råder vad gäller fiskerättigheterna enligt särskilda grunder och regalrätten i norra Finland ska utredas och lösas på ett systematiskt sätt så att den rättsliga osäkerheten i framtiden ska upphöra ... Utskottet konstaterar att det särskilt vad gäller regalrätten fortfarande behövs tilläggsutredningar för att de nya riktlinjer som eventuellt behövs eller bevarandet av rättsläget ska kunna genomföras på ett kontrollerat sätt.*⁸

Jord- och skogsbruksministeriet har främjat utredningen av oklarheterna med laxregalet genom att beställa en undersökning om laxregalet hos Juha Joonas, JD, forskare vid Lapplands universitet. Joonas undersökning blev färdig den 4 december 2015 och är rätthistorisk. Efter detta begärde ministeriet ett utlåtande av Erkki Hollo, professor emeritus i miljö rätt vid Helsingfors universitet. Hollos utlåtande blev färdigt den 19 september 2017. I utlåtandet tog Hollo ställning till innehållet i den gällande rätten angående laxregalet, med hänsyn till Joonas undersökning och den historiska utvecklingen.

5 Kalastuslain kokonaisuudistuksen työryhmän mietintö, s. 10.

6 *Lex specialis*, dvs. speciallagar, har företräde framför *lex generalis*, dvs. allmänna lagar.

7 Genom lagen om det nationella genomförandet av Europeiska unionens gemensamma fiskeripolitik (1048/2016), nedan benämnd genomförandelagen, infördes i Finland i början av 2017 ett nytt system med aktörs-specifika fiskekvoter. Det viktigaste innehållet i kvotssystemet är en uppdelning av Finlands fiskekvoter i överlåtbara och icke-överlåtbara nyttjanderätter för viss tid för kommersiella fiskare.

8 JsUB 31/2014 rd – RP 379/2014 rd, s. 10.

I förarbetena för gränsälvöverenskommelsen åläggs i sin tur Lantmäteriverket att inleda de fastighetsbestämningsförrättningar som behövs för att utreda fiskerättigheterna enligt särskild grund i det område som avsågs i överenskommelsen. Detta utgick från att vissa parter i området under förhandlingarna om överenskommelsen framförde påståenden om att det i området föreligger sådana fiskerättigheter enligt särskilda grunder som inte hade utretts. Ovan avsedda fastighetsbestämningsförrättningar utfördes i bland annat Kukkolankoski, Matkakoski och Lappeankoski 2014–2015. Förrättningarna har vunnit laga kraft. Det gäller sådana oklara fiskerättsliga frågor i norra Finland som är åtskilda från laxregalet. Dessa frågor behandlas närmare i kapitel 2. I kapitel 3 behandlas även fiskerättsliga frågor för strömfallslägenheter som ett led i denna utredning om laxregalet.⁹

Ministeriet har även försökt utreda medborgarnas åsikter och därför genomfört en öppen Webropol-enkät om laxregalet. Enkäten genomfördes så att alla intresserade hade möjlighet att delta i enkäten mellan den 18 april och den 25 maj 2018. Under denna period besvarades enkäten av 122 personer. Syftet med enkäten var att kartlägga vad medborgare anser om laxregalet, de situationer där regalet tillämpas, ett eventuellt slopande av laxregalet och konsekvenserna av slopandet. Enkätsvaren har behandlats och resultaten klargörs i väsentliga delar som en del av denna utredning.

NTM-centralen i Lappland har också inlett en bedömning av konsekvenserna av slopandet av statens laxregale. Det huvudsakliga målet för denna utredning är att utgående från rättspraxis och utredningar kring frågan kartlägga vilka ämnesområden statens laxregale påverkar och att enligt riksdagens ståndpunkt utvärdera om det behövs nya riktlinjer och sådana ändringar i lagstiftningen som de nya riktlinjerna kräver.

1.1 Laxregalets historia

Regaldoktrinen härrör ursprungligen från feodala Italien och är *en doktrin om regal som rättslig grund för att ta kronans tillgångsposter i besittning*. Det fanns två typer av regalrätt, *regalia majora* och *regalia minora*. Med *regalia majora* avsågs bland annat lagstiftnings- och domsrätt medan *regalia minora* omfattade kungens inkomstgivande rättigheter, såsom fiske.¹⁰

Juha Joona har forskat i laxregalets historia från 1200-talet till 1900-talet. Av forskningen framgår när och hur det rådande rättsläget för laxregalet har kommit till. Laxregalpraxisen

9 RP 264/2009 rd, s. 20. Som ett resultatmål fastställde jord- och skogsbruksministeriet att Lantmäteriverket utgående från förarbetena för gränsälvöverenskommelsen skulle utreda de oklara fiskerättigheterna på Bottenviken, Torne älv och Muonio älv.

10 Haataja, s. 479.

utformades under medeltiden då Finland var en del av konungariket Sverige. Enligt Joonas undersökning har laxregalet juridiskt sett dock inte införts på ett hållbart sätt, eftersom kronan samtidigt som laxregalet infördes tog olika tillgångsposter i besittning med anledning av kronans fiskala behov. För att en rätt ska kunna införas på ett juridiskt godtagbart sätt skulle det enligt Joona ha varit viktigt att beslutet i frågan skulle ha fattats av en part som *när rätten infördes* hade rätt att utfärda en bestämmelse enligt vilken statens laxregale kan anses ha blivit en del av rättsordningen.¹¹

Enligt Joona ska grunden för att införa laxregalet granskas på olika sätt för tre olika områden. För det första ska den granskas på olika sätt för *gamla hemman*¹² och *nya hemman*¹³. I fråga om gamla hemman har alla rättigheter till fastigheten tillkommit hemmanen. I fråga om nya hemman har rättigheterna, inbegripet fiskerätten, i ursprunglig bemärkelse tillkommit kronan som behärskade de nya hemmanens mark- och vattenområden före nybyggarsamhällena och det privata ägandet. Enligt Joona ska dessutom Torne älvs källflöden (Könkämä älv och Lätäseno), dvs. nuvarande Enontekis område, granskas som en separat helhet. I princip är frågan i Enontekis densamma som i fråga om övriga nya hemman. Den enda skillnaden är att urfolket i området, dvs. samerna, har fiskerätt i området och frågan kring laxregalet bör granskas utgående från samernas fiskerätt.¹⁴

Utifrån Joonas undersökning kan vi ifrågasätta legitimiteten, dvs. den rättsliga grunden, för statens regalrätt. I undersökningen har Joona dock även hittat starka grunder för hur laxregalet började genomföras med administrativa föreskrifter i slutet av 1700-talet. Enligt Joona har laxregalet nämnts i olika administrativa handlingar, men det införlivades ändå inte på ett legitimt sätt i den dåtida lagstiftningen.¹⁵

Enligt Hollo och Joona kan laxregalet anses vara ett visst slags rättsligt arv från den tid då Finland var en del av Sverige. Storfurstendömet Finlands första egna fiskestadga trädde i kraft 1865. Före detta gällde en fiskestadga som på ett visst sätt erkände Sveriges laxregale. Därför understryker Hollo att fiskestadgan för 1865 har utgjort en historisk grund för vår nationella fiskelagstiftning. Fiskestadgan ändrades senare genom en fiskestadga

11 Joona, s. 25 och 64.

12 Pello var den nordligaste byn dit bondebebyggelsen sträckte sig före 1550-talet. Med gamla hemman avses därför älvdalen från Bottenvikens kust till Pello vid Torne älvs övre lopp. Den fasta bondebebyggelsen spred sig senare till regioner norr om Pello och även delvis till Enontekis först från och med början av 1600-talet, då bebyggelsen i denna region kallas nya hemman. Joona, s. 27–28.

13 Den bebyggelse som senare spred sig till regioner norr om Pello kallades nya hemman.

14 Joona, s. 27–28.

15 Som en viktig handling som erkänner regalet nämner Joona en föreskrift som är utfärdad 1786 och som fastställer att fisket efter lax i Torne älv skulle arrenderas ut till utomstående till ett visst bestämt penningbelopp för 15 år. Det motiverades med att laxfisket orsakade tvister mellan bönder. Dessutom ansåg myndigheten att bönderna inte koncentrerade sig på jordbruket på grund av att rätten att fiska efter lax tillkom hemmanen. Befolkningen begärde dock att laxfisket trots detta beslut fortfarande skulle tillkomma den lokala befolkningen, men begäran avvisades genom ett kungligt beslut den 2 oktober 1786. Joona, promemoria, s. 7.

för 1902. I ett tillägg till stadgan 1932 identifieras statens rätt att fiska efter lax och öring i älvar som mynnar ut från Ule älv till de norra delarna av Bottniska viken, dvs. även i Kemi älv och Torne älv. Uppfattningen om att de enskilda fiskerättigheterna förbehölls kronan etablerades senare i vår nationella lagstiftning. Enligt 9 § i den gällande lagen om fiske förbehålls statens enskilda fisken fortfarande staten där de sedan gammalt har varit och fortfarande är i statens besittning.¹⁶

Hollo understryker även att lag- och ekonomiutskottet i sitt betänkande om regeringens proposition med förslag till förordning om fiske (695/1951) för 1951 konstaterar att *reformen, med hänsyn till den historiska utvecklingen och rådande förhållanden, bara kan genomföras med bibehållande av det nuvarande ägandet av fiskevattnen och att andra slag av fiskerättigheter, nämnda i lagstiftningen åtminstone sedan 1700-talet, fortfarande ska gälla*. Att hänvisningen till de fisken som vårdas av staten även omfattade laxfiskerättigheter framgår av utskottets tidigare betänkande (13/1943) om regeringens föregående och sedermera förfallna proposition med förslag till en ny lag om fiske (18/1943).¹⁷

Generellt sett kan vi fastslå att regleringen av fisket var ostrukturerad när laxregalet infördes. Det avspeglades till exempel i att beskattningen av fisken i regel var ett oberoende delområde från bland annat beskattningen av hemman. Det lämnade ett stort utrymme för kronan att tillgodose sina fiskala behov särskilt genom beskattning av fisken. Under olika tidsperioder fanns det därför flera olika skatter som utgick från laxfiske, och senare utformades praxisen så att kronan i stället för att beskatta började arrendera ut fisken till bönder. Joona vill dock ägna uppmärksamhet åt att ägandet av fiskerättigheter inte den tiden i sig var någon relevant fråga för bönderna trots att kronan tog omfattande tillgångsposter i besittning utan större motstånd. Däremot medgav bönderna att rätten att fiska efter lax tillkom kronan därför att den för bönderna viktiga fiskerätten övergick till bönderna i form av långfristiga arrendeavtal.¹⁸

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att laxregalet verkar ha införts gradvis under en tid då samhället, inbegripet rättssystemen, var mycket olika jämfört med i dag. Därför ska de förfaranden som har införts under olika tidsperioder granskas inom en juridisk och mer omfattande samhällslig referensram som är typisk för den period som är föremål för granskning. Detta är svårt eftersom rättsordningen uppfattas genom gällande begrepp och principer utgående från det befintliga samhället.¹⁹

¹⁶ Hollo, s. 6–7.

¹⁷ Hollo, s. 5–6.

¹⁸ Enligt Joona är det dock inte helt klart, om skatt den tiden betalades enligt den numera kända principen om att skatt betalas för något som ägs, eller enligt det centraleuropeiska feodalsamhällets rättsprincip om att skatt betalas till den som äger. Joona, s. 104–105.

¹⁹ Joona, s. 23.

1.2 Laxregalet i rättspraxisen

Det har inte ens i rättspraxisen varit enkelt att tillägna sig begreppet laxregale eller att definiera innebörden i begreppet. I Finland har laxregalet godkänts i rättspraxisen, men det finns veterligen inga prejudikat som direkt avser laxregalets ställning. Laxregalet har tangerats genom att konstatera att laxregalet föreligger bland annat i rättegångsprocesser för ersättning av skador som har orsakats laxfisket till följd av byggande vid vattendrag. Besluten saknar dock en närmare specifikation av vad laxregalet egentligen bygger på. Det kan bero på att det är relativt länge sedan laxregalets historia började och att huvudmålet i den finska rättspraxisen aldrig *de facto* har varit att (lax)regalet föreligger.²⁰

Det sätt på vilket laxregalet har införts nämns dock i högsta domstolens avgörande HD:1931-II-476. I det behandlade ärendet hade ett fiskelag yrkat på att staten skulle överlåta de utarrenderade fiskeplatserna för lax och öring och bestämmanderätten över platserna till fiskelaget, eftersom fiskelaget ansåg att staten inte hade laglig rätt till dem. Högsta domstolen fastställde hovrättens dom, i vilken fiskelagets talan förkastades *eftersom det ansågs att fiskeplatserna i fråga sedan urminnes tider hört till statens förmåner*. Hovrätten hänvisade till 18 kap. 1 § i byggningsbalken (*kronans enskilda fisken*).²¹

I Sverige behandlade högsta domstolen (HD) laxregalet som huvudmål 1951 och 1967. Det tidigare beslutet handlade om Torne älvs källflöden norr om Pello, där fiskerätten helt ansågs tillkomma ägaren av vattenområdet. Det senare beslutet rörde området från älvmyningen till Pello, där rätten att fiska efter lax enligt majoriteten i HD tillkom staten.²²

Domen 1951 handlade om skiftesförrättning och huruvida rätten till laxfiske i Muonioälven och Lainioälven tillkom kronan som regale eller hemmanen i byn på äganderättsgrund. Kronans regalbaserade yrkanden avslogs, men främst på den formella grunden att kungens regalbaserade särskilda fiskerätt inte hade tagits upp i jordeboken. I en inhämtad redogörelse från kammarkollegiet ifrågasätts dock uppfattningen att regalet har upphävts i och med att det inte nämns i den föregående författningen. Enligt redogörelsen var det snarare så att regalfrågan lämnades öppen, avhängig av rådande rättsläge.²³

Domen 1967 handlade om ägarna till ett vattenområde i byn Vitsaniemi och yrkandet att fastställa deras rätt till laxfiske avseende delen för vilken de betalade ersättning till staten som regale. Dessutom yrkades återbetalning av arrendeavgifter. Häradsrätten och hovrätten godkände talan, medan HD avslog båda yrkandena efter omröstning och samtidigt

²⁰ Hollo, s. 4.

²¹ Hollo, s. 7.

²² NJA 1967:103, s. 201, NJA 1951:712, s. 413. NJA. Se även rättsfallsanalys, Joona, s. 21 och Hollo, s. 4–5.

²³ NJA 1967:103. Se även Joona, s. 21–22, och Hollo, s. 4.

upphävde de lägre rättsinstansernas divergerande avgöranden. Av bedömningarna baserade på de omfattande redogörelserna i anslutning till detta beslut följde enligt domstolen att *regalrätten ansågs ha ett reellt rättsligt innehåll trots det svårtolkade ursprunget*.²⁴

I Finland ansåg Vasa hovrätt i sin tur i sitt beslut den 27 april 1962 att rätten att fiska efter lax vid Nedertorneå kommuns kust, åtskild från lantgårdarnas rätt att äga vattenområdet, sedan gammalt hade tillkommit staten. Beslutet var ett omröstningsbeslut, och en oenig medlem skulle ha bibehållit häradsrättens divergerande avgörande. Högsta domstolen beviljade inte besvärstillstånd (HF:1966:217), och därmed är hovrättens dom lagakraftvunnen.

Det var fråga om en tvist mellan staten och Laivaniemi och Laivajärvi fiskelag inom Nedertorneå kommun om att fiskelagen hade arrenderat ut fiskeplatser inom sitt vattenområde för laxfiske och även själva börjat bedriva laxfiske. I målet var staten kärande och yrkade på ersättning av fiskelagen baserat på att platserna för laxfiske jämte rättigheterna att fiska lax i det aktuella området i regel tillhörde staten. Fiskelagen motsatte sig talan.

År 1961 avgjorde häradsrätten målet till förmån för fiskelagen och uttalade sig bland annat att *den administrativa myndigheten visserligen i århundraden genom administrativa bestämmelser och åtgärder hade förklarat att rätten att fiska efter lax, åtskild från rätten att äga mark- och vattenområden, tillkommit staten, trots att det saknades bestämmelser om denna rätt i lagstiftningen, och att statens påstådda rätt att fiska lax inte hade varit en exklusiv rätt, utan även markägarna hade haft rätt att fiska efter lax. Av denna anledning och för att det inte hade bevisats att staten sedan gammalt hade haft en plats för laxfiske inom fiskelagets vattenområde, utan fiskelaget hade förvaltat platserna för laxfiske inom sitt vattenområde i århundraden, har häradsrätten avslagit talan. Staten åläggs att betala ersättningar för rättegångskostnader till fiskelaget*.

Hovrätten fattade i sin tur ett helt motsatt beslut som vann laga kraft och enligt vilket *rätten att fiska efter lax vid Nedertorneås kust, åtskild från lantgårdarnas rätt att äga vattenområdet, sedan gammalt har tillkommit staten. Av denna anledning och för att Laivaniemi och Laivajärvi fiskelag inte har bevisat att fiskelaget har en särskild plats för laxfiske inom sitt vattenområde ... anser hovrätten att rätten att fiska efter lax inom Laivaniemi och Laivajärvi skifteslags vattenområde tillkommer staten*.

²⁴ Joona, s. 21. Se även Hollo, s. 4–5.

1.2.1 Skador till följd av byggande vid vattendrag

I sina senare beslut om ersättning av skador till följd av fördämningen i anslutning till byggandet av ett kraftverk vid Kemi älv och Ijo älv (VÖD 75/1983, VÖD 33/1982, VÖD 80/1978) ansåg vattenöverdomstolen att det hade utretts att rätten att fiska efter lax och öring i Kemi älv och Ijo älv samt i havsområdet utanför älvarna som regalrätt tillkom staten.

Däremot ansåg vattenöverdomstolen samtidigt att fiske efter lax och öring sedan gammalt har kunnat bedrivas i Kemi älv och havsområdet utanför älven utan att staten, som har varit medveten om detta fiske som pågått länge, har ingripit i det (VÖD 33/1982). Dessutom ansåg vattenöverdomstolen att detta fiske, som även har bedrivits av andra parter än ägarna av vattenområdena, har utgjort en viktig del av den lokala befolkningens utkomst. Av bland annat dessa orsaker ålades Pohjolan Voima Oy och delvis Kemijoki Oy att betala ersättning för fiskeförmån till alla privatpersoner som hade fiskat efter lax och öring med tillåtna redskap.

I sitt beslut konstaterar vattenöverdomstolen om laxregalet att *vattenöverdomstolen anser att det är utrett att rätten att fiska efter lax och öring i Kemi älv och havsområdet utanför älven inte är en rätt som bygger på ägandet av vattenområdet, och att rätten att fiska efter dessa fiskarter i detta område ska anses tillkomma staten som dess exklusiva rätt (fiskeregale), oberoende av ägandeförhållandena i vattenområdet, och vidare att vattenöverdomstolen konstaterar att fiske efter lax och öring sedan gammalt har kunnat bedrivas i Kemi älv och havsområdet utanför älven utan att staten, som har varit medveten om detta fiske som pågått länge, har ingripit i det.*

Upphävandet av flottningsstadgan för Simo älv och ersättningen för skador på laxfisket till följd av iståndsättandet av flottleden har behandlats i vattendomstolen, vattenöverdomstolen och högsta domstolen. I sitt beslut den 22 december 1981 ansåg vattenöverdomstolen på samma sätt som vattendomstolen att trots att rätten att fiska efter lax i Simo älv tillkom staten med stöd av regalrätten, hade ägarna av vattenområdet i årtionden fått bedriva laxfiske i området utan att staten hade ingripit i det. På så sätt hade ägarna av vattenområdet *med statens faktiska samtycke fått utnyttja den förmån som laxfisket hade gett och var därför de innehavare av det kränkta rättsobjektet som drabbades av skadorna på laxfisket till följd av iståndsättandet av flottleden. Målet gällande Simo älv behandlades även i högsta domstolen, som bibehöll vattenöverdomstolens beslut (HD:1983-II-29).*²⁵

I årsboksavgörandena HD:1952-II-70 och HD:1980-II-100 anser högsta domstolen att staten är innehavare av rätten att fiska efter lax och öring i de områden som behandlats i besluten, och att staten ska ha *en exklusiv rätt* att bedriva fisket i fråga och att bestämma om

²⁵ Av den anledningen och även med hänsyn till att jord- och skogsbruksministeriet, som talan i fråga om en eventuell regalrätt tillkom, inte i samband med detta mål hade framställt något yrkande på att staten skulle ersättas för skadorna på laxfisket.

det. I så fall kan vi eventuellt tänka oss att definitionen av laxregalet inte kan omfatta en sådan parallell rätt att fiska efter lax som eventuellt har kommit till för andra.²⁶ Med statens samtycke har en fiskeförmån dock även kunnat komma till för dem som länge bedrivit fiske i området, såsom vi av domarna om skadeersättning till följd av byggande vid vattendrag kan förstå. På så sätt antyder avgörandena att laxregalet kan upphöra att vara statens exklusiva rätt att fiska efter lax i området till följd av en passiv förvaltning av fisken.

Å andra sidan har till exempel Halonen i fråga om betalning av skadeersättningar uttalat sig om domen (HD:1951-L-18) om förstöring av Kurinpato i Taivalkoski i Kemijoen Uittoyhdistys skadeståndsrättegång, som fortsatte i högsta domstolen 1969. Enligt Halonen har det i avgörandena på ett tydligt sätt angetts att statens rätt att fiska efter lax och öring inte är begränsad till vissa bestämda platser, utan den omfattar hela älven, och att det faktum att Kemijoen Uittoyhdistys dömdes att till ägarna av vattenområdet betala ersättning *inte har betydelse för själva rätten att fiska efter lax*, eftersom fiskerättsinnehavarna, enligt II kap. 19 § 1 mom. i lagen om vattenrätten (VRL 31/1902), även hade rätt att få ersättning för skada på fisket till följd av flottning och majoriteten ansåg att fisket hade skett med statens samtycke.²⁷

Dessutom har exempelvis fiskerirådet Hellevaara i sitt utlåtande 1948 konstaterat att *den nuvarande lagstiftningen från 1902 utredde frågan om fiskerätt och dess omfattning i allmänhet, men att man på fel sätt har velat utnyttja denna lagstiftning som gäller i det område där statens regalfisken finns, så att fiskelagen även påstås ha rätt att bestämma om laxfisken i sitt vattenområde, trots att nämnda lagstiftning inte på något sätt har utökat fiskerätten för delägarna i vattenområdet och detta därmed är helt omöjligt med tanke på laxfisket, eftersom statens rätt till laxfiske har behållits okränkbar genom bestämmelser i 18 kap. 1 § i byggningsbalken från 1734 och 1902 och genom med dem sakligt överensstämmande bestämmelser i 3 kap. 1 § i fiskestadgan från 1766 och 1 kap. 3 § i fiskestadgan från 1866. Enligt dessa bestämmelser förbehålls kronans enskilda fisken på havet, i älvar, strömmar, åar och insjöar kronan där de sedan gammalt har varit och fortfarande är i kronans besittning.*²⁸

26 I motiveringen till HD:1952-II-70 konstaterar högsta domstolen att *när staten hade exklusiv rätt att fiska efter lax i kustvattenområdet på havet, ansågs den rådande rättsställningen ha kränkts när en innehavare av fiskerätt för privat hemmansägare hade satt ut laxryssjor i vattnet. För att återställa ställningen beviljades handräckning enligt 7 kap. 14 § i utskökningslagen.*

27 Seppovaara, s. 57.

28 Seppovaara, s. 61.

1.3 Laxregalet i nutiden

Laxregalet framkommer i olika vattenområden på olika sätt. Delvis anses detta bero på att laxregalet i och med fördämning och reglering av vattendrag numera endast har praktisk betydelse i en del av de vattenområden som laxregalet inom ramen för definitionen av begreppet rör. Laxregalet har fortfarande praktisk betydelse åtminstone i fiskeområdet i Torne älv och på enskilda fiskeplatser som arrenderas ut. För närvarande finns det tre typer av fiske som bygger på statens laxregale:

1. Staten är part i laxregalet för det gemensamma tillståndsområdet i Torneälven, Muonioälven och Könkamäälven, nedan benämnt *det gemensamma T-M-K-tillståndsområdet*, baserat på att tillståndsinktäkterna delvis redovisas till staten, delvis till de fiskerättsinnehavare i området som är med i det gemensamma tillståndet enligt avtalet om gemensamma tillstånd. Först tilldelas tillståndsinktäkterna staterna som sedan tilldelar intäkterna från annat fiske än fiske efter lax och öring vattenområdenas ägare som är med i det gemensamma tillståndet.
2. Forststyrelsen arrenderar ut statens enskilda fisken (inkl. fiskeplatser med regalrätt) till kommersiella fiskare.
3. Jord- och skogsbruksministeriet arrenderar ut hela laxregalet för Kiminge älv till fiskeområdet i Kiminge.

För det första är staten part i det gemensamma T-M-K-tillståndsområdet baserat på laxregalet, eftersom de berörda myndigheterna i varje stat enligt 17 § 1 mom. i den fiskestadga som ingår i gränsälvsöverenskommelsen får upplåta fisketillstånd *där staten äger rätten till fiske efter lax och öring*. Enligt 17 § 2 mom. i stadgan får myndigheterna ingå avtal om gemensamt fisketillstånd med övriga fiskerättsinnehavare i älven. Ett gemensamt fisketillstånd berättigar till fiske i fisketillståndsområdet utan hinder av riksgrens. Det gemensamma tillståndsområdet behandlas närmare i kapitel 4.

På ett annat sätt framkommer laxregalet genom att Forststyrelsen arrenderar ut enskilda fiskeplatser. Staten har bland annat fiskeplatser utanför Torne älv, Kemi älv och Simo älv, och Forststyrelsen arrenderar ut dessa platser för laxfiske. Senast förnyades arrendeavtalen 2016, och då arrenderades 75 platser ut. Sammanlagt 21 av platserna var i vattenområden som fanns inom byrågången och torde därför omfattas av laxregalet. Fisken arrenderas ut till kommersiella fiskare. Statens enskilda fiskeplatser behandlas i kapitel 5.²⁹

²⁹ Till följd av den nya lagen om fiske övergick förvaltningen av laxregalplatser från områdenas NTM-centraler till Forststyrelsen, som också förvaltar statsägda vattenområden.

För det tredje framkommer laxregalet så att jord- och skogsbruksministeriet arrenderar ut hela laxregalet för Kiminge älv till fiskeriområdet i Kiminge. Dessutom har staten sålt vissa fiskeplatser till privatpersoner, varvid äganderätten till dessa enskilda fiskeplatser enligt villkoren i köpebrevens har övergått till köparna.

1.4 Villkor för begränsningar i de grundläggande rättigheterna

Lagstiftningen om fiske har även samband med de grundläggande rättigheterna. Enligt huvudregeln i 5 § i lagen om fiske tillkommer fiskerätten *vattenområdets ägare*, som har rätt att bedriva fiske och att bestämma om den, om fiskerätten inte har överlåtit till någon annan eller något annat bestäms i lagen om fiske.³⁰ Fisket omfattas av olika begränsningar som vanligen gäller egendomsskydd enligt 15 § i grundlagen (GL 731/1999) och de rättigheter som är skyddade enligt 18 §, såsom rätt att idka näring. I samernas hembygdsområde har regleringen av fisket även effekt med tanke på bestämmelserna i 17 § 3 mom. i GL om samernas kulturella autonomi.

Den nordligaste delen av det området som överenskommelsen gäller, dvs. källflödet, är belägen på samernas hembygdsområde som fastställdes i 4 § i sametingslagen (974/1995). Vid beredningen granskades därför fiskebegränsningarna i överenskommelsen jämfört med bestämmelserna om egendomsskydd i 15 §, näringsfrihet i 18 §, ansvar för miljön i 20 § och samernas kulturella autonomi i 17 § 3 mom. i grundlagen. Vad gäller att rikta begränsningarna utvärderade grundlagsutskottet även bestämmelserna i överenskommelsen med tanke på jämlikheten som tryggas genom 6 § i grundlagen.³¹

Fiskerättigheterna för ägare av vattenområden begränsas dock av *allmänna fiskerättigheter* som direkt bygger på lag, såsom rättigheter att meta och pilka. Den fiskerätt som ingår i rätten att äga ett vattenområde är således ingen exklusiv rätt, även om den naturligtvis åtnjuter sådant egendomsskydd som tryggas genom grundlagen. Laxregalet kan betraktas som en fiskerätt som är parallell med fiskerätten för ägaren av vattenområdet och som liknar *fiskerätt enligt särskilda grunder*³², men som ändå utgår från en offentligrättslig

30 RP 192/2014 rd, s. 5–6. Dessutom har det ansetts att till fiskerätten hör rätt att ekonomiskt utnyttja fiskbeståndet i vattenområdet och rätt att ordna nyttjandet och vården av vattenområdet. Ägaren av ett vattenområde kan till exempel med stöd av 12 § i FiL ge någon annan tillstånd att nyttja fiskerätt som tillkommer ägaren eller utifrån 11 § arrendera ut sina fiskerättigheter. 11 § och 12 § i FiL gör det möjligt för innehavare av fiskerätt att *använda och utnyttja egendomen*.

31 RP 264/2009 rd, s. 4.

32 Fiskerätt kan också basera sig på *en särskild förmån eller särskild rätt som hör till fastigheten*. Fiskerättigheter med *särskilda grunder* är inte exklusiva, utan parallella med vattenområdets ägares fiskerätt, och omfattas även av det grundlagsenliga egendomsskyddet.

grund och som samtidigt även *helt utesluter fiskerätten för ägaren av vattenområdet vad gäller lax och öring*.³³

På så vis innefattar äganderätten till ett vattenområde i princip fiskerätt, som åtnjuter grundlagsfäst egendomsskydd. Flera lagar som försvagar egendomsskyddet för ägare av vattenområden har dock stiftats med grundlagsutskottets medverkan. Utskottet har därför understrukit att å andra sidan har den fiskerätt som omfattas av egendomsskyddet av hävd varit föremål för en hel del begränsningar som delvis kommit till med grundlagsutskottets medverkan, såsom begränsningar och förbud som gäller själva fiskandet samt skyldighet att acceptera annan rätt att fiska på ett vattenområde än den som tillkommer ägaren till vattenområdet.³⁴

Vad gäller egendomsskydd medför de internationella konventionerna om de mänskliga rättigheterna dessutom nästan inte alls några ytterligare skyldigheter utöver kraven i grundlagen. FN:s Internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (MP-konventionen 8/1976) tryggar inte rätten till egendomsskydd som en separat mänsklig rättighet. I *den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna*³⁵ (Europakonventionen, FördrS 85–86/1998) ingår tilläggsprotokoll 1 om skydd för egendom. Första stycket i artikel 1 garanterar envar fysisk eller juridisk persons rätt att i frid åtnjuta sin egendom, och dessutom fastställer bestämmelsen förutsättningarna för tvångsinlösen och beslagtagning av annan egendom. Konventionen och tilläggsprotokollen till denna innehåller dock inte som en del av de grundläggande rättigheterna några bestämmelser som motsvarar 18 § om idkande av näring i Finlands grundlag. I unionens rättspraxis har begreppet skydd för egendom emellertid tolkats brett, så att bestämmelsen om skydd för egendom även skyddar rätten att idka näring.³⁶

För att de grundläggande rättigheterna ska respekteras räcker det dock i en rättsstat inte med att bestämmelser vid grundlagsutskottets abstrakta förhandsbedömning konstateras uppfylla de allmänna villkoren för begränsningar i de grundläggande rättigheterna. Beslut och åtgärder ska även uppfylla villkoren för begränsningar i de grundläggande rättigheterna i varje enskild situation. Därför kan domstolar även vid behov i efterhand utvärdera om beslut och andra åtgärder som syftar till att begränsa de grundläggande rättigheterna i enskilda situationer är adekvata eller inte. I domstolarna tillämpas principerna om de grundläggande rättigheterna dock snarare som tolkningsprinciper än som beslutsprinciper.³⁷

33 LMV 3250/00 08/2014, s. 2.

34 Bland annat GrUU 5/2017 rd, GrUU 44/2016 rd och GrUU 58/2014 rd. Se även Tuori, Kaarlo: Lausunto Tenojoen kalastuksen sääntelystä, s. 11.

35 Konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna ändrad genom protokoll 11 och 14 (FördrS 85–86/1998).

36 HFD:s utlåtande, s. 2–3.

37 Tuori, s. 265.

Praxisen i Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) visar även att de begränsningar av utövandet av äganderätten som föranleds av fiskelagstiftningen inte lätt innebär att den äganderätt som tryggas genom tilläggsprotokollet är kränkt. Begränsningarna av egendomsskyddet i lagen om fiske ska framförallt utvärderas baserat på andra stycket i bestämmelsen i Europakonventionen. Enligt bestämmelsen *inskränker bestämmelserna i första stycket dock inte en stats rätt att genomföra sådan lagstiftning som staten finner nödvändig för att reglera nyttjandet av egendom i överensstämmelse med det allmännas intresse eller för att säkerställa betalning av skatter eller andra pålagor eller av böter och viten.*³⁸

I fallet *Posti och Rahko mot Finland* (24.9.2002) fick Finland en fällande dom från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, eftersom Europadomstolen ansåg att det förekom problem med tillämpningen av artikel 6 (*Rätt till en rättvis rättegång*) i Europakonventionen. Problemen handlade om att de yrkesfiskare som anförde besvär inte hade möjlighet att föra begränsningarna av de laxfiskeplatser som de arrenderade av staten till domstol på det sätt som fastställs i artikel 6.1 i konventionen. Europadomstolen ansåg dock att begränsningen av fiskerättigheterna genom förordningar handlade om *en sådan kontroll av användningen av egendom som avses i protokollet och som på ett tämligen tydligt sätt omfattades av statens utrymme för skönmässig bedömning.*

I fallet *Alatulkkila m.fl. mot Finland* (28.7.2005) ansåg Europadomstolen också att Finland inte hade brutit mot Europakonventionen, eftersom fiskebegränsningarna ansågs vara oproblematiska med tanke på skydd för egendom. Europadomstolen ansåg att det snarare förekom problem med tillämpningen av artikel 6, fastän konventionen inte ens till denna del ansågs vara kränkt. Fallet handlade om den finsk-svenska gränsälvskommissionens beslut som i stor utsträckning innehöll likadana fiskebegränsningar som förordning 319/1998, som senare utfärdades genom beslut av jord- och skogsbruksministeriet. Beslutet fördes till högsta förvaltningsdomstolen i form av en ansökan om hävande. I motiveringen till sitt beslut ansåg Europadomstolen att ansökningar om hävande till högsta förvaltningsdomstolen undantagsvis räckte till för att garantera en rättvis rättegång, eftersom alla anförda hävningsgrunder hade behandlats och motiverats i beslutet.³⁹

I målet *Danell* gjorde svenska yrkesfiskare ett individuellt klagomål till människorättsdomstolen, eftersom den finsk-svenska gränsälvskommissionen hade förkastat deras ansökan om undantagstillstånd för fiske efter lax och öring och ingen domstol i Sverige ansåg sig vara behörig att behandla klagomålet över besluten. Enligt fiskarna kunde gränsälvskommissionen inte jämföras med en lagenligt upprättad oavhängig och opartisk domstol i enlighet med artikel 6.1 i människorättskonventionen, varför de inte fått rätt till

38 HFD:s utlåtande, s. 2–3.

39 RP 192/2014 rd, s. 13.

domstolsförfarande. Eftersom det inte finns någon besvärsmått över gränsälvskommissionens beslut hade fiskarnas rätt till effektiva rättsmedel kränkts. Människorättsdomstolen granskade förutsättningarna för behandlingen av klagomålet och beslutade uppta ärendet för behandling. Domstolen fastställde den 17 januari 2006 ett förlikningsavgörande där Sverige godkände att betala ersättning till klagandena på *ex gratia* grund (Sverige erkände alltså inte överträdelsen, s.k. *friendly settlement judgment*).⁴⁰

40 RP 264/2009 rd, s. 10–11.

2 Fastighetsbestämningsförrättning som en metod för att avgöra en fastighets utsträckning

lantmäteriverket har i uppgift att sköta fastighetsbildningen. Denna omfattar bland annat att verkställa sådana fastighetsförrättningar som avses i fastighetsbildningslagen (FBL 554/1995).⁴¹ En betydande del av de privaträttsliga tvisterna om fastigheter i Finland behandlas därför vid fastighetsförrättningar i stället för domstolar. Vid förrättningarna löses tvisterna av förrättningsmän som självständigt tillämpar lagen. Enligt 1 § 1 mom. 3 punkten och 3 § 1 mom. i FBL tillämpas fastighetsbildningslagen på *fastställande av en registerhets utsträckning* eller *av någon annan omständighet som angår fastighetsindelningen*, och åtgärderna vidtas vid en fastighetsförrättning.⁴²

År 1984 tillsatte jord- och skogsbruksministeriet en kommitté med uppdraget att utreda i vilken omfattning det med tanke på en ändamålsenlig användning av fastigheter och ett tydligt fastighetssystem är nödvändigt att se över bland annat bestämmelserna om gemensamma respektive särskilda förmåner som tillhör fastigheter. Kommitténs betänkande blev färdigt 1985. Enligt betänkandet lämpar sig de allmänna underrätterna inte väl för att avgöra *tvister om fastigheters utsträckning på grund av tvisternas särskilda art*.⁴³ Enligt 281 § i den gällande FBL får ett ärende som enligt 101 § avgörs vid en fastighetsförrättning inte tas upp till behandling vid en allmän underrätt. Om förrättningsmännen ändå har avslagit ett yrkande gällande fiskerätten, kan ärendet hänskjutas till jorddomstolen för utredning genom att överklaga ärendet i jorddomstolen genom ordinära rättsmedel.⁴⁴

41 Karvinen, s. 117 och 130.

42 Vihervuori, s. 251.

43 KB 1985:51, s. 11, och HE 22/1989 vp, s. 3. Enligt kommitténs betänkande var det karaktäristiskt för avgörande av sådana tvister om utsträckning att avgörandet i väsentliga delar delvis grundar sig på lantmäterihandlingar och de utredningar som erhålls genom terrängsyn.

44 Vihervuori, s. 258.

Vid en *fastighetsbestämningsförrättning* enligt 101 § i FBL kan bland annat följande utredas: *oklarheter som gäller en servitutsrätt eller servitutets placering, fastighetens andel i ett samfällt område eller i en gemensam särskild förmån och andelens storlek, en särskild förmån som hör till fastigheten eller andra oklarheter som gäller fastighetsindelningen*. Vid en fastighetsbestämningsförrättning är det med andra ord möjligt att behandla en fiskerätt som hör till fastigheten som en särskild förmån och andelen i en sådan fiskerätt.⁴⁵

Även enligt 126 § i FiL avgörs en oklarhet eller tvist som gäller en fiskeförmån enligt särskilda grunder vid en fastighetsförrättning som avses i 101 § i FBL. Enligt lagen om fiske kan en sådan tvist eller oklarhet gälla läget för eller utsträckningen av ett särskilt fiskeförmånsområde eller en särskild fiskeplats, innehållet i en fiskeförmån enligt särskilda grunder, det inbördes förhållandet mellan den fiskerätt som tillkommer ägaren av ett vattenområde och den fiskerätt som tillkommer ägaren av en fastighet som innehar en fiskeförmån enligt särskilda grunder, eller storleken av de andelar i gemensamma fiskeförmåner enligt särskilda grunder som de fastigheter som har andel i fiskeförmånerna har.

En tvist eller oklarhet som gäller en registerenhets utsträckning kan i praktiken handla om vilken fastighet som har andel i ett samfällt område eller i en särskild förmån, huruvida en särskild förmån tillhör en viss fastighet eller huruvida en fastighet har servitutsrätt i en annan registerenhets område och vilket innehållet i servitutsrätten är.⁴⁶ För att en tvist eller oklarhet gällande fiskerätt ska kunna avgöras vid en fastighetsbestämningsförrättning ska det just vara fråga om en tvist eller oklarhet om en särskild förmån som tillhör en fastighet. Om en fiskerätt i sin tur bygger på någon annan faktor ska tvisten om fiskerätten avgöras i tingsrätten.⁴⁷

Högsta förvaltningsdomstolen har däremot i sitt beslut nr 669 den 1 april 2008 ansett att frågan om vilka fastigheter som är delägare i en gemensam särskild förmån och om storleken av fastigheternas andelar kan avgöras enligt 101 § 1 mom. 4 punkten utan att det som preliminärfråga behöver avgöras om det uttryckligen är fråga om en sådan särskild förmån som avses i fastighetsbildningslagen. Om en ansökan om förrättning däremot handlar om ett ärende som överhuvudtaget inte ska kunna avgöras vid en fastighetsbestämningsförrättning, ska ansökan avslås (se till exempel HFD den 27 oktober 2006 nr 2855).⁴⁸

45 Karvinen, s. 130. Obs! En grundläggande bestämmelse om civila tvister ingår i 184 § i FBL. Enligt paragrafen får ärenden gällande andra tvister än sådana som har blivit anhängiga vid allmänna underrätter enligt 281 § i FBL inte avgöras vid fastighetsbestämningsförrättningar (Ett ärende som avgörs som preliminärfråga i tvistemålet). Viher-
vuori, s. 260.

46 KB 1985:51, s. 11.

47 Karvinen, s. 131–132.

48 Karvinen, s. 131.

2.1 Utredning av fiskerättigheter i anslutning till vattenomkretsåtgångsförrättningar

Grunden för vårt nuvarande fastighetssystem skapades under storskiftet, varvid gränserna mellan vattenrättsliga byar i ett vattenområde bygger på bestämmelserna i lagen innefattande bestämmelser om råskilnad i vatten och skifte af vattenområde (RVL 31/1902). Enligt 4 § i lagen skulle det i anslutning av rågång ha avgjort huruvida det föreligger fiskerättigheter enligt särskilda grunder. I 8 § i lagen finns följande bestämmelse om behandling av särskilda fiskerättigheter: *”Tillkommer någon rätt till visst fiskeställe eller fiske inom annan bys vatten, skall talan om dylik fiskerätt, der icke rättigheten vid uppgåendet af vattnets omkretså blir godkänd, väckas sist inom tre år efter rågångsförrättningen.”* I den rättslitteratur som användes när lagen stiftades ansågs denna tidsfrist på tre år vara bindande bland annat därför att de berörda parterna, när flera förrättningar verkställdes på olika orter, inte kunde ha varit omedvetna om bestämmelsen.⁴⁹

I ett utlåtande som Lantmäteriverket gav 2013 konstaterade ämbetsverket att *de rättigheter som har prekluderats i vattenkretsåtgången⁵⁰ är rättigheter som bygger på urminnes hävd till förmån för hemman inom gränserna för ett skifteslag som finns utanför hemmanet, såvida ett påstående om rättigheterna inte har framförts antingen vid vattenkretsåtgången eller på det sätt som fastställs i lagen innefattande bestämmelser om råskilnad i vatten och skifte af vattenområde utfärdad 1902 inom utsatt tid.* Lantmäteriverket ansåg med andra ord att de rättigheter som byggts på urminnes hävd har prekluderats, om ett påstående om rättigheterna inte har framförts i anslutning till vattenkretsåtgången eller inom utsatt tid, eller om ärendet inte har bestridits utifrån RVL inom utsatt tid.⁵¹ Högsta domstolen ansåg däremot i sitt prejudikat 1931 (HD:1931-II-476) att platsen för laxfiske sedan urminnes tider hade hört till statens förmåner och att statens rätt till platsen därför inte berodde på om talan enligt 8 § i RVL väcktes eller inte, och att det i övrigt i allt större omfattning råder en ståndpunkt om att vattenkretsåtgångarna kan kompletteras på yrkande av berörda parter i efterhand.

Vattenkretsåtgångarna har kompletterats i efterhand för både själva rågångarna och rättigheter enligt särskilda grunder. Senare har det i allt större omfattning rått en ståndpunkt om att förrättningsingenjörerna på eget initiativ enligt officialprincipen borde ha utrett frågorna gällande fiskerättigheter enligt särskilda grunder. Även av rättspraxisen framgår att rågångarna också kan kompletteras för rättigheter enligt särskilda grunder i efterhand, om rättigheten i fråga inte tidigare har behandlats eller om behandlingen har varit bristfällig (t.ex. HD 179/1998).⁵²

49 Lang-Haataja, s. 75.

50 Med preklusion avses *rättsförlust* på grund av försummelse att iakttäta den tidsfrist som har utsatts i en rättegångsprocess. Vetenskapstermbanken, juridik.

51 LMV 343/00 00 00/2013, s. 2

52 Lang-Haataja, s. 75.

Fastighetsbestämningsförrättningar är deklarativa förrättningar där man inte skapar några rättigheter för en fastighet, utan endast fastslår att rättigheter eventuellt föreligger. Innehållet i en fiskerätt eller någon annan särskild förmån kan inte heller definieras vid en förrättning på ett annat sätt än hur rätten har fastställts till exempel vid en förrättning av vattenkretsåtgång eller i något annat beslut där rätten har getts eller fastställts för en fastighet. Det är dock möjligt att precisera rätten om det behövs i ärendet.⁵³

2.2 Särskild förmån som fastighetens utsträckning

Enligt 2 § 1 punkten i FBL inbegriper en fastighet det område som hör till den, andelar i samfällda områden och i gemensamma särskilda förmåner samt de servitutsrättigheter och enskilda särskilda förmåner som hör till fastigheten och som utgör *fastighetens utsträckning*.⁵⁴ Fastighetens andel i *en gemensam särskild förmån* och i *en enskild särskild förmån* är på så sätt en del av fastighetens utsträckning. Med fastighetens utsträckning avses fastighetens rätt att använda en fastighet som tillhör en annan, till exempel fiskerätt utanför gränserna för egen vattenrättslig by. Innehållet i en särskild förmån är rätt att använda en fastighet som tillhör en annan, eller någon annan registerenhet, på ett sätt som alltid har ett visst ändamål och läge och en viss omfattning. I rättslitteraturen har etablerad praxis varit att en särskild förmån kännetecknas av att rätten gäller för en viss fastighet och är permanent. Av detta följer att rätten även föreligger oberoende av ägarbyte eller ägaren av fastigheten.⁵⁵

Särskilda förmåner som bygger på fastighetsbildningslagstiftningen har inte längre kunnat komma till efter 1895. Detta var en konsekvens av förordningen om delning av hemman (21/1895) utfärdad 1896. Utifrån de bestämmelser om servitut i förordningen som utgår från principen om typtvång skapades rätten att använda en fastighet som tillhör en annan som servitut som ger ägaren av fastigheten rätt att fiska i ett vattenområde som tillhör en annan. De särskilda förmåner som har kommit till före principen om typtvång har i regel inte upphört att gälla till följd av ändringarna i lagstiftningen, utan de utgör fortfarande en

53 Karvinen, s. 132.

54 I förarbetena för FBL preciseras det att *med särskild förmån avses en med stöd av den tidigare skifteslagstiftningen given rätt för en fastighet att, ensam eller tillsammans med en eller flera andra fastigheter, för ett visst ekonomiskt specialändamål nyttja ett område som hör till en annan fastighet eller ett för flera fastigheter gemensamt område. Beroende av om förmånen hör till fastigheten enskilt eller gemensamt med andra fastigheter, är förmånen en enskild särskild förmån eller en gemensam särskild förmån. En särskild förmån kan vara t.ex. rätt till vattenkraft, rätt till fiske eller rätt att ta sten i ett stenbrott. Det bör dock observeras att definitionen är för begränsad, eftersom särskilda förmåner inte enbart har kommit till med stöd av skifteslagstiftningen utan de även kan ha kommit till exempelvis med stöd av bestämmelserna om urminnes hävd i jordabalken från 1734. HE 22/1989 vp, s. 1. Se även Hyvönen, Veikko O: Kiinteistökohtainen erityinen etuus, s. 757, Defensor Legis 1996, och Karvinen, s. 119.*

55 Rummukainen-Salila, s. 32. RP 227/1994 rd, s. 50. Karvinen, s. 119.

del av fastighetens utsträckning. I enlighet med 154 § 1 mom. 7 punkten i FBL kan ett servitut numera stiftas för att använda ett markområde som behövs för fiske.⁵⁶

En särskild förmån definieras även i lagen om samfälligheter (SamfL 758/1989). Enligt 2 § 1 mom. i lagen avses med samfällighet områden som hör till två eller flera fastigheter gemensamt. Enligt 2 mom. i paragrafen *avses med gemensam särskild förmån en sådan rätt till vattenkraft, fiske eller annat dylikt nyttjande av mark- eller vattenområde inom en annan fastighets område som hör till två eller flera fastigheter gemensamt*. Detsamma gäller en sådan rätt till fiske i en strömfallslägenhets område som hör till någon annan än ägaren.⁵⁷

2 § 2 mom. i SamfL gäller på så sätt alla sådana lagstadgade nyttjanderättigheter av en särskild förmån som inte bygger på delägarskap i samfälligheten, samt även en sådan rätt till fiske i en strömfallslägenhets område som hör till någon annan än ägaren. Därför är definitionen av en särskild förmån i lagen om samfälligheter mer omfattande än i fastighetsbildningslagen. Det går på så sätt inte att jämställa alla sådana särskilda förmåner som avses i lagen om samfälligheter med de särskilda förmåner som avses i fastighetsbildningslagen. På förvaltningen och utnyttjandet av alla särskilda förmåner tillämpas dock lagen om samfälligheter, om inget annat följer av 1 § 2 mom. i SamfL.⁵⁸

Enligt 4 § 21 punkten i lagen om fiske avses med *fiskeförmåner enligt särskilda grunder* sådana i 2 § 1 punkten i FBL avsedda *gemensamma eller enskilda särskilda förmåner* som hör till en fastighet och berättigar fastighetens ägare att, annat än på grundval av ägande av eller delägarskap i vattenområde, fiska på ett vattenområde i en annans ägo (*särskilt fiskeförmånsområde*) eller använda en fristående fiskeplats, såsom en lax- eller sikpata eller en med dem jämförbar plats för fiskpata, en plats för drivfiske, en nätplats eller någon annan med dessa jämförlig del av en sjö eller ett vattendrag som används för fiske (*särskild fiskeplats*).⁵⁹

Fiskerätt enligt särskilda grunder kan ha kommit till på ett lagstadgat sätt, men även av urminnes hävd eller på någon annan grund lagligen inom gränserna för en annan by eller utanför byarågång. Urminnes hävd syftar särskilt på 15 § i jordabalken från 1734 (JB 1734). Enligt paragrafen är det fråga om urminnes hävd när man har besuttit en fast egendom eller rättighet i så lång tid att *ingen minnes, eller af sanna sago wet, huru hans förfäder, eller fångamän först thertil komne äro*.

56 HE 22/1989 vp s. 1. Se även Rummukainen-Salila, s. 32, och Wirilander, s. 756.

57 HE 22/1989 vp, s. 1–4. Se även Karvinen, s. 119.

58 Karvinen, s. 120.

59 RP 192/2014 rd, s. 33.

En fiskerätt som bygger på urminnes hävd kan endast rikta sig mot en annan bys vattenområde eller ett statsägt vattenområde. Bestämmelser om detta finns i 12 kap. 4 § och 15 kap. i JB 1734, och det sistnämnda kapitlet tillämpas fortfarande i dag. I området kring Ylä-Lappi kan fiskerättigheter enligt särskilda grunder av urminnes hävd dock även ha kommit till utanför gränserna för egen vattenrättslig by. I området verkställdes vattenkretsrågångarna i de vattenrättsliga byarna på ett annat sätt än i övriga Finland. Dessutom har det varit nästan helt slumpmässigt hur fiskerättigheterna i de nordliga kommunerna har fastställts inom gränserna för egen vattenrättslig by eller en annan vattenrättslig by. I området kring Ylä-Lappi tillämpas därför inte bestämmelserna i JB 1734 om att urminnes hävd endast kan komma till utanför gränserna för egen vattenrättslig by.⁶⁰

Sammanfattningsvis kan det konstateras att en enskild eller gemensam särskild förmån för fiskerätt framför allt ska tillhöra en fastighet som en del av fastighetens utsträckning och bygga på urminnes hävd eller fastigheten ska ha fått förmånen på någon annan laglig grund.⁶¹

2.3 Särskild rätt som personlig rätt

Personliga nyttjanderättigheter som tillhör ägare av fastighet som person ska vara åtskilda från särskilda förmåner och servitut som hör till fastighetens utsträckning. Servitut som främjar användningen av en fastighet hör till fastighetens utsträckning. *Ett servitut som har stiftats för personliga behov* är däremot inte en sådan rättighet som enligt 2 § 1 mom. i FBL hör till fastighetens utsträckning, utan ett sådant servitut är en sådan *särskild rättighet* som avses i 14 kap. 1 § i jordabalken (JB 540/1995).⁶²

I praktiken framkommer skillnaden genom att en fiskerätt som inte anses vara stiftad till förmån för en fastighet i regel inte har någon effekt till exempel i förhållande till nya ägare av den behärskande fastigheten eller den tjänande fastigheten. Om ett servitut i sin tur tjänar användningen av en fastighet hör servitutet till fastighetens utsträckning. Då kan det inskrivas i fastighetsregistret och har på så sätt effekt vid byte av ägare.⁶³

Vad gäller de avtalsbaserade servitutsrättigheternas bindande verkan för olika fysiska personer kan det konstateras att en rättighet som har samma innehåll som innehållet i ett

60 RP 239/2016 rd, s. 4–5. Se även Karvinen, s. 123.

61 Karvinen, s. 120.

62 Motivering till förrättning nr 2003-893950.

63 Wirilander, s. 594–595 och 756.

avtals servitut som främjar användningen av en fastighet (*fastighets servitut*⁶⁴) även kan förekomma som personlig servitutsrättighet. Sådana *personliga servitut* har stiftats för en viss tid eller till exempel för den berättigades livstid och upphör att gälla när den bestämda tiden har gått ut eller när personen avlider.⁶⁵

Fiskerätt som grundar sig på ett tidsbegränsat eller tillvidare gällande avtal och som avses i 14 kap. 1 § i jordabalken (JB 540/1995) kan på vissa villkor inskrivas i fastighetsregistret. En relevant skillnad mellan en särskild fiskerätt och en särskild förmån är dock att en särskild fiskerätt inte kan vara permanent och innehållet i rätten bestäms enligt avtalet. En oklarhet med en särskild förmån utreds och avgörs inte av lantmäterimyndigheten eller någon annan förvaltningsmyndighet, utan ett sådant ärende avgörs som tvistemål i den berörda tingsrätten.⁶⁶

Vid strömfallsförvärven har köpebrevet gällande området vanligen försetts med ett villkor enligt vilket ägarna av en sådan lägenhet eller sådana lägenheter där ett strömfall eller en andel i ett samfällt strömfall har överlåtits får förbehålla sig fiskerätten i det överlåtna området på vissa villkor. Om en sådan fiskerätt inte har stiftats vid en lantmäteriförrättning, dvs. vanligen i anslutning till avstyckningen av strömfallslägenheten, *har det inte ansetts vara fråga om en särskild förmån som tillhör fastigheten*. Ett sådant villkor om att säljaren förbehåller sig fiskerättigheterna som ingår i ett köpebrev om överlåtelse av en fastighet eller ett outbrutet område är dock en sådan *särskild rättighet* som avses i 14 kap. 1 § i JB och som kan inskrivas i fastighetsregistret, om vissa villkor är uppfyllda. Fiskerättigheterna för strömfallslägenheter behandlas i kapitel 3.⁶⁷

I fråga om en sådan fiskerätt enligt särskilda grunder som kommit till av urminnes hävd kan det konstateras att definitionen *utövande som pågått störningsfritt under lång tid*, som ingår i definitionen av urminnes hävd, *de facto* omfattar den omständigheten att fiskerätt har utövats störningsfritt och under lång tid. Därför är de fiskerättigheter som bygger på urminnes hävd inte nödvändigtvis förknippade med likadana problem med bindande verkan för rättsinnehavare, eftersom en rättighet som står i strid med urminnes hävd i sig skulle omintetgöra hela definitionen av urminnes hävd. Ett exempel är att 15 kap. 4 § i JB handlar om goda män som känner till orten och om vilka det sägs att de *eivät itse tiedä eivätkä ole muilta kuulleet koskaan toisin olleen (inte själva vet och inte heller av andra hört*

64 Ett fastighetsservitut ska uppfylla följande åtta kriterier: 1 både innehållet och området för servitutet ska vara begränsat, 2 servitutet ska främja användningen av en fastighet, 3 innehållet får inte vara en positiv förpliktelse för ägaren av den tjänande fastigheten att utföra, 4 servitutet ska vara nödvändigt för användning av fastigheten, 5 servitutet orsakar ingen oskälig belastning för den fastighet som är föremål, 6 servitutet får inte strida mot gällande lagstiftning, 7 förklaring av servitutet som avtalsbestämmelse beror inte på om motsvarande servitut kan stiftas myndighetsvägen och 8 avtalet är i princip fritt formulerat. Wirilander, s. 760.

65 Wirilander, s. 602. Se även Wrede-Caselius, s. 405.

66 Karvinen, Pauli (överdirektör emeritus på Lantmäteriverket), utlåtande om fiskerättigheterna i Torne älv.

67 Karvinen, s. 121.

att det någonsin varit på något annat sätt). Detta är naturligtvis förenklat i situationer där rättigheternas existens utvärderas i förhållande till nya ägare eller där fiskerättigheterna har förelegat parat utan att en annan parts användning tidigare har hindrat ägaren av ett vattenområde från att utöva fiskerätt.⁶⁸

Sammanfattningsvis kan det konstateras att innehållet i en fiskerätt, dvs. huruvida rätten gynnar en person eller en fastighet samt förutsättningarna i lagstiftningen för att stifta rättigheter som belastar en annan fastighet och delvis även inskrivningen av rättigheterna i fastighetsregistret, har stor betydelse för rättigheternas bindande verkan i dag när de ursprungliga ägarna av de behärskande respektive de tjänande fastigheterna är avlidna.⁶⁹

2.4 Fastighetsbestämningsförrättningar i Bottenviken, Torne älv och Muonio älv

Det har framförts att det i Torne älv och Muonio älv föreligger sådana fiskerättigheter enligt särskilda grunder som tidigare inte har beaktats i de fastighetsbestämningsförrättningar som verkställt i anslutning till vattenkretsåtgångarna. Åren 2014–2015 började Lantmäteriverket utreda de oklara fiskerättigheterna i Bottenviken, Torne älv och Muonio älv. Som föremål för fastighetsbestämningsförrättning valde Lantmäteriverket områden som i största möjliga omfattning representerade särdragen hos områdena. Ett av kriterierna var dessutom att områdena var viktiga platser för fiske av lax. Sådana platser har av hävd varit strömfall och därför valdes strömfallsområden till ställen för så kallade provförrättningar.⁷⁰

Det första målområdet var *Lappekoski* vid Torne älvs och Muonio älvs sammanflöde. Området består av tre strömfallslägenheter som ägs av ett energibolag och av ett samfällt vattenområde som ägs av de lägenheter som har andel i området. Området är samtidigt en fiskeplats i gränsälvens övre lopp. Det andra målområdet var *Kukkolankoski* i Torneå och det ägs nästan helt av finska staten. Kukkolankoski är känt för traditionellt fiske av sik med fångsthåv. Detta kan anses vara så etablerat att rättigheterna utifrån fisket kunde undersökas utgående från att om sådana fiskerättigheter som ska inskrivas i fastighetsregistret inte hittades i Kukkolankoski skulle de eventuellt vara ännu mer osannolika på de övriga objekten. En fastighetsbestämningsförrättning har också verkställts i *Matkakooski* som finns cirka 20 kilometer norr om Kukkolankoski. Trots att förrättningen inte ingår i

68 Wirilander, s. 600.

69 9 kap. i förslaget från 1892 och motivering till förslaget, s. 75–111. Särskilt bindande verkan i *ultra partes*-relationer.

70 Haapala, Jaakko: Raportti kiinteistönmärittöystoimituksista Perämeren ja Tornion-Muonionjoen kalastusoikeuksista, s. 2.

provförrättningarna presenteras dess resultat som en del av alla fastighetsbestämmningsförrättningar i området.⁷¹

Det tredje målområdet bestod av två *havsområden i skärgården i Bottenviken* utanför staden Torneå. Dessa områden valdes för att de fastighetsägare som bedriver fiske har förnekat statens regalrätt i området och fiskat öring, sik och lax i området av långvarig hävd oavbrutet tills fastighetsbestämmningsförrättningarna verkställdes. Dessutom har uthyrningen av fiskeobjekt i området lett till en kontrovers. Det var också bra att vissa objekt i sjöområdet var representerade i provförrättningarna.⁷²

Såsom det redan ovan anges bygger byarågångarna i vattenområden på bestämmelserna i lagen innefattande bestämningar om råskilnad i vatten och skifte af vattenområde (RVL 31/1902). Vattenkretsrågångarna har i huvudsak utförts genast efter att lagen trätt i kraft, i början av förra århundradet. Enligt 4 § i RVL borde det vid rågången ha avgjorts om fiskerättigheter enligt särskilda grunder förelåg eller inte. Vid behov kan rågångarna också i ett senare skede ses över till detta avseende. Lantmäteriverkets provförrättningar utfördes med statens medel för att den oklara situationen skulle kunna redas ut.⁷³

2.4.1 Lappeankoski, Matkakoski, Ljo älv

Föremålet för förrättningen i Lappeankoski (LMVb/3291/33/2015) var ett samfällt vattenområde för hemmanen och tre strömfallslägenheter. Fortum Abp, som ägde strömfallslägenheterna, var inte representerat i förrättningen och framförde inte heller sin ståndpunkt på de krav som lades fram vid förrättningen. Fastighetsägarna i kommunen Pello framförde krav på att deras hemman skulle ha *urminnes rätt att fiska i Torne älv och Muonio älv norr om Pello*. Som motivering framförde de bland annat att områdena norr om Pello var en obebodd ödemark när hemmanen byggdes och att denna ödemark med regentens tillstånd skulle ha utnyttjats som fiske- och jaktområden. För det andra åberopade ägarna det faktum att ett av hemmanen i Pello vid fastighetsbestämmningsförrättningen i Muonio kommun hade fastställts fiskerätt till Äkäsjärvi.

Vid försäljningen av andelar i strömfallet förbehöll sig säljarna dessutom i köpebrevet fiskerätten till det område som består av strömfallslägenheterna. Vid förrättningen krävde

71 Haapala, Jaakko: Raportti kiinteistönmäaritystoimituksista Perämeren ja Tornion-Muonionjoen kalastusoikeuksista, s. 3–4.

72 Haapala, Jaakko: Raportti kiinteistönmäaritystoimituksista Perämeren ja Tornion-Muonionjoen kalastusoikeuksista, s. 4.

73 4 § i RVL: *Är i vatten viss rågång eller rätt utöfter landgrund af ålder gällande eller särskildt lagligen bestämd, eller har stor fjärd räknats till bys vatten, lände det till efterrättelse. Lag samma vare der genom urminnes häfd eller annorlunda lagligen tillkommit enskild rätt till holme, qvarnställe eller visst fiskeställe eller fiske inom annan bys rå eller utom byarågång; dock skall, för att urminnes häfd å fiskeställe må gälla, detta vara till sina gränser erforderligen bestämdt.*

ägarna att dessa fiskerättigheter som de säljande lägenheterna tidigare förbehållit sig skulle inskrivas i fastighetsregistret som särskilda fiskeförmåner för fastigheterna tillhörande de ägare som överlätit andelar i strömfallet eller för de fastigheter som hade bildats av dessa andelar.

Fastighetsbestämningsförrättningen resulterade i att de urminnes fiskerättigheter enligt särskilda grunder som var föremål för kravet inte kunde fastställas, eftersom handlingar som skulle visa rättigheterna varken hade hittats eller visats upp och nyttjanderättigheterna hade upphört att gälla när storskiftet hade vunnit laga kraft. I fråga om villkoren för att förbehålla sig fiskerättigheterna vid strömfallsförvärv konstaterades det att det inte gällde en sådan särskild förmån som enligt FBL hörde till fastighetens utsträckning. Det gällde antingen ett personligt servitut som tillhörde en person eller ett avtalsservitut som tillhörde en fastighetsägare.

Lantmäteriverket baserade sin ståndpunkt på bland annat motsvarande avgörande om Ljo älv från jorddomstolen vid Uleåborgs tingsrätt (M05/3292). I avgörandet säger jorddomstolen uttryckligen att *jorddomstolen i likhet med förrättningsingenjören anser att sådana särskilda förmåner eller servitut som hör till fastighetens utsträckning inte enbart utifrån avtalet kan ha kommit till utanför förrättningsförfarandet vid köpetidpunkten. Den fiskerätt som har förbehållits vid köpet ska anses vara ett avtalsservitut eller ett personligt servitut enligt rådande uppfattning, och huruvida ett sådant servitut föreligger kan inte avgöras i en fastighetsbestämningsförrättning.*

Det gällde ett besvär om fiskerättigheterna för en strömfallslägenhet i Ljo älv. Då bibehöll jorddomstolen de beslut som hade fattats i förrättningen. Högsta domstolen beviljade inte besvärstillstånd, och därmed är domen lagakraftvunnen.⁷⁴

I Lappeankoski fanns dock vissa enstaka pataplatser och platser för drivfiske som framgår av gamla handlingar om fiskeutredningar, men de hade använts av fastigheter som hörde till en och samma vattenrättsliga by. De riktar sig till den egna byn och kan därför inte vara urminnes fiskerättigheter enligt särskilda grunder.⁷⁵

Fastighetsbestämningsförrättningen om särskilda förmåner i Matkakoski utfördes 2010. Syftet med förrättningen var att avgöra om sikfiske med fångsthåv i Matkakoski kunde inskrivas i fastighetsregistret som fiskerätt enligt särskilda grunder och vilka storskifteshemman rätten tillkom. Förrättningen resulterade i en bekräftelse av att de aktuella fiskerättigheterna förelåg. Ett besvär om förrättningen anfördes hos jorddomstolen. Jorddomstolen

74 LMVb/7284/33/2005, s. 4.

75 14 § i RVL sägs följande: Är i vatten viss rågång eller rätt utöfter landgrund af ålder gällande eller särskildt lagligen bestämd, eller har stor fjärd räknats till bys vatten, lände det till efterrättelse. Dessutom innehåller jordabalken 1734 bestämmelser om att urminnes hävd inte gäller inom vattenområdet för egen by.

vid Lapplands tingsrätt ansåg genom sin dom den 16 december 2015 (M13/4634) att pata- och fångsthåvsplatserna i området inte är sådana rättigheter som hörde till fastighetens utsträckning och som kunde inskrivas i fastighetsregistret som särskilda förmåner enligt fastighetsbildningslagen. Jorddomstolen upphävde det beslut som hade fattats i fastighetsbestämningförrättningen, med motiveringen att enligt 4 § i lagen innefattande bestämmelser om råskilnad i vatten och skifte af vattenområde (RVL 31/1902) kan en sådan enskild eller gemensam rätt till fiskeställe eller fiske som tillkommit genom urminnes häfd eller annorlunda lagligen endast fastställas inom annan bys rå eller utom byrågång när detta skall vara till sina gränser erforderligen bestämdt. Högsta domstolen beviljade inte besvärstillstånd till jorddomstolens beslut (M2016/20), och därmed är jorddomstolens dom lagakraftvunnen. Domen gällande Matkakoski motsvarade det nedan presenterade resultatet av fastighetsbestämningförrättningarna i Kukkolankoski.⁷⁶

Tvistemålet gällande fiskerättigheterna i Matkakoski behandlades också i Lapplands tingsrätt 2019 (Lapplands tingsrätt 19/3343). I tvistemålet krävde de käre bland annat att villkoret för den fiskerätt som förbehållits i köpebrevet skulle fastställas specifikt för varje fastighet och gälla varje kärandes fastigheter. I sin dom ansåg tingsrätten att frågan om huruvida fastigheterna fortfarande hade fiskerätt inom strömfallslägenhetens område berodde på vilket innehållet i fiskerätten hade varit eller kunde ha varit när köpebrevet upprättats, och huruvida köparen vid köpet kunde ha förbehållit sig rätten med bindande verkan utifrån gällande lagstiftning. Det är också av betydelse om fiskerätten kan ha gällt som förmån för de övriga fastigheterna när strömfallslägenheten senare bildats, och om den särskilda fiskerätten som kraven utgått från har övergått till de käre vid överlåtelsen av fastigheterna efter upprättandet av köpebrevet och gällt vid eventuella förrättningar av de aktuella fastigheterna. Tingsrätten ansåg att *meningsskiljaktigheterna om fiskerättens existens*, även när rätten bygger på ett avtal, *handlar om ett sådant ärende som hör till fastighetens utsträckning och som ska behandlas i en fastighetsbestämning enligt 101 § i FBL*. Käromålen undersöktes inte eftersom de inte hörde till tingsrättens behörighet.

2.4.2 Kukkolankoski

Fiske av sik och även lax med fångsthåv har bedrivits i både den finska och den svenska delen av Kukkolankoski i århundraden, trots att ägarna av vattenområdet har sålt sina andelar i strömfallet för över hundra år sedan. En strömfallslägenhet har bildats av andelarna i den finska delen av strömfallet. Lägenheten ägs nästan helt av finska staten och förvaltas av Forststyrelsen. I köpebrevet gällande strömfallsförvärven har säljaren vanligen förbehållit sig rätten till fiske av sik eller fisken.

⁷⁶ LMV 14699/33/2010.

I fastighetsbestämningsförrättningen konstaterades det att trots att fisket med fångsthåv som fiskerätt är etablerat och obestriddigt, är det inte en sådan förmån som enligt fastighetsbildningslagen hör till fastighetens utsträckning och som kan inskrivas i fastighetsregistret. Motiveringen är bestämmelserna i jordabalken 1734 om att urminnes hävd inte gäller inom vattenområdet för egen by. Resultatet har inte överklagats och därmed har förrättningen vunnit laga kraft.⁷⁷

Fiskerättigheterna i Kukkolankoski behandlades också i högsta domstolen 1961. Målet handlade om ett avgörande av en civilrättslig tvist som rörde delägarnas interna menings-skiljaktighet om användning av en viss fastighetsbeteckning och utnyttjande av beteckningen för fiskeändamål. Enligt HD:s dom har hemmanen nr 1–16 i Kukkola registerby tillsammans med hemmanen nr 3–5, 9, 10, 12, 14, 17, 20 och 21 i Aapajoki registerby bildat Kukkola skifteslag i storskiftet 1828–1839.

Om äganderätten till Kukkolankoski konstaterade Högsta domstolen att *såsom det ovan har framförts om bildningen av strömfallslägenheten Kukkolankoski, tillhör andelen i Kukkolankoski inte längre hemmanen. Andelarna i strömfallslägenheten kan ha övergått och, vad gäller statens andelar, har övergått till andra personer än dem vars lägenheters andelar i strömfallet har bildat strömfallslägenheten Kukkolankoski ... ska kärandenas krav att deras lägenheter ska förklaras ha rätt till Kukkolankoski i varje fall avslås, eftersom lägenheterna inte har en sådan rätt och en sådan rätt för ägarna inte i detta sammanhang torde kunna undersökas.*⁷⁸ Om rätten att fiska efter lax och öring uttalade sig Högsta domstolen i sin dom att **rätten att fiska efter lax och öring i Torne älv obestriddigt torde tillkomma finska staten och svenska staten gemensamt.** I fråga om fisket efter sik och annan fisk konstaterade Högsta domstolen i sin tur att fiskerätten i stället för staten torde tillkomma lägenheterna, som har förbehållit sig fiskerätten i köpebrevet gällande strömfallsförväret.⁷⁹

Utifrån HD:s dom framfördes ett krav på att fiskerättigheterna för hemmanen 1–6 skulle inskrivas i fastighetsregistret. I sitt svar på en begäran om utredning den 28 februari 2018 konstaterar Lantmäteriverket att rättigheterna inte kan registreras, eftersom hemmanens äganderättigheter till vattenområdet i Torne älv redan är tryggade och införda i ett fastighetsregisterutdrag och att de nämnda hemmanen däremot inte har någon ägarandel i *den av staten ensam ägda hemgården Kukkolankoski och inte heller några fastighetspecifika servituts- och fiskerättigheter till förmån för hemmanen.*⁸⁰

77 LMV 3265/33/2015.

78 LMV 773/00 03 00/2018, s 1–4.

79 Motivering till HD:s dom, s. 25.

80 Motivering till HD:s dom, s. 25.

Lantmäteriverket motiverade sin ståndpunkt bland annat med att enligt HD:s dom hade de ovan uppräknade hemmanen i Aapajoki registerby och hemmanen 17–21 i Kukkola registerby, när de har bildats efter storskiftet, inte andel i vattenområdet i Kukkolankoski såsom hemmanen 1–16. Därför kan HD:s dom inte gälla ett område som kärandena eller klagandena i det nämnda tvistemålet inte äger. På så sätt riktar sig domen inte till strömfallslägenheten Kukkolankoski som finska staten äger utifrån lagfarten och vars del som egentligen kan räknas som strömfall avstyckades från Kukkola skifteslags vattenområde 1923 och som ägs av staten. I Högsta domstolens dom betyder begreppet *Kukkolankoski* Kukkolankoski skifteslags vattenområde som behandlades i målet, inte statens strömfallslägenhet Kukkolankoski.

2.4.3 Öarna Kuusiluoto och Sassi, Bottenviken

Det sista föremålet och helheten för fastighetsbestämningsförrättning var ögrupper som låg nära varandra utanför staden Torneå. (LMVb/3274/33/2015). I förrättningen framfördes krav på att de fångstplatser för lax, öring och sik som hade utnyttjats av långvarig hävd skulle inskrivas som särskilda fiskeförmåner i fastighetsregistret. Som motivering framfördes det att vissa historieverk innehöll omnämningen om att fiske hade bedrivits länge och att fiskeplatser hade arrenderats i andra hand genom arrendeavtal. Dessutom gjordes hänvisningar till olika fiskeförteckningar och utrednings- och inventeringsförrättningar som utförts under olika tider. Pirkkiö skifteslag, som var ägare av vattenområdet, förnekade åtgärden för att göra nyttjanderättigheterna officiella och motiverade detta med att rättigheterna inte längre i praktiken hade betydelse för lägenheternas livskraft och med att de få fiskare som fortfarande bedrev fiske nog skulle få plats bland de platser som skifteslaget arrenderade ut.

I fastighetsbestämningsförrättningen konstaterades det att *den uppvisade bevisningen räcker till för att uppfylla kriterierna för urminnes hävd*. Dessutom fastställdes flera hemmans fiskeförmåner enligt särskilda grunder i omgivningen kring öarna i Bottenviken. De hemman som åtnjöt fiskeförmåner uppfyllde även förutsättningen i jordabalken från 1734 för att urminnes hävd endast kan komma i fråga om den riktar sig till ett vattenområde utanför egen by. Några fastställda förmåner åtnjöts av hemmanen gemensamt. De fastställda fiskerättigheterna enligt särskilda grunder fanns i Pirkkiö skifteslags område.

Resultatet av fastighetsbestämningsförrättningen överklagades hos jorddomstolen vid Lapplands tingsrätt. I sin dom den 20 januari 2017 (M15/8372) uttalade sig jorddomstolen att *jorddomstolen anser att fiskeplatserna har varit kända och använts så länge att kriterierna för urminnes hävd uppfylls. Trots att användningen av fiskeplatserna de senaste åren till vissa delar har varit mindre kan dessa rättigheter inte anses ha upphört att gälla*. Högsta domstolen har inte beviljat besvärstillstånd till jorddomstolens dom. Därmed har förrättningen vunnit laga kraft och delägarförteckningar om särskilda förmåner har upprättats och fastställts i förrättningarna (LMVb/5228/33/2018 och LMVb/5240/33/2018).

3 Fiskerättigheter för strömfallslägenheter

Frågan om *strömfallslägenheterna*⁸¹ och huruvida andra fiskerättigheter enligt särskilda grunder föreligger i det område som avses i gränsälvöverenskommelsen är inte en juridisk dimension av laxregalet, utan det är fråga om ett separat, fristående sakområde angående utövande av fiskerättigheter. Existensen av fiskerättigheter enligt särskilda grunder och särskilt frågorna om utövande av fiskerättigheter för strömfallslägenheter är dock frågor inom samma områden på samma sätt som laxregalet. I praktiken har till exempel alla strömfallsområden i kommunerna Torneå, Övertorneå, Pello och Kolari bildats till strömfallslägenheter. På så sätt utgör arealen för strömfallslägenheterna en stor del av det gemensamma tillståndsområdet inom gränsälvområdet. Därför avspeglas oklarheterna med utövandet av fiskerättigheter även i hur det gemensamma tillståndsområdet organiseras och tillståndsintäkterna redovisas.⁸²

Bestämmelser om bildning av strömfallslägenheter fanns redan i lagen om vattenrätten från 1902 (VRL). En strömfallslägenhet kunde bildas av ägor där ett strömfallsområde utgjorde en stor del. Eftersom strömfallslägenheterna ofta bestod av flera lägenheter som hörde till olika hemman, hade de separata fastighetsregisterbeteckningar. En strömfallslägenhet kunde även omfatta strandområden. Enligt 28 § 1 mom. i förordningen angående skiftesväsendet, som trädde i kraft vid ingången av 1971 (SVF 82/1916) kunde en strömfallslägenhet bildas genom att avstycka ett samfällt strömfall eller en del därav till en annan äga.⁸³ Området ingår då i tillämpningsområdet för lagen om vissa samäganderättsförhållanden (180/1958) från att ha varit ett samfällt område som ingått i tillämpningsområdet för lagen om samfälligheter.⁸⁴ 23 § i den gällande FBL förutsätter i sin tur att de som önskar att en strömfallslägenhet bildas ska äga minst en tredjedel av det samfälliga

81 Med *strömfallslägenhet* avses en sådan vattenområdesfastighet som avses i 2 § i fastighetsregisterlagen och som bildas av ett sådant strömfall eller ett sådant outbrutet område av ett strömfall som ingår i ett samfällt vattenområde.

82 Inom områdena finns sammanlagt cirka 30 registerenheter som har fastställts som strömfallslägenheter och som i huvudsak ägs av energibolaget Fortum Abp. Haapala, Jaakko: Raportti kiinteistönmääritystoimituksista Perämeren ja Tornion-Muonionjoen kalastusoikeuksista, s. 8.

83 Vetenskapstermbanken, juridik, strömfallslägenhet/mer omfattande beskrivning. Se även RP 198/1999 rd, s. 5. En fastighets andel i ett strömfall kan ha överlåtits oberoende, avskild från det övriga samfälliga området.

84 RP 198/1999 rd, s. 5.

strömfall. Motsvarande krav på en ägarandel på sammanlagt minst en tredjedel fanns redan i lagen om skifte från 1951 (SkL 604/1951).⁸⁵

Dessutom har vår fastighetslagstiftning under olika tider innehållit bestämmelser som förutsätter att *ett servitut som ger rätt att fiska i ett vattenområde som tillhör en annan kan stiftas för att fastigheten ska kunna användas*. En sådan bestämmelse fanns även för strömfallslägenheter, eftersom *fiskerätten i ett strömfall*, enligt 37 § i lagen om skifte som trädde i kraft 1951, vid skifte av strömfall *kunde bestämmas så att rätten tillkom en viss bestämd lägenhet i form av en servitutsrätt, om viktiga skäl krävde det*. I skifteslagskommitténs betänkande motiverades bestämmelsen med att det vid skifte av strömfall förekommer fall där säljarna vid försäljningen av andelar i strömfall har förbehållit sig fiskerätten i strömfallen och endast de övriga förmånerna i strömfallen har överlämnats till köparna.⁸⁶

I förarbetena inför stiftandet av fiskeservitut konstateras det att ett sådant arrangemang skulle anses vara ändamålsenligt *i de specialsituationer där fiskerätten i ett strömfall var mycket värdefull och rätten i så fall väl kunde åtskiljas från äganderätten till andra förmåner utan att detta orsakade negativa konsekvenser för användningen av vattenkraften från strömfall*. En större bild är att en bestämmelse om stiftande av fiskeservitut infördes i lagen om skifte. Syftet var att säljare av andelar i strömfall skulle förbehålla sig rätten till det värdefulla fisket i strömfallen, även om det samtidigt konstaterades att vår lagstiftning i regel inte tillät att stifta fiskerättigheter.⁸⁷

Utövändet av fiskerättigheter för strömfallslägenheter har med andra ord handlat om förhållandet mellan villkoren för att förbehålla sig fiskerättigheterna i köpebrev och de möjligheter i lagstiftningen att stifta ovan avsedda servitut som hör till fastighetens utsträckning, såsom uppfyllandet av förutsättningarna för att stifta fiskeservitut vilket möjliggörs i 37 § i lagen om skifte. I dag råder fortfarande en fråga om den juridiska betydelsen av villkoren i köpebrev, om fiskeservitutet inte tidigare i anslutning till avstyckningsförrättningarna av strömfallslägenheterna och inte heller senare inskrivits i fastighetsregistret eller i jordregistret, som fastighetsregistret bygger på, och när både de behärskande fastigheterna och de tjänande fastigheterna har bytt ägare.

⁸⁵ RP 227/1994 rd, s. 21–22.

⁸⁶ JLK, s. 24.

⁸⁷ Wirilander, s. 757. JLK, s. 106.

3.1 Strömfallsförvärv

De första strömfallsförvärven gjordes redan i slutet av 1910-talet och förvärven fortsatte ända till 1930-talet. Först på 1940-talet när andra världskriget upphörde började strömfallsförvärv göras i större omfattning i syfte att bygga ut vattenkraften för elproduktion. Ett exempel är de första strömfallsförvärven 1943 som i egentlig mening syftade till att bygga ut vattenkraften i Kemi träsk, och köparen var Pohjolan Voima Oy.⁸⁸

Att skaffa fiskerätt låg inte i köparnas, dvs. främst energibolagens, intresse när de förvärvade vattenkraft.⁸⁹ Att förbehålla sig fiskerättigheterna var däremot nästan det enda som säljarna var intresserade av under en tid då man ännu inte hade kännedom om vilka negativa konsekvenser byggandet vid vattendrag hade för fisket. Av dessa skäl försågs köpebrev gällande strömfallsförvärven nästan alltid med ett villkor enligt vilket säljarna fortfarande hade rätt att fortsätta fisket i det vattenområde som de hade sålt, förutsatt att fisket inte skulle medföra negativa konsekvenser för kraftverkets verksamhet, eller alternativt förbehöll sig säljarna helt fiskerättigheterna.⁹⁰ Köpebrev om strömfallslägenheterna upprättades i regel av köparna och ordalydelsen i breven varierade stort. Enbart i strömfallsförvärven i vattenområdet i Kemi träsk användes till exempel cirka 22 olika ordalydelser i köpebrev.⁹¹

Som ett exempel på varierande ordalydelser kan det dessutom nämnas strömfallsförvärven gällande statens Kukkolankoski. Ursprungligen hade förvärven gjorts så tidigt som 1917, då delägarna i Kukkola skifteslag sålde sina andelar i Kukkolankoski till Einar Åström som senare sålde andelarna till finska staten. I köpebrevet undertecknat den 7 april 1917 har säljarna förbehållit sig rätten till *sikfiske*, medan säljarna i köpebrevet undertecknat den 27 maj 1917 har förbehållit sig rätten till *fiske* i allmänhet.⁹²

I Kemi träsk gjordes strömfallsförvärv på 1940-talet i regel så att hela vattenområdet såldes. Vissa köpebrev försågs ibland med en anteckning om att säljarens fiske i älven fortfarande efter förvärvet var tillåtet, och i andra köpebrev förbehöll sig säljarna *den fulla*

88 Alaniska, s. 75–77.

89 De bolag som var köpare berättas ha varit medvetna om hur utbyggandet skulle förändra älven. De ville undvika rättegångsprocesser och försåg köpebrev med bevarande av fiskerätten på följande villkor: *Säljarna fick fritt fiska i de vattenområden som de hade överlåtit, förutsatt att fisket inte ska medföra några negativa konsekvenser eller skada för köparens anläggningar. Till följd av eventuella svårigheter för fisket hade säljarna inte rätt att framföra eventuella ersättningskrav.* Enligt Ehrnrooth ville bolagen att säljarna skulle ha fiskerätten som var onödig för bolagen och å andra sidan skydda sig mot tingsprocesser, som kunde förväntas till följd av försämrade fiskeförhållanden. Källa: Nils Ehrnrooths intyg under edlig förpliktelse den 17 maj 1961. Protokoll över det fortsatta mötet om Kemi landskommuns syn den 6 juni 1961. 4.1.2.1:3. PVA. Se även Alaniska, s. 90.

90 Laukkanen-Saarela-Aitamurto, s. 87–93. Se även Alaniska, s. 50.

91 Alaniska, s. 91–94.

92 HD 1961, s. 26.

rätten till fiske. I de avtal som ingicks på 1950-talet var den allmänna ordalydelsen att säljaren förbehöll sig hela fiskerätten. Dessutom försågs köpebrev ofta med ett omnämnande om köparens ansvarsfrihet vid eventuella skador till följd av utbyggandet av strömfallet. Senare har köpebrev granskats i syfte att utreda om säljarna av andelar i strömfallet fortfarande har haft fiskerättigheterna *som en permanent del av lägenheternas utsträckning* eller om rättigheterna enbart har överlämnats till *säljarna för viss tid, såsom säljarens nyttjanderätt för dennes livstid* till ett vattenområde som ägs av en annan och som inte hör till fastighetens utsträckning och som främjar användningen av fastigheten.⁹³

Strömfallsförvärv har gjorts under olika tider, när en annan lagstiftning har gällt och enligt olika villkor. De fiskerättigheter som har förbehållits och antecknats i köpebrev har i regel inte i några delar av Lappland inskrivits i jordregistret eller i det nuvarande fastighetsregistret som bygger på jordregistret. Ibland har sådana fiskerättigheter antecknats i ett protokoll över fastighetsförrättning baserat på överlåtelsebrevet i fråga.⁹⁴

De strömfallslägenheter vid Torne älv där säljaren genom köpebrevet har förbehållit sig fiskerätten. (Uppgifter om arealerna utifrån fastighetsregistret.)

Tabell 1. Köpebrev gällande strömfallsförvärv i Torne älv

kommun	registernr	fastighet	ha	nuvarande ägare	såld	villkor	säljare
Muonio	498-402-7-1	MYLLYKORVA	12	Fortum	1964	1	privata
Muonio	498-403-32-0	VISANTOKOSKI	46	Fortum	1965	1	Ylimuonio/Ylimuonio tillskottsmark skifteslag
Muonio	498-401-138-0	HERMANNINVIRTA	79	Fortum	1965	1	Reponimi skifteslag
Muonio	498-401-38-10	KALLENVIRTA	10	Fortum	1964	1	privata
Muonio	498-401-36-3	AAREANMUKKA	33	Fortum	1962	1	privata
Kolari	273-401-45-0	LAPPEANKOSKI	15	Fortum	1942	2	privata
Kolari	273-401-46-0	LAPPEANALUSKOSKI	24	Fortum	1942	2	privata
Kolari	273-403-126-0	JAAPAKOSKI	28	Fortum	1942	2	privata
Kolari	273-403-30-1	HIETASENVESE	40	Fortum	1948	2	privata
Kolari	273-403-125-0	HIETASENKOSKI	32	Fortum	1942	2	privata
Kolari	273-403-21-9	HIETASENALUS	12	Fortum	1962	1	Hietanen skifteslag
Kolari	273-403-22-34	ÄÄRIVIRTA	85	Fortum	1961	1	Väyläpää skifteslag
Pello	854-404-26-14	YLÄJARHOINEN	22	Fortum	1962	1	Koskeniemi skifteslag
Pello	854-404-36-1	ALAJARHOINEN	18	Fortum	1963	1	privata
Pello	854-404-25-7	KAARTISENNIVA	51	Fortum	1963	1	privata
Pello	854-404-30-45	KOSIONIVA	73	Fortum	1962	1	Lempeä skifteslag
Pello	854-404-90-0	JAAKONVIRTA	44	Fortum	1961	1	Jalomaa skifteslag
Pello	854-404-28-22	VAARANVESE	14	Fortum (0,5)	1963	1	privata
Pello	854-404-89-0	PELLON VESI	195	Fortum	1962	1	Pello skifteslag
Pello	854-404-37-6	VALKEAKOSKENALUS	4	Fortum	1963	1	privata
Pello	854-407-1-26	ALANEN KORPIKOSKI	44	Fortum	1962	1	Mämmilä skifteslag

93 Alaniska, s. 92.

94 LMV 3250/00 08/2014, s. 1.

kommun	registernr	fastighet	ha	nuvarande ägare	såld	villkor	säljare
Pello	854-407-11-34	YLINEN-KORPIKOSKI	96	Fortum	1962	1	Piippola skifteslag
Pello	854-401-49-0	KARPINNIEMI	76	Fortum	1964	1	Niemi och Saloniemi skifteslag
Pello	854-407-29-0	TURTOLAN VIRTA	142	Fortum	1965	1	Turtola skifteslag
Pello	854-401-47-0	KATTILAKOSKENNISKA	193	Fortum	1964	1	Juoksenki/Juoksenki tillskottsmark skifteslag
Pello	854-401-48-0	SAKARINVIRTA	3	Fortum	1964	1	Juoksenki/Juoksenki tillskottsmark skifteslag
Övertorneå	976-404-21-2	KATTILAKOSKI	21	Fortum	1964	1	privata
Övertorneå	976-405-11-54	AITTAKOSKI	38	Fortum	1964	1	Aittamaa skifteslag
Övertorneå	976-404-25-0	TYTÖNKORVA	350	Fortum	1965	1	Kaulinranta skifteslag
Övertorneå	976-403-62-2	KAINUUN-VOIMA	484	PVO-Vesivoima (0,91)	1943	4	privata
Torneå	851-432-32-0	KOTAKOSKI	58	Matkakoski Oy (0,84)	1916	3	privata
Torneå	851-432-33-0	KORVEN-VOIMA	167	PVO-Vesivoima (0,82)	1943	4	privata
Torneå	851-433-22-0	KUKKOLANKOSKI	68	Valtio	1917	5	Kukkola skifteslag/privat
		sammanlagt	2578				

Köpebrevens villkor om fiskerättigheterna

1 Säljarna har fortfarande rätt att fiska, 2 Säljarna förbehåller sig rätten till fiske, 3 De skifteslagsmedlemmar som omfattas av fisket får fortfarande fiska i forsen, 4 Säljarna har fortfarande rätt att fritt utnyttja fiskemöjligheterna, 5 De som fortfarande äger rättigheterna att fiska efter sik i Kukkolankoski, har även framöver rätt till det

Som det av *tabellen*⁹⁵ gällande Torne älv framgår kan säljaren av andelar i ett strömfall ha varit alla delägare i skifteslaget tillsammans eller en enskild ägare av vattenområdet. Köparen kan också ha varit en privatperson, staten eller ett energibolag. I alla köpebrev gällande Torne älv har säljaren förbehållit sig rätten att fiska. Ordalydelsen i köpebrev framgår av tabellen. Servituten angående fiske har dock inte heller vid Torne älv inskrivits i fastighetsregistret när strömfallslägenheterna har bildats och inte heller därefter.⁹⁶

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att syftet med strömfallsförvärven var att ligga till grund för ansökan om tillstånd till vattenkraftverk. Det var nödvändigt att bilda strömfallslägenheter till vattenområdesfastigheter avskilda från ett samfällt vattenområde för att lägenheterna skulle utgöra egendomsenheter som hade säkerhetsvärde. Detta möjliggjorde en tillräcklig finansiering av kraftverkens verksamhet genom in-teckningar och pantsättningar. Inskrivning av rättigheter i fastighetsregistret eller jordregistret är inte i sig en juridisk förutsättning för att en särskild förmån för en viss fastighet ska kunna föreligga.

95 NTM-centralen i Lappland, Leskinen.

96 Som det av tabellen framgår köpte Imatran Voima Oy (nuvarande Fortum Abp och Pohjolan Voima Oy) på 1940- och 1960-talen vattenandelar i Torne älv för att bygga ut vattenkraften. Matkakoski Oy köpte ett vattenområde i Matkakoski så tidigt som 1916 och Einar Åström ett område i Kukkolankoski 1917. Senare sålde Åström fastigheten till finska staten.

Den har dock betydelse vid bedömning av om rättigheterna föreligger och har bindande verkan i dag när lägenheterna har bytt både säljare och köpare, ofta flera gånger.⁹⁷

3.2 Förbehållen fiskerätt: fastighetspecifik eller personlig?

Villkoren i köpebrevens har senare granskats i syfte att utreda om säljarna av andelar i strömfall fortfarande har haft fiskerättigheterna som en permanent del av lägenheternas utsträckning eller om rättigheterna enbart har överlämnats till säljaren för viss tid, såsom säljarens nyttjanderätt för dennes livstid till ett vattenområde som ägs av en annan. I det sistnämnda alternativet hör fiskerätten inte till fastighetens utsträckning och främjar inte användningen av fastigheten, eftersom ett servitut som har stiftats för personligt bruk inte är en sådan rätt som enligt 2 § 1 mom. i FBL hör till fastighetens utsträckning. Indelningen har betydelse, eftersom säljarna av andelarna i strömfallen i stort sett är avlidna och de rättigheter som betraktas som personliga inte har betydelse för de nya ägarna av de behärskande fastigheterna och de tjänande fastigheterna.

I kapitel 2 behandlas de lagakraftvunna fastighetsbestämningsförrättningar som har verkställts i syfte att utreda om fiskerättigheter enligt särskilda grunder föreligger eller inte. Fastighetsbestämningsförrättningar har utförts i bland annat Kukkolankoski, Matkakoski och Lappeankoski. Dessutom har Lantmäteriverket gett ett utlåtande om vilken betydelse villkoren i köpebrevens gällande strömfallslägenheterna i Torne älv och Muonio älv i allmänhet har haft.⁹⁸ Utlåtandet utgår från fem köpebrev och Lantmäteriverket gick igenom den rättsliga betydelsen av varje köpebrev i dag. Ordalydelsen i köpebrevens följde den ordalydelse som användes i strömfallsförvärven gällande vattenområden. Lantmäteriverket ansåg att den fiskerätt som säljaren har förbehållit sig genom köpebrevet i fyra femtedelar av breven inte gynnade den behärskande fastigheten, utan endast ägaren av fastigheten. Det innebär att det villkor om att förbehålla sig fiskerätten som ingick i köpebrevet inte har hört till fastighetens utsträckning och att villkoret därför inte heller har betydelse vid ägarbyte. I dessa fall ansågs en sådan fiskerätt därmed inte vara en rätt som skulle inskrivas i fastighetsregistret, och så här hade man inte heller förfarit i anslutning till avstyckningsförrättningarna av strömfallslägenheterna.

I fråga om villkoret i köpebrevet om att förbehålla sig rätten till sikfiske i Kukkolankoski ansåg Lantmäteriverket att det var möjligt att det gällde en särskild fiskeförmån som tillkom fastigheten och att en fastighetsbestämningsförrättning angående fiskeförmånen kunde verkställas. Senare utfördes den fastighetsbestämningsförrättning som beskrivs i avsnitt

97 Haapala: Raportti kiinteistönmääritystoimituksista Perämeren ja Tornion-Muonionjoen kalastusoikeuksista.

98 LMV 3250/00 08/2014, hela utlåtandet.

2.4.2 i Kukkolankoski. I förrättningen fastställdes inga ovan avsedda rättigheter för statens strömfallslägenhet Kukkolankoski.⁹⁹ Till slut konstaterade Lantmäteriverket i utlåtandet om betydelsen av köpebrevens gällande strömfallsförvärv att *det är mänskligt förståeligt att de berörda parterna anser att situationen (fisket i strömfallslägenheterna¹⁰⁰) kränker deras rättskänsla. Ägarna av fastigheterna och deras föregångare har tidigare förbehållit sig fiskerätten och litat på att de också får behålla rätten. Att få fiskerätten har inte heller legat i köparens intresse, utan vattenkraften har varit det viktigaste föremålet för förvärvet.*¹⁰¹

Centralförvaltningen vid Lantmäteriverket uttalar sig däremot om regeringens proposition om ändring av lagen om fiske (RP 309/2018 rd) till riksdagens jord- och skogsbruksutskott att **Lantmäteriverket, såvida grundlagsutskottet i sitt utlåtande (GrUU 5/1981 rd) har uttalat sig om bestämmelser om fiskeservitut för strömfallslägenheters vattenområden, anser att sådana bestämmelser inte är motiverade med tanke på ett tydligt och tillförlitligt fastighetsregistersystem, utan det i så fall snarare skulle vara fråga om att avveckla registreringen av fiskerättigheter, dvs. registreringen som sedan förut genom årtionden blivit mycket komplex, och att göra fiskerättighetssystemet allt mer komplicerat.**¹⁰²

Därför bör betydelsen av villkoren i köpebrevens gällande strömfallsförvärv även granskas i förhållande till hur offentligt tillförlitlig fastighetsöverlåtelsen är. Lag- och ekonomiutskottet har tagit ställning till frågan i sitt betänkande om regeringens proposition om reform av lagen om fiske (1980 vp n:o 214). I betänkandet uttalar sig utskottet utgående från grundlagsutskottets utlåtande om utövande av fiskerättigheter för strömfallslägenheter, eftersom grundlagsutskottet i sitt utlåtande lyfte fram oron för att de fiskerättigheter som hade förbehållits vid avstyckningen av strömfallslägenheterna inte hade beaktats, eftersom dessa fiskerättigheter enligt gällande lag om fiske inte kan stiftas som servitut. De som har förbehållit sig fiskerätten borde kunna delta i förvaltningen av fiskevatten. Lag- och ekonomiutskottet konstaterade dock att **37 §, som ursprungligen fanns i lagen och gjorde det möjligt att stifta fiskeservitut vid skifte av strömfall, upphävdes som onödig 1975. Det ska anses att det inte heller finns skäl att ändra de fiskerättigheter som numera utövas i strömfallslägenheter till servitut enligt lagen om skifte och inte heller till servitut enligt lagen om fiske.**¹⁰³ I rättslitteraturen har det också ansetts att bindande verkan av en avtalsbaserad rättighet vid byte av ägare till ett vattenområde som varit föremål för utövande av rättigheten inte har kunnat utvärderas utifrån servitutsnormer. Honkanen har till exempel uttalat sig att inga fiskeservitut *de facto* har stiftats med stöd av den upphävda lagen om skifte.¹⁰⁴

99 LMV 3250/00 08/2014, s.7. Se även Vihervuori 1985, s. 172–173, och kapitel 2 i denna utredning där fiskerättigheterna i Kukkolankoski behandlas, s. 29–30.

100 Tillägget inom parentes har gjorts av författaren.

101 LMV 3250/00 08/2014, s. 9.

102 Markkula, utlåtande, s. 4.

103 LEKUB nr 18, s. 4, och GrUU nr 5. Kalastuslain esitykseen n:o 214 (1980 vp.), s. 21–22.

104 Honkanen, s. 107.

Inom rättspraxis har det ansetts att fiskerättigheterna kan vara rättigheter som förbehållits som personlig rättighet, i synnerhet när det är fråga om en sådan rätt till husbehovs- och rekreativ fiske som kan anses vara ringa. Då övergår fiskerätten inte till den nya ägaren när lägenheten överläts. Å andra sidan har det inom rättspraxis också ansetts att fiskerätten i fråga är en bestående rättighet i det fall att den har förbehållits med tanke på den överlåtande fastigheten och att rättigheten har varit av särskild betydelse för den överlåtande lägenhetens livsduglighet. Inom rättspraxis har inställningen till stiftande av fiskeservitut som hör till fastighetens utsträckning dock på ett konsekvent sätt varit snäv.¹⁰⁵

I sitt avgörande VÖD 33/1982 har vattenöverdomstolen uttalat sig om de villkor om fiske som ingår i köpebrevet och enligt vilka Pohjolan Voima Oy och Kemijoki Oy eller deras fångamän har köpt vattenområden i Kemi träsk, att bestämmanderätten över fiske efter lax och öring på grund av *fiskeregalet* tillkommer staten, med undantag av nedannämnda särskilda fiskeförmåner, varför ägarna av vattenområdet inte har kunnat sälja fiskerätten som tillkom staten. Vad angår villkoren i köpebrevet till de delar det är fråga om särskilda fisken, såsom fisken av sik och nejonöga, ansåg vattenöverdomstolen att ***fisket har haft betydelse för livskraften hos säljarnas lägenheter, och att eftersom den rätt som säljarna vid förvärvet förbehållit sig inte har medfört någon orimlig belastning för de överlåtna fastigheternas egendom, ska de varierande villkor om att förbehålla sig fiskerätten som ingår i köpebrevet anses vara servitutsrättigheter och till sin natur inte som personliga rättigheter ... I de förvärv som gjorts enligt nämnda villkor har fiskerätten övergått till köparen som en del av rätten att äga fastigheten, men säljarna har också behållit fiskerätten så att säljaren och köparen har en pararell rätt.***¹⁰⁶

Fiskerättigheterna för strömfallslägenheter har också behandlats i högsta domstolen. Av Högsta domstolens avgörande nr 971 den 19 april 1971 framgår att trots att köpebrevet hade försetts med ett villkor enligt vilket säljaren förbehåller sig rätten att fiska alla fiskarter, ***ansågs denna fiskerätt inte till sin natur vara en rätt utifrån vilken en sådan servitutsrätt som avses i 37 § i den gällande lagen om skifte kunde stiftas.*** Motiveringen till domen var begränsad. Wirilander bedömde dock i sin doktorsavhandling fallet så att eftersom den förbehållna fiskerätten i köpebrevet gällde alla fiskarter, inte enbart ädelfiskar, var det sannolikt att det av denna anledning inte ansågs vara fråga om ett sådant värdefullt fiske som enligt 37 § i SkL som gällde vid köpetidpunkten uppfyllde kriterierna för stiftande av servitut och att syftet var att rätten skulle kunna förbehållas säljaren av andelarna i strömfallet. Paragraf 37 var i kraft till 1975 då lagen om skifte ändrades (SkL 52/1975) och stiftande av fiskeservitut vid skifte av strömfall ströks i lagen.¹⁰⁷ Enligt Wirilander skulle tolkningen av

105 Vihervuori, s. 172–173. Se även RP 198/1999 rd, s. 19.

106 VÖD 33/1982, s. 84–85.

107 RP 227/1994 rd, s. 21–22. Wirilander, s. 758. Författaren av utredningen vill påpeka att fiske av lax och öring inte i några situationer ingick i strömfallsförvärven och att rätten att fiska lax och öring tillkom staten utifrån laxregalet.

grunden för fiskeservitut även kunna vara en annan, eftersom en inteckning kan fastställas som säkerhet för både avtal om arrende av jakträtt och avtal om arrende av fiskerätt.¹⁰⁸

3.2.1 Slutsatser

Enligt huvudregeln i 5 § i lagen om fiske tillkommer fiskerättigheterna för strömfallslägenheter vattenområdets ägare som en del av ägarens äganderätt, om inte något annat fastslås någon annanstans i lag eller följer av någon annan rättslig grund. Med stöd av den gällande fastighetsbildningslagen kan ett fiskeservitut riktat till ett vattenområde som ägs av en annan inte stiftas till förmån för en fastighet. De servitutstyper som kan stiftas enligt principen om typtvång räknas upp i 154 § i FBL. Om det däremot i efterhand föreskrevs att fiskeservitut framöver kan stiftas till förmån för en fastighet till exempel i syfte att belasta en strömfallslägenhet som ägs av en annan eller ett samfällt vattenområde, såsom grundlagsutskottet i sitt utlåtande (1980 rd nr 214 rd) föreslår, skulle 282 a § om bindande verkan av servitutsavtal i FBL i alla fall tillämpas.¹⁰⁹

Om ett köpebrev som upprättades till exempel i början eller mitten av 1900-talet är försett med ett villkor enligt vilket ägaren av en andel i ett samfällt område har förbehållit sig fiskerätten i anslutning till överlåtelsen av äganderätten, är villkoret i praktiken endast i begränsad omfattning bindande på 2020-talet. ***Fiskeservitutsrätt med en mycket gammal rättslig grund torde nämligen inte kunna stiftas och inskrivas i fastighetsregistret retroaktivt, om så här inte har gjorts tidigare.***¹¹⁰ Vårt fastighetsdatasystem innehåller uppgifter som enligt fastighetsregisterlagen (392/1985) ska antecknas i lagfarts- och inteckningsregistret samt andra uppgifter som fastställs separat i lagstiftningen. Uppgifterna i systemet bildar tillsammans ett så kallat samlat basregister. I praktiken är ett tillförlitligt fastighetsdatasystem en ovillkorlig förutsättning för att rättsskyddet för parterna i fastighetsrelaterade rättshandlingar ska tillgodoses. En person som handlar i god tro har till exempel rätt att förlita sig på att uppgifterna i registret är riktiga och att ***inga rättigheter eller gravationer som inte antecknats i registret hänför sig till fastigheten.*** För att fastighetsdatasystemet ska vara tillförlitligt och tydligt är det inte motiverat att i efterhand införa bestämmelser om fiskerättigheter som ska belasta strömfallslägenheter.¹¹¹

I anslutning till ovannämnda utlåtanden har Lantmäteriverket, för att läget skulle avgöras och bli tydligare, föreslagit långfristiga arrendeavtal om fiskerätt och till exempel ansökan om inteckning för avtalet. I så fall kan ägarna av en strömfallslägenhet arrendera ut fiskerätten för strömfallslägenheten till dem som önskar göra det. I laxregalområden kan

108 Wirilander, s. 600. Se även Haapala, s 10.

109 Markkula, s. 4. Se även RP 198/1999 rd, s. 19, Wirilander, s. 600, och Haapala, s 10.

110 Markkula, s. 4.

111 RP 30/2009 rd, s. 5. RP 205/2017 rd, s. 5. Se även Markkula, utlåtande till jord- och skogsbruksutskottet av centralförvaltningen vid LMV.

arrendeavtal inte omfatta rätt att fiska efter lax och öring, om staten inte är part i avtalet. Det beror på att ägarna av vattenområden ursprungligen inte heller har kunnat sälja fiskerätt som tillkommer staten. Utarrendering av fiskerättigheter för strömfallslägenheter skulle naturligtvis bygga på avtal och kräva en gemensam vilja.¹¹²

3.3 Ett delägarlag för den särskilda förmånen vid beslut som gäller fiskeriområdet

Om en strömfallslägenhet har avskilts från ett samfällt vattenområde har lägenheten i regel inte andel i det övriga vattenområdet, såvida inte det särskilt har förbehållits för lägenheten vid avstyckningen. *Därför bör utövandet av fiskerättigheter för strömfallslägenheter granskas separat från förvaltningen av övrigt samfällt vattenområde.* Dessutom kan ett samfällt strömfall tillhörande vissa lägenheter genom avstyckningsförrättning ändras till en gemensamt ägd fastighet, om strömfallslägenheten har flera ägare. Utövandet och förvaltningen av fiskerättigheter för strömfallslägenheter skiljer sig från utövandet och förvaltningen av fiskerättigheter för vattenområdesfastigheter som inte hör till ett samfällt vattenområde, eftersom lagstiftningen delvis innehåller separata bestämmelser för strömfallslägenheter.¹¹³

För att fisket ska kunna organiseras inom en strömfallslägenhets område krävs det att alla innehavare av fiskerätt ska ha möjlighet att delta i beslutsfattandet. *Om också andra än ägaren har rätt att fiska på en strömfallslägenhets område, anses dessa tillsammans med ägaren utgöra ett sådant delägarlag för den särskilda förmånen*¹¹⁴ *som avses i 3 § 2 mom. i lagen om samfälligheter (SamfL 758/1989) och i vilket delägarskapet bestäms enligt vars och ens fiskerätt.*¹¹⁵

Bestämmelser om organisering av utövandet av fiskerättigheter för strömfallslägenheter fanns redan i den gamla lagen om fiske (286/1982). Bestämmelserna skiljde sig från både bestämmelserna om fiskerättigheter enligt särskilda grunder och huvudregeln gällande fiskelag så att sådana innehavare av fiskerättigheter som inte ägde några vattenområden tillsammans med ägaren av strömfallslägenheten kunde bilda ett fiskelag.¹¹⁶

112 VÖD 33/1982, s. 84.

113 Vetenskapstermbanken, juridik, strömfallslägenhet/mer omfattande beskrivning.

114 Enligt gällande uppgifter har ett i lagen om samfälligheter avsett delägarlag för den särskilda förmånen bildats vid Torne älv, nämligen Piippola delägarlag. Det är inte känt om Fortum Abp som ägare av strömfallslägenheten är medvetet om delägarlaget för den särskilda förmånen.

115 HE 22/1989 vp, s. 4. Se även Karvinen, s. 119.

116 Vihervuori, s. 172–173.

I en sådan sällsynt situation där en annan utöver ägaren av en strömfallslägenhet också har fiskerätt bildar de ett sådant delägarlag för den särskilda förmånen som avses i 3 § 2 mom. i lagen om samfälligheter. *I en strömfallslägenhets område kan fiskerätten tillkomma både ägaren av vattenområdet och en innehavare av fiskerätt, om denna i anslutning till överlåtelsen av ägandet av vattenkraften har ingått ett avtal om att förbehålla sig fiskerätten, om ett sådant servitut har ansetts vara viktigt för lägenhetens livskraft och om servitutets existens har bekräftats. Av detta följer att parterna med stöd av lagen automatiskt bildar ett delägarlag för den särskilda förmånen och att delägarlaget förvaltar fisket i strömfallslägenhetens område.*

Det bör dock observeras att ett delägarlag för den särskilda förmånen inte **stiftar** fiskerättigheter utifrån ett avtal, utan fiskerättigheterna för strömfallslägenheten endast **förvaltas** via delägarlaget. Fiskerätten ska med andra ord ha tillkommit delägarna i ett delägarlag för den särskilda förmånen utifrån någon annan rättslig grund, inte med stöd av lagen om samfälligheter. Såsom det ovan har framkommit har fiskerättigheter till strömfallslägenheternas områden i fastighetsbestämmningsförrättningarna inte fastställts för andra. Fiske-servitut som hör till fastighetens utsträckning och som utgår från den upphävda lagen om skifte eller någon annan rättslig grund har i regel inte stiftats genom köpebrev i strömfallslägenheternas områden. Nya delägarlag för den särskilda förmånen ska på så sätt troligen inte bildas.

I till exempel högsta förvaltningsdomstolens avgörande (HFD 1.4.2008/669) var det fråga om att en ansökan om fastighetsbestämmningsförrättning hade lämnats till Lantmäteriverket i syfte att utreda vilka fastigheter som var delägare i en gemensam särskild förmån för en viss strömfallslägenhet och storleken på de andelar som tillhörde fastigheterna. Lantmäteriverket avslog ansökan, eftersom *strömfallslägenheten inte belastades av en sådan gemensam särskild förmån som är inskriven i fastighetsregistret och de fastigheter som är delägare i förmånen och storleken på fastigheternas andelar varken kunde utredas eller fastställas genom en fastighetsbestämning*. Centralförvaltningen vid Lantmäteriverket avslog ett besvär över Lantmäteriverkets beslut, och Uleåborgs förvaltningsdomstol avslog ett besvär över centralförvaltningens beslut genom sitt beslut (12.12.2006 nr 06/0620/1). Till sist upphävde HFD förvaltningsdomstolens, centralförvaltningens och Lantmäteriverkets beslut och överlämnade ärendet till Lantmäteriverket för ny behandling. Enligt motiveringen till HFD:s beslut ska ett förrättningsförordnande ges. Lantmäteriverket gav ett förrättningsförordnande om fastighetsbestämmningsförrättning (TN:o 2008-275356). Förrättningen verkställdes dock inte eftersom en **sådan gemensam särskild förmån som avses i fastighetsbildningslagen eller ett servitut inte tillkom de sökande**.¹¹⁷

117 Rummukainen-Salila, s. 52.

4 Fiske i det område som avses i gränsälvsöverenskommelsen

Riksgränsen mellan Finland och Sverige utgörs av älvar som ingår i Torne älvs vattenområde. Finland har bilaterala gränsvattenöverenskommelser med sina grannar Sverige, Norge och Ryska federationen.¹¹⁸ I dag har laxregalet den största praktiska betydelsen i det område som avses i gränsälvsöverenskommelsen, nämligen Torne älvs vattenområde som är det viktigaste vildlaxområdet i Finland. Det är inte enbart fråga om Torne älv och Muonio älv utan även deras källflöden, dvs. Könkämä älv och Lätäseno, dit laxen fortfarande vandrar från Bottenviken.¹¹⁹

Mellan Finland och Sverige gällde länge en gränsälvsöverenskommelse som länderna hade ingått 1971 (FördrS 53–54/1971). Den grundläggande principen utgick, baserat på hur den internationella vattenrätten utvecklats, från att ingendera överenskommelsestaten i gränsvattenområdet ensidigt vidtar åtgärder som kan orsaka den andra parten sådan skada som fastställs i överenskommelsen. Överenskommelsen innehöll därför detaljerade bestämmelser om byggande, reglering, fiske och förebyggande av förorening i vattendraget. För att genomföra överenskommelsen inrättades en gränsälvskommission som bestod av sex medlemmar, tre från varje överenskommelsestat. Kommissionen kunde fatta rättsligt bindande beslut inom ramen för sina befogenheter, vilket senare visade sig vara problematiskt eftersom kommissionens beslut, bortsett från vad gällde ersättningar, inte kunde överklagas hos ett annat organ.¹²⁰

Den gällande överenskommelsen om gränsvattenområdet i Finland och Sverige, nedan benämnd *gränsälvsöverenskommelsen*, trädde i kraft den 1 oktober 2010.¹²¹ I överenskommelsen inrättas ett internationellt vattenvårdsområde i Torneälvens vattenområde

118 Hakapää, s. 364.

119 Joonas, s. 20.

120 JsUB 10/2010 rd – RP 264/2009 rd, s. 3. Hakapää, s. 365. Se även Europadomstolens beslut som presenteras ovan. *Alatulkkila m.fl. mot Finland*, 33538/96, 28.7.2005, *Posti och Rahko mot Finland*, 27824/95, 24.9.2002, *Dandell m.fl. mot Sverige*, 54695/00, 17.1.2006.

121 FördrS 90–91/2010. Se även RP 264/2009 rd, s. 30.

i Finland och Sverige. Överenskommelsen innehåller bestämmelser om organisering av nyttjandet av vattnen och fisket på ett sätt som tar hänsyn till båda parternas intressen. I den nya överenskommelsen inrättades dessutom *en finsk-svensk gränsälvskommission*, som dock inte har en likadan oberoende och rättsligt bindande bestämmanderätt som den tidigare kommissionen hade. Miljölagstiftningen, som är likartad i Finland och Sverige, gjorde det möjligt att genom överenskommelsestaternas nationella lagstiftning på bred front organisera de åtgärder som omfattas av överenskommelsen. Exempelvis straffrättsliga påföljder bestäms enligt överenskommelsestatens nationella lagstiftning.¹²²

Det särskilda syftet med gränsälvsöverenskommelsen och en viktig faktor för att ingå överenskommelsen var att se över bestämmelserna om fisket i Torneälvens vattenområde så att de tillgodoser de nuvarande behoven. Närmare bestämmelser om fisket i gränsvattenområdet finns i fiskestadgan som utgör en relevant del av överenskommelsen. Bestämmelserna tillämpas i *Torneälvens fiskeområde*¹²³ som definieras i artikel 23 i överenskommelsen och 2 § i fiskestadgan. Tillämpningsområdet omfattar Könkämäälven och Muonioälven samt den del av Torneälven och de sjöar i vilka riksgränsen mellan Sverige och Finland löper. Det finns naturligtvis separata bestämmelser för havs- och älvsområdena, och Finlands respektive Sveriges nationella lagstiftning om havsfiske har också betydelse för vandringsfiskbestånden.¹²⁴

Syftet med bestämmelserna i fiskestadgan är att åstadkomma en rimlig och rättvis balans ur bestånds-, nyttjande- och skyddssynpunkt och att samtidigt främja bedrivandet av fiske med tanke på olika fiskargrupperns intressen inom hela gränsregionen. I fiskestadgan möjliggörs en smidig och dynamisk reaktion på beståndssituationen, eftersom 16 § i stadgan gör det möjligt att göra avvikelser från enskilda bestämmelser om beståndssituationen kräver eller tillåter det. En ovan avsedd smidig reaktion är en del av en modern internationell avtalspraxis i fråga om miljön. Jord- och skogsbruksutskottet har till exempel i sitt betänkande om att sätta överenskommelsen i kraft konstaterat att översynen av fiskebestämmelserna är ett av de viktigaste inslagen i förslaget till överenskommelse.¹²⁵

122 RP 264/2009 rd, s. 17. Se även Hollo, s. 5, och Hakapää, s. 366.

123 Enligt artikel 23 i gränsälvsöverenskommelsen omfattar Torneälvens fiskeområde Könkämäälven och Muonioälven samt den del av Torneälven och de sjöar i vilka riksgränsen mellan Sverige och Finland löper (gränsälvarna), de vattendrag som är sidogrenar till gränsälvarna, dock inte biflöden, Torneälvens mynningsgrenar, och den del av Bottenviken som ligger norr om och inom en linje från Haparanda hamn över Skomakarens nordostligaste punkt, Ylikaris östligaste punkt, Sarvenkatajas nordligaste punkt och därifrån i rakt östlig riktning till riksgränsen samt därifrån söderut längs riksgränsen till Torneå och Kemi kommungräns och vidare i nordöstlig riktning längs kommungränsen till fastlandet.

124 RP 264/2009 rd, s. 22 och 35. JsUB 10/2010 rd, s. 6.

125 RP 264/2009 rd, s. 35. JsUB 10/2010 rd – RP 264/2009 rd, s. 5. Livskraftiga fiskbestånd är en förutsättning för att intressenter kan dra nytta av fisket. Se till exempel Kokko, s. 1127.

4.1 Det gemensamma T-M-K-tillståndsområdet

Enligt 17 § i fiskestadgan får NTM-centralen i Lappland och motsvarande myndighet i Sverige **upplåta fisketillstånd där staten äger rätten till fiske efter lax och öring**. Därigenom erkänner den gällande gränsälvöverenskommelsen också laxregalet åtminstone i vissa av överenskommelsestaternas vattenområden. Dessutom får myndigheterna ingå avtal om *gemensamt fisketillstånd* med övriga fiskerättsinnehavare i älven. Ett gemensamt fisketillstånd berättigar till fiske i fisketillståndsområdet utan hinder av riksgräns. Ett sådant gemensamt fisketillståndsområde, dvs. det gemensamma tillståndsområdet i Torneälven, Muonioälven och Könkamäälven, nedan benämnt *det gemensamma T-M-K-tillståndsområdet*, inrättades 2013.¹²⁶

På den finska sidan äger staten rätt att fiska efter lax och öring i hela det gemensamma tillståndsområdet i Torneälven, Muonioälven och Könkamäälven. På så sätt omfattar tillståndsområdet hela älvdalen på den finska sidan. I Sverige gäller avtalet om gemensamma tillstånd fisket efter lax och öring i Torneälven och Muonioälven endast i vattenområdena tillhörande de fiskerättsinnehavare som är parter i avtalet, dvs. norrut från Pajala kommuns södra gräns, eftersom svenska staten inte i detta område anses ha en sådan rätt att fiska efter lax och öring som bygger på laxregale.¹²⁷

De som har löst ut ett gemensamt fisketillstånd har rätt att fiska efter lax och öring med spö och drag oberoende av riksgränsen. Om en enskild fiskerättsinnehavare inte vill avtala om ett gemensamt fisketillstånd för ett visst vattenområde, är det vid fiske inom detta område inte möjligt att överskrida riksgränsen utan att skaffa flera tillstånd.¹²⁸ Ett gemensamt fisketillstånd möjliggör med andra ord fiske efter lax och öring i nästan hela gränsälvområdet. Om ett enskilt delägarlag ansluter sig till det gemensamma tillståndet, syns det endast som rätt att även fiska efter annan fisk än bara lax och öring samt naturligtvis hur tillståndsintäkterna redovisas.¹²⁹

Intäkterna från fisketillstånd för det gemensamma tillståndsområdet tillfaller dem som innehar rätten till fisket i området i proportion till deras andelar i vattenområdena. NTM-centralen i Lappland har ingått ett avtal med motsvarande myndighet i Sverige om

126 RP 264/2009 rd, s. 44.

127 Med hänvisning till HD:s beslut som presenteras i avsnitt 1.3 ovan har Sverige ansett att laxfiskerätten i Torneälvens biflöden norr om Pello helt tillkommer ägaren av vattenområdet medan den söder om Pello tillkommer staten utifrån laxregale. I Finland gäller det gemensamma tillståndet fisket efter lax och öring i Torneälvens, Muonioälvens och Könkamäälvens vattenområden i gränsälven. Det har lett till att rätten att fiska efter lax och öring som regalrätt tillkommer staten i huvudsak på hela den finska sidan av det område som avses i avtalet. I Sverige tillkommer rätten att fiska efter lax och öring i Torneälvens nedre lopp staten. I Pajala och norr om Pajala samt i havsområdet tillkommer emellertid alla fiskerättigheter ägarna av vattenområdena.

128 RP 264/2009 rd, s. 44.

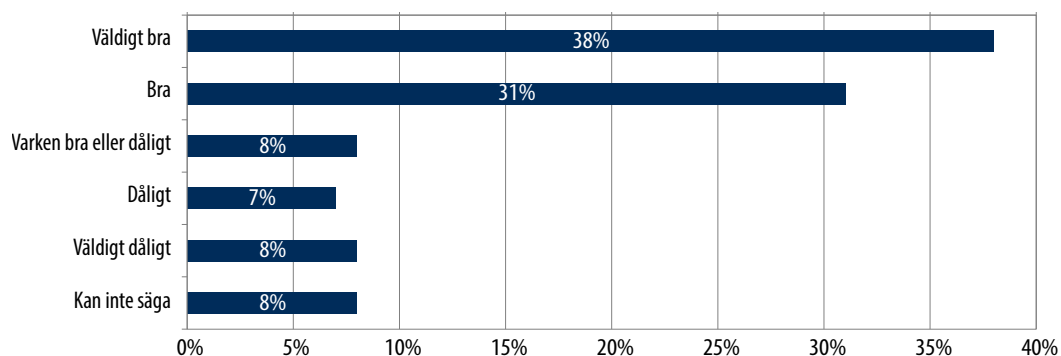
129 I fiske efter annan fisk än lax och öring gäller överenskommelsen dock inte i Pajala kommuns område i Sverige.

redovisning av intäkter, ett avtal om försäljning av gemensamma fisketillstånd för Torne-, Muonio-Könkämääl, nedan benämnt *avtalet om gemensamma tillstånd*¹³⁰. Parterna i avtalet är myndigheterna och vattenområdenas ägare och övriga fiskerättsinnehavare som är med i det gemensamma tillståndet¹³¹.

Tillståndsintäkterna redovisas så att kostnaderna för försäljningen först dras av. Sedan får staterna tillsammans hälften av intäkterna utifrån laxregalet och fiskerättsinnehavarna som är parter i avtalet tillsammans den andra hälften. Andelen till fiskerättsinnehavarna tilldelas enligt vattenområdets areal i varje kommun. Staternas andel av intäkterna används enligt fiskestadgans syfte för gemensamt beslutade åtgärder för kontroll och forskning i området.¹³² Utifrån Webropol-enkäten om laxregalet ansågs det gemensamma tillståndsområdet vara ett fungerande system som främjade turismen i området (bild 1).

Figur 1. Resultat av Webropol-enkäten

Fråga 3. "Hur bra fungerar det nuvarande gemensamma tillståndsområdet för dragfiske i Torne älv, Muonio älv och Könkämä älv enligt din åsikt? (alla grupper sammanlagt, N = 116)

Grupp	Mycket bra	Bra	Varken bra eller dåligt	Dåligt	Mycket dåligt	Vet inte
Ägare/delägare av vattenområdet	7	6	3	3	5	1
Fritidsfiskare som bor i en kommun inom gränslvsområdet	10	8	3	1	0	0
Fritidsfiskare från en annan ort	19	15	1	2	1	1
Kommersiell fiskare	1	0	0	0	1	4
Fisketurismföretag	4	1	0	0	0	0
Organisation, intressent, myndighet	3	5	0	2	2	2
Annan	0	1	3	0	0	1

130 Avtalet mellan myndigheterna och vattenområdets ägare om försäljning av gemensamma fisketillstånd för Torne-Muonio-Könkämääl.

131 Tillståndsintäkterna består till 40 % av giltiga dags-, vecko- och säsongstillstånd i hela området och till 60 % av giltiga säsongstillstånd i en kommuns område. Intäkterna från försäljningen av tillstånd för en kommuns område tilldelas dem som är med i tillståndet för kommunens område, och de övriga tillståndsintäkterna tilldelas alla enligt areal.

132 I Pajala kommun och norr om Pajala i Sverige får fiskerättsinnehavarna som är med i det gemensamma tillståndet även den del av intäkterna från lax och öring som ämnats för myndigheterna, eftersom de också äger fiskerätten till lax och öring i området. RP 264/2009 rd, s. 44–45.

4.2 Väylän viehelupa-alue

Alla anser dock inte att det gemensamma tillståndsområdet är en bra lösning. Statens rätt att utifrån laxregalet sälja tillstånd för området har ifrågasatts, vilket framförallt bygger just på hur laxregalet historiskt sett har kommit till och utformats, såsom ovan beskrivits. År 2013 utträdde ett antal fiskelag ur det gemensamma tillståndsområdet. De inrättade *Väylän viehelupa-alue*, ett eget fiskelag som har meddelat att laget säljer tillstånd för allt slags fiske i sitt område, inbegripet fiske efter lax och öring. NTM-centralen i Lappland har inte kännedom om hur många fiskare som verkligen fiskar efter lax med tillstånd från Väylän viehelupa-alue utan att ha löst ut ett gemensamt T-M-K-tillstånd. I fiskeövervakningen har åtminstone ingen åkt fast för sådant fiske.¹³³

Den 26 maj 2014 anhöll sökande som hörde till Väylän viehelupa-alue hos Kemi-Torneå tingsrätt om att tingsrätten i enlighet med 7 kap. 3 § 1 punkten i rättegångsbalken (RB 1734/4) skulle förbjuda finska staten att sälja tillstånd till dragfiske efter lax och öring i de sökande fiskelagens områden i Torne älv i kommunerna Pello och Kolari. Tingsrätten avslog ansökan genom ett beslut den 2 december 2015, varefter de sökande överklagade beslutet hos hovrätten. I klagomålet ansåg de sökande att de hade en bättre rätt än vad staten hade att fiska efter lax och öring i de vattenområden som de sökande förvaltade, och därigenom en grund för beslut om säkringsåtgärd. Staten ansåg i sin tur att de klagande inte hade talan i ärendet, eftersom statens rätt att fiska efter lax och öring i de aktuella områdena byggde på laxregale och innehållet i laxregalet sedan gammalt har varit och fortfarande är att staten har en bättre rätt att fiska efter lax och öring och att bestämma om fisket.

I beslut nr 287, dnr S 16/220, som Rovaniemi hovrätt fattade den 30 maj 2016 konstaterade hovrätten att **det inte fanns några förutsättningar att besluta om en säkringsåtgärd**. Hovrätten uttalade sig dock att *tvistefrågan om statens rätt att fiska efter lax och öring i Torne älv utifrån laxregale, eller om dess grundlöshet, till sin juridiska karaktär är mycket omfattande, mångdimensionerad och betydelsefull. Av denna anledning och om de sökande önskar det bör ärendet behandlas som tvistemål eller i något annat tillämpligt förfarande, eftersom det i en summarisk rättegångsprocess som liknar en säkringsåtgärdsprocess inte går att lämna ett slutgiltigt immaterialrättsligt avgörande om huruvida den påstådda bättre rätten föreligger eller inte*. Det nuvarande läget för rätten att fiska efter lax och öring i Torne älv har rätt i århundraden. Enligt hovrätten skulle syftet med en rättegångsprocess eller något annat förfarande gällande huvudsaken inte äventyras på det sätt som avses i lag, om läget pågår under den tid som rättegångsprocessen eller något annat förfarande fortsätter.¹³⁴

133 Uppgifterna har inhämtats från NTM-centralen i Lappland i en telefonintervju med ledande fiskeriexpert Jari Leskinen i maj 2019.

134 Havansi, s.1178.

De omständigheter som de sökande presenterade som grund för sin rätt ansågs inte med en tillräcklig sannolikhet visa att de skulle ha en bättre rätt att fiska efter lax och öring än vad finska staten hade. Även om det senare ansågs att rätten att fiska efter lax och öring i de aktuella vattenområdena tillkommer någon annan än staten, ansåg hovrätten att de sökandes rättigheter emellertid inte senare förhindras eller försvagas av den omständigheten att staten för tillfället utövade sin rätt som bygger på regalet.¹³⁵

4.3 Strömfallslägenheterna i det gemensamma tillståndet

Såsom det i kapitel 3 har behandlats ingår strömfallslägenheterna i princip inte i ett samfällt vattenområde, och fiskerättigheterna för strömfallslägenheterna förvaltas på ett annat sätt, även jämfört med förvaltningen av fiskerättigheter för vattenområden som inte ingår i ett samfällt vattenområde. Därför granskas utövandet av fiskerättigheter för strömfallslägenheter också i det gemensamma T-M-K-tillståndsområdet separat.

Enligt uppgifter från NTM-centralen i Lappland äger Fortum Abp 28 vattenområdesfastigheter och hälften av en vattenområdesfastighet i Torne älv. På så sätt utgör Fortum Abp:s vattenområden (1 680 ha) cirka 21 procent av hela det gemensamma T-M-K-tillståndsområdet på den finska sidan. Energibolaget Pohjolan Voima Oy äger i sin tur tillsammans med vissa privata ägare två strömfallslägenheter vid Torne älv.

År 2018 var tre av Fortum Abp:s strömfallslägenheter med i det gemensamma T-M-K-tillståndet. Enligt NTM-centralen i Lappland var en av lägenheterna med i tillståndet på den grunden att Imatran Voima Oy, som tidigare ägt lägenheten, år 1988 hade överlåtit bestämmande- och rösträtten angående fiskerättigheterna och gett sitt samtycke till användning av fiskeintäkter för förbättring av fiskeförhållandena till de dåvarande fiskelagen i området. En av de två strömfallslägenheter som Pohjolan Voima Oy delvis ägde var med i det gemensamma tillståndet, och bolaget har överlåtit sin intäktsandel av tillståndet för lägenheten till delägarlaget i sitt område.

Såsom det ovan beskrivits tilldelas hälften av intäkterna från det gemensamma tillståndet finska staten och svenska staten utifrån laxregalet och den andra hälften tilldelas *vattenområdenas ägare som är med i det gemensamma tillståndet*. I de områden på den finska sidan som inte ingår i det gemensamma tillståndet och de områden på den svenska sidan som ingår i tillståndet redovisas därför alla tillståndsinktäkter efter statens andel naturligtvis till vattenområdenas ägare på den svenska sidan. Det innebär en ekonomisk förlust av fisketillståndsinktäkter för områdena i Finland, men framförallt orsakar det kontroverser och oklarheter i områdena på grund av att fiskerättigheterna för strömfallslägenheterna utövas och förvaltas oenhetligt. Det skulle vara rationellt att organisera strömfallslägenheters medlemskap i det gemensamma tillståndet och användningen av tillståndsinktäkterna på ett enhetligt sätt, åtminstone för strömfallslägenheter som har en och samma ägare.

135 Motivering till domen.

5 Statens enskilda fiskeplatser och öppnande av vandringsförbindelsen

Redan på medeltiden hade kronan enskilda fisken i stora strömmar som mynnar ut i Bottniska viken. Dessa fisken byggde dock inte ursprungligen på regalrätt, utan de ansågs ha haft motsvarande civilrättslig grund som böndernas, adelns, kyrkans och andra samfunds och privatpersoners fisken. Med laxregale avses därför i vidare bemärkelse statens rätt att fiska efter lax och öring. Dessutom finns det statens uttryckliga enskilda fiskeplatser som ligger i vattenområden som ägs av andra än staten eller i allmänna vattenområden. Då kan det vara fråga om fiskeplatser som bygger på laxregale, om de finns i laxregalområden, eller fiskeplatser som bygger på något annat förvärv.¹³⁶

På lite motsvarande sätt kan en privatperson ha rätt till en fiskeplats som till exempel bygger på urminnes hävd eller ett uttryckligt förvärv, och även rätt fiska efter lax på ställen där staten har regalrätt, dvs. exklusiv fiskerätt för lax och öring. Vattenöverdomstolen anser till exempel i sitt beslut (VÖD 75/1983) att det är utrett att *rätten att fiska efter lax och öring i Ljo älv och havsområdet utanför älven tillkommer staten som exklusiv rätt eller regalrätt. Statens exklusiva rätt gäller dock inte de lataplatser i Puodinkoski som finns i älven och som utelämnades vid inlösningen i flottstadgan för delen mellan havet och Jongunhaara i Ljo älv, och inte heller Pernu damm i Merikoski, Illi höstdamm, Pajari damm och de enskilda fiskeplatser i havsområdet där ägarna utifrån utredningen i dokumenten har haft och fortfarande har självständig, av staten oberoende rätt att fiska efter lax och öring.* Ägarna eller innehavarna av övriga pata- eller fiskeplatser och vattenområden har inte utretts ha en sådan rätt.¹³⁷

I laxregalområdet har staten för närvarande bland annat fiskeplatser utanför Torne älv, Kemi älv och Simo älv, och Forststyrelsen arrenderar ut dessa platser för laxfiske till kommersiella fiskare. Senast förnyades arrendeaftalen för fiskeplatserna 2016, och då arrenderades sammanlagt 75 platser ut. Av de utarrenderade fiskeplatserna fanns 21 i

136 Joona, promemoria, s. 3. Se även Järvi, s. 152. Till exempel fiskeplatser som bygger på markägande, exempelvis så kallade kungsgårdar, och rättigheter som skaffades genom köp.

137 VÖD 75/1983, s. 29. Se även HD:1981-II-128 om rätt till en uttrycklig fiskeplats utifrån urminnes hävd.

vattenområden inom byarågång och ingår därför troligen i de fisken där staten har lax-regale. Resten av statens enskilda fiskeplatser fanns antingen i allmänna vattenområden eller i statsägda vattenområden. Enligt 9 § 2 mom. i FiL ska dessutom *intressena hos kommersiella fiskare i grupp I som avses i 88 § 1 mom. beaktas i första hand vid användningen av statens enskilda fisken*.¹³⁸

Det kommersiella havsfisket efter lax regleras genom fiskekvoter som har bestämts i enlighet med EU:s gemensamma fiskeripolitik. Genom lagen om det nationella genomförandet av Europeiska unionens gemensamma fiskeripolitik (1048/2016) infördes i Finland i början av 2017 ett nytt system med aktörsspecifika fiskekvoter. Det viktigaste innehållet i kvotsystemet är en uppdelning av Finlands fiskekvoter i överlåtbara och icke-överlåtbara nyttjanderättigheter för viss tid för kommersiella fiskare. NTM-centralerna fördelar årligen från Finlands fiskekvot aktörsspecifika fiskekvoter till kommersiella fiskare i enlighet med deras nyttjanderätter.¹³⁹

5.1 Överlåtelse av fiskeplatser till förmån för vattenområdenas ägare

År 1973 tillsatte statsrådet en kommitté med uppdraget att se över fiskelagstiftningen. År 1977 överlämnade kommittén sitt betänkande. I betänkandet konstaterade kommittén att *statens enskilda fisken* i 5 § i den gällande lagen om fiske vanligen bygger på *ett så kallat fiskeregale* som härrör från medeltiden och omfattar statens exklusiva rätt att fiska efter laxsläktingar. Staten konstaterades ha sådana fisken i både havsområden och insjöområden.¹⁴⁰

I betänkandet föreslog kommittén att staten delvis skulle avstå från fisken som bygger på laxregale till förmån för vattenområdenas ägare. Förslaget motiverades med att *fiskeregalerättigheterna*¹⁴¹ i havsområden i dagsläget endast hade betydelse i Bottniska viken, främst i Bottenviken, där staten har platser som är avsedda för fiske efter lax och öring och som enligt olika villkor arrenderas ut till privatpersoner och samfund. Laxregalet ansågs inte heller i insjöområden ha samma betydelse som tidigare i stora älvar i norra Finland, eftersom fisket, bortsett från i Torne älv, Simo älv och Kimminge älv, inte längre efter byggandet av kraftverk hade samma betydelse för den lokala befolkningens utkomst och staten inte

138 Kartorna över fiskeplatser har inhämtats från NTM-centralen i Lappland och Forststyrelsen.

139 LsN Aliranta: Taustamuistio valtioon lohiregalaista eduskunnan ympäristövaliokunnalle. Se även RP 85/2018 rd, s. 3.

140 KB 1977: 47, s. 70–73. Se även HP 214/1980 vp, s. 5.

141 I betänkandet används termen fiskeregale i stället för laxregale.

längre i någon större utsträckning arrenderade ut sina fiskeplatser. Av ovannämnda skäl ansåg kommittén i sitt betänkande att *laxregalet delvis hade mist sin betydelse*.¹⁴²

I betänkandet föreslog kommissionen därmed att staten delvis skulle avstå från laxregalet. Förslaget utgick från att ett sådant allmänt vattenområde i havsområdet som finns utanför byrågång, bortsett från vid Åland, i alla fall är statens egendom, och staten redan på denna grund har rätt att bestämma om enskilda fisken i ett sådant vattenområde. Därför borde sådana enskilda fiskeplatser som bygger på laxregale slopas, och kommersiella fiskare borde fortfarande enligt lagen om fiske ha företräde för att arrendera sådana fiskeplatser. Det bör dock påpekas att de nämnda fiskeplatserna i ett allmänt vattenområde eller i statens vattenområde inte heller sett till definitionen bygger på laxregale och att det därför troligen är onödigt att slopa dem som sådana.

I betänkandet var det relevant att kommittén föreslog att staten skulle avstå från enskilda havsfisken inom byrågång till förmån för de aktuella vattenområdenas ägare, eftersom fiskerna hade mist sin ursprungliga betydelse och inte i övrigt var viktiga för staten. Däremot borde fiskerättigheter som bygger på *fiskeregale*¹⁴³ i insjöområden vara i statens besittning så att hänsyn i första hand ska tas till yrkesfiskarnas och den lokala befolkningens intressen när föreskrifter utfärdas.¹⁴⁴

Kommittén föreslog dock inte att staten skulle avstå från fiskerna vederlagsfritt, utan vattenområdenas ägare skulle erbjudas möjlighet att lösa in fiskeplatser. Enligt förslaget skulle inlösenavgiften motsvara ett kapitaliserat värde på fem procent av den genomsnittliga arrendeavgiften för en fiskeplats för de senaste tre åren. Inlösen skulle innebära att fiskeplatserna eventuellt arrenderades ut av vattenområdenas ägare eller exempelvis delägarlag tillsammans i stället för staten.¹⁴⁵

Fiskelagstifningskommitténs förslag ledde dock inte till att staten ens delvis skulle ha slopat laxregalet. I regeringens proposition om lagen om fiske 1980 konstaterar regeringen att statens enskilda fisken i 5 § i den gällande lagen om fiske vanligen bygger på ett *fiskeregale*¹⁴⁶ som härrör från medeltiden och omfattar statens exklusiva rätt att fiska efter vissa laxsläktingar, och sedan att trots att *havsregalrättigheterna*¹⁴⁷ numera främst har betydelse i Bottniska viken, kommer *regalrättigheterna*¹⁴⁸ framöver att ha betydelse särskilt

142 KB 1977: 47, s. 70–73.

143 I betänkandet används termen fiskeregale i stället för laxregale.

144 KB 1977: 47, s. 70–73.

145 KB 1977:47, s. 70–73 och 101.

146 Termerna har använts följdriktigt inkonsekvent, i denna utredning avses med laxregale fortfarande det samma som med fiskeregale i förarbetena.

147 Avser laxregalrättigheter i havsområden, till exempli enskilda fiskeplatser som bygger på just laxregale.

148 Avser i vidare bemärkelse alla typer av fiske som bedrivs utifrån laxregale i både havsområden och insjöområden.

*med tanke på regleringen av laxbestånden och anskaffningen av rom för fiskodling, och därför föreslås det att de fortfarande ska vara i statens besittning.*¹⁴⁹

5.2 Resultat av Webropol-enkäten om slopande av laxregalet

Jord- och skogsbruksministeriets ovan i utredningen nämnda Webropol-enkät om laxregalet var öppen för alla deltagare mellan den 18 april och den 25 maj 2018. Då besvarades enkäten av 122 personer. Syftet med enkäten var att kartlägga vad medborgare anser om laxregalet, de situationer där regalet tillämpas och ett eventuellt slopande av laxregalet. Deltagargrupperna definierades på förhand och deltagarna fick själva välja vilken grupp de ville höra till.

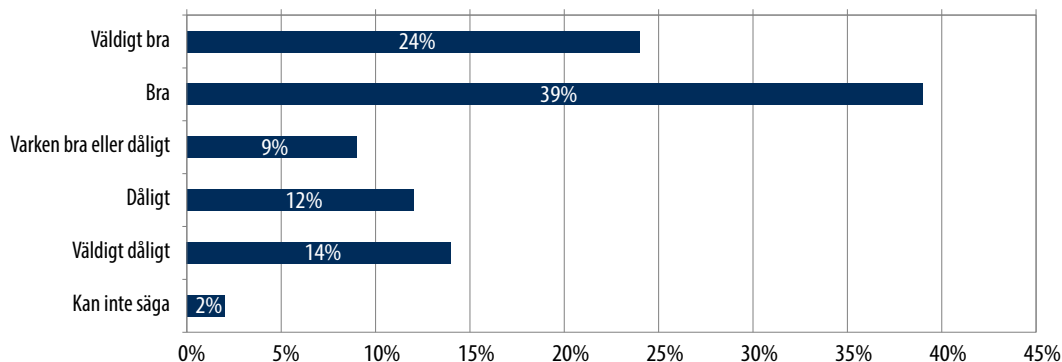
Deltagargrupper: 1. Ägare/delägare av vattenområdet (n27), 2. Fritidsfiskare som bor i en kommun inom gränsälvområdet (n22), 3. Fritidsfiskare från en annan ort (n39), 4. Kommersiell fiskare (n6), 5. Fisketurismföretag (n5), 6. Representant för organisation, intressent eller myndighet (n16), 7. Annan (n6).

Urvalet av deltagare i Webropol-enkäten är inte särskilt stort. Det ger dock en mer positiv bild än förväntat av vad medborgare anser om statens laxregale och organiseringen av fisket i anknytning till regalet. Såsom det i kapitel 4 lyfts fram ansåg alla deltagargrupper att särskilt det gemensamma T-M-K-tillståndsområdet är en fungerande helhet, och en följd av sloandet av laxregalet befarades vara att helheten skulle splittras. Dessutom ansåg alla grupper utom en att staten borde behålla laxregalet; bland ägarna av vattenområdena fördelades rösterna i denna fråga jämnt. För att medborgarnas åsikter ska kunna kartläggas och en öppen diskussion inledas bör andra åtgärder också vidtas utöver en enskild enkät, till exempel samråd i älvdalen.

¹⁴⁹ HP 214/1980 vp, s. 11–12 och 20.

Figur 2. Resultat av Webropol-enkäten

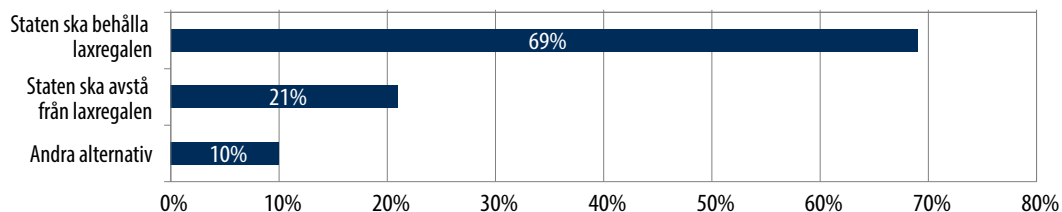
Svaren på frågan "Hur bra fungerar statens nuvarande laxregale enligt din åsikt?". (alla grupper sammanlagt, N = 118)

Grupp	Mycket bra	Bra	Varken bra eller dåligt	Dåligt	Mycket dåligt	Vet inte
Ägare/delägare av vattenområdet	3	7	3	5	6	1
Fritidsfiskare som bor i en kommun inom gränslvsområdet	9	9	2	1	1	0
Fritidsfiskare från en annan ort	10	22	2	2	3	0
Kommersiell fiskare	2	1	0	0	1	2
Fisketurismföretag	1	4	0	0	0	0
Organisation, intressent, myndighet	3	2	3	4	3	0
Annan	0	1	1	2	2	0

Figur 3. Resultat av Webropol-enkäten

Svaren på frågan "Hur bör statens nuvarande laxregale bevaras i framtiden enligt din åsikt?". (alla grupper sammanlagt, N = 116)

Grupp	Staten bör behålla laxregalet	Staten bör slopa laxregalet	Annat alternativ
Ägare/delägare av vattenområdet	11	11	4
Fritidsfiskare som bor i en kommun inom gränslvsområdet	19	2	1
Fritidsfiskare från en annan ort	31	4	2
Kommersiell fiskare	5	1	0
Fisketurismföretag	5	0	0
Organisation, intressent, myndighet	7	4	4
Annan	2	2	1

Webropol-enkäten innehöll flervalsfrågor, möjlighet att motivera svar och även helt öppna frågor som alla inte är nödvändiga att gå igenom i denna utredning. Sammanfattningsvis kan det konstateras att svaren och motiveringarna till svaren lyfte fram vissa *ändamålsenslighetsaspekter* som faktorer som försvarar bevarandet av laxregalet, bland annat möjligheter att utveckla det gemensamma tillståndsområdets stabilitet och den anknutna fisketurismen. Slopande av laxregalet till förmån för vattenområdenas ägare motiverades däremot med just de historiska orsaker som har lett till att laxregalet kom till och laxregalets *legitimitet har ifrågasatts*.

5.3 Fiskerättigheterna efter öppnandet av vandringsförbindelsen

Kemi älv var en av de viktigaste laxälvarna i Europa innan vandringsförbindelsen stängdes av till följd av byggandet av kraftverk.¹⁵⁰ Efter fördämningen 1948 kunde laxen och andra vandringsfiskar inte gå upp i Kemi älv för att leka, vilket ledde till att det ursprungliga laxbeståndet i älven utrotades.¹⁵¹ Frågan om ersättningar till fiskare blev då också aktuell, och vid skiftet av 1970- och 1980-talen söktes avgöranden hos vattendomstolen och vattenöverdomstolen.¹⁵² Rättegångsprocesserna rörande ersättning för skador som orsakats av fördämningen vid byggandet av kraftverk har behandlats i avsnitt 1.2.1.

I sina *beslut*¹⁵³ ansåg vattenöverdomstolen att det är utrett att rätten att fiska efter lax och öring i Kemi älv och Ljo älv samt i havsområdet utanför älvarna tillkommer staten som dess exklusiva regalrätt. Däremot ansåg vattenöverdomstolen (VÖD 33/1982) även att fiske efter lax och öring sedan gammalt har kunnat bedrivas i Kemi älv och havsområdet utanför älven utan att staten, som har varit medveten om detta fiske som pågått länge, har ingripit i det. Fisket ansågs ha blivit en viktig del av den lokala befolkningens utkomst, och därför ålades staten att betala ersättning för fiskeförmån till alla privatpersoner som hade fiskat efter lax och öring med tillåtna redskap. Fiskeförmånen angående lax och öring ansågs visserligen även ha upphört att gälla om lax inte längre förekom i ett vattendrag.¹⁵⁴

Frågan om fiskerättigheterna i området har blivit aktuell igen när lax till följd av återupplivningsåtgärder har förekommit i Kemi älv norr om kraftverkens dammar igen. Det är klart att staten inte aktivt har förvaltat sin fiskerätt som bygger på laxregale under den tid då laxen inte har vandrat upp i Kemi älv. Med förvaltning avses bland annat utarrendering av

150 Oksanen, s. 1.

151 Halmeenpää, Salolainen, s. 31.

152 Oksanen, s. 1–2.

153 VÖD 75/1983, VÖD 33/1982 och VÖD 80/1978.

154 VÖD 33/1982.

fiskeplatser eller försäljning av fisketillstånd. Tack vare lyckade fiskvägar och utplantering av fisk kommer organiseringen av fisket i området dock att utvärderas på nytt, och staten bör främja ärendet aktivt.

Rätten att fiska efter lax och öring i Kemi älv tillkommer staten utifrån laxregale. Den gäller dock inte sådana uttryckliga fångstplatser och områden vars ägare enligt utredningen har en av staten oberoende rätt att fiska efter lax och öring. Statens exklusiva rätt gäller inte bland annat Hervanpudas laxpata och Väyläpato i älven och inte heller Kaakamo laxpatasammanslutning i havsområdet och Laivaniemen Tynnyrikunta, vars ägare enligt en utredning baserat på dokumenten sedan gammalt har haft och fortfarande har en av staten oberoende rätt att fiska efter lax och öring.¹⁵⁵ Av till exempel Högsta domstolens avgörande angående Kemi älv (HD:1951-L-18) framgår att staten anses vara innehavare av fiskerätten i hela vattenområdet i Kemi älv vad gäller lax och öring och att staten ska ha exklusiv rätt att bedriva och bestämma om sådant fiske, och därför omfattas en betydligt större del av lägenheterna i området, vad gäller fiske efter lax och öring, av statens exklusiva rätt att fiska efter lax och öring.¹⁵⁶

Det är osannolikt att de fiskerättigheter som vattenöverdomstolen har erkänt, men samtidigt konstaterat som förlorade, kommer att återges den lokala befolkningen när laxbeståndet har återhämtat sig. Utgångspunkten är däremot att statens laxregale föreligger som ett rådande rättsläge och att det från fall till fall ska utredas om privatpersoner har sådana rättigheter att fiska lax och öring som avviker från huvudreglen om statens laxregale. Staten ska dock handla aktivt i området för att de felaktiga uppfattningarna om fiskerättigheterna och de lagliga förutsättningarna för fiske skulle vara klara för alla aktörer i området, när laxen vandrar till Kemi älv igen.¹⁵⁷

155 VDÖ 33/1982, avsnitt 4.1.

156 Oksanen, s. 18.

157 Oksanen, s. 17–18.

6 Konsekvenser av slopandet av laxregalet

laxregalet är en del av vår nationella lagstiftning och har blivit ett rättsläge som har gällt redan i århundraden. Därför kan staten inte ha något ersättningsansvar gentemot vattenområdenas ägare eller andra fiskerättsinnehavare i områdena, även om staten i framtiden beslutar att slopa rättsläget som erkänner laxregalet. Så här är läget eftersom staten har upprätthållit det gällande rättsläget och förvaltat fisken efter lax och öring på offentlig-rättsliga grunder. Dessutom utgör statens nuvarande utövande av sin rätt som bygger på laxregale inget hinder för att den fiskerättsliga ställningen för ägarna av vattenområden förändras i framtiden, och inte heller försvagar denna ställning, om man beslutar att avveckla laxregalsystemet.¹⁵⁸

Ett nytt rättsläge skulle inte ens utifrån *förbudet mot retroaktiva verkningar*¹⁵⁹ göra de rättsliga avgöranden som bygger på den tidigare lagtolkningen ogiltiga och bidra exempelvis till att de till staten betalda ersättningarna för skadorna på fisket till följd av regleringen och byggandet vid vattendrag betalas tillbaka. En separat fråga är om staten kan vara ersättningskyldig för skada till följd av inkorrekt tillämpning av lag, om en sådan skada bevisas retroaktivt. I fråga om laxregalet kan detta dock anses vara osannolikt, enbart utifrån att *rättsläget har varit etablerat under lång tid*. En förutsättning för att skadeståndsskyldighet ska föreligga är nämligen att man uttryckligen kan visa att staten har brutit mot en av sina rättsliga förpliktelser eller underlåtit att uppfylla till exempel ett förpliktande internationellt krav.¹⁶⁰

158 Hollo, s. 7.

159 Till exempel rättsvidrighetsprincipen om retroaktiv ersättningskyldighet.

160 Hollo, s. 16–17.

Frågan kan även granskas utgående från internationell rätt. Ett exempel är tvisten mellan Argentina och Storbritannien om styrning av Falklandsöarna. Trots att Storbritannien redan i 150 år har besuttit öarna har Argentina kontinuerligt krävt att få öarna i sin besittning. Länderna har till och med olika åsikter om vem som har upptäckt öarna. Vi kan därför fråga oss om det är av betydelse vem som har upptäckt öarna, när det huvudsakliga problemet ska lösas, dvs. vem som ska styra öarna i dag. Dessutom har den stat som regerat öarna bytts under århundradena, varför det inte heller går att dra några slutsatser om vilken av staterna öarna tillhör. År 1833 verkar bli en avgörande faktor. Då började Storbritanniens överhöghet som har fortsatt ända till i dag. Läget bör därför granskas utgående **från urminnes hävd** och **territoriell erövring**.¹⁶¹ Territoriell erövring är en i historien känd form av förvärv av territorier genom användning av maktmedel. Det är på så vis klart att Storbritanniens åtgärder för att erövra Falklandsöarna inte uppfyller dagens krav på ett sådant förbud mot användning av maktmedel som avses i FN-stadgan (FördrS 1/1956)¹⁶². Förbudet innebär att *förvärv av ett territorium betraktas som ogiltigt om förvärvet har skett genom olaglig användning av maktmedel*. Om händelserna hade ägt rum under FN:s tidsperiod borde Storbritanniens förvärv betraktas som ogiltigt. Det är dock klart att *många förvärv av territorier under århundradens lopp har utgått från erövringar och användning av maktmedel, men betraktas som lagliga i dag*. Därför bör vi fråga oss om den rådande principen om att förvärv av territorier som skett genom användning av maktmedel är ogiltiga retroaktivt *ska tillämpas på händelser som har ägt rum för nästan 180 år sedan* eller om rättsläget under 1833 ska betraktas som en mer avgörande faktor. Kari Hakapää, professor i internationell rätt, konstaterar att ... *den sistnämnda lösningen skulle vara mer realistisk och det i praktiken knappast ens är möjligt att börja kräva lagenlighet för alla förvärv av territorier som skett under århundradens lopp*.¹⁶³

Slopande av laxregalet skulle även medföra konsekvenser för organiseringen av fiskena. I gränsälvområdet skulle det framkomma genom omorganisering av det gemensamma tillståndsområdet. För enskilda fiskeplatser innebär det ändringar i beloppet på de arrendeavgifter som tas ut från kommersiella fiskare, och att staten förlorar ett instrument för reglering av fisket. I gränsälvområdet skulle slopande av laxregalet även påverka utvecklingen av fisketurismen och beloppet på de tillståndsinktäkter som styrs till forskning och övervakning. För ägarna av vattenområden kan läget anses återgå till det som avses i 5 § i FiL, dvs. att fiskerätten i sin helhet tillkommer ägarna av vattenområdena.

Å andra sidan är det fortfarande för flera vattenområden, bland annat strömfallslägenheter, omstritt vem som får utöva och förvalta fiskerättigheterna i området. De berörda parterna bör därför informeras om det befintliga fiskerättsliga läget innan beslut om bevarande eller ändring av rättsläget för laxregalet fattas. Det är också svårt för dem som arbetar i branschen att skapa sig en helhetsbild av fisket i norra Finland. Därför ska staten

161 Hakapää, s. 57–58.

162 Artikel 2.4 i Förenta nationernas stadga (FördrS 1/1956).

163 Hakapää, s. 98–99.

handla aktivt för att förtydliga läget så att det är möjligt att rätta till sådana uppfattningar om fiskerättigheterna i området och grunderna för dessa fiskerättigheter som bygger på felaktig information.

Om beslut om att slopa laxregalet fattas, kan laxregalet slopas i sin helhet eller endast för vissa enskilda fiskeplatser eller vattenområden, såsom fiskelagstiftningskommittén föreslog i sitt betänkande 1977.¹⁶⁴ Laxregalet kan slopas till förmån för vattenområdenas ägare antingen mot eller utan vederlag. Med hänsyn till jämlikhetsprincipen bör olika lösningar naturligtvis vara motiverade och jämlika. Konsekvenserna av slopandet av laxregalet analyseras enligt delområde i avsnitten nedan.

6.1 Gränsöversöverskommelsen och lagen om fiske

Eftersom både vår rättspraxis och lagstiftning fastställer att laxregalet föreligger, skulle det vara konsekvent att ett eventuellt slopande av laxregalet görs på lagstiftningsnivå. Vår nationella lagstiftning skulle ändras för 9 § i FiL så att paragrafen inte längre gäller för fisken som bygger på laxregale. Staten kan även ha enskilda fisken som avses i 9 § i FiL på någon annan grund än utifrån laxregale, och därför ska detta beaktas i motiveringen till lagen.

Överenskommelsen om gränsvattenområdet i Finland och Sverige är inte en tillräcklig grund för att ändra staternas äganderätt och fiskerätt, utan det krävs nationella bestämmelser. *Om en av överenskommelsestaterna uttryckligen avstod från laxregalet skulle det således inte påverka hur laxregalet har definierats i den andra staten.* Detta kan redan nu ses som att rätten att fiska efter lax och öring i vissa områden i Sverige, till skillnad från Finland, tillkommer ägarna av vattenområden i stället för staten.¹⁶⁵

Å andra sidan ska hänsyn tas till Wienkonventionen om traktaträtten mellan stater (FördrS 33/1980), nedan benämnd *Wienkonventionen*. Avsnitt 3 (artiklarna 31–33) i del III rör tolkning av traktater mellan stater. Enligt artiklarna 31–32 skall en traktat tolkas ärligt i överensstämmelse med den gängse meningen av traktatens termer sedda i sitt sammanhang och mot bakgrunden av traktatens ändamål och syfte.

I sammanhanget ingår vid tolkningen av en traktat, förutom *texten* inklusive dess preambel och bilagor, *överenskommelser* rörande traktaten som träffats mellan alla parter i samband med traktatens ingående; *dokument* som upprättats av en eller flera parter i

164 I det ovan presenterade betänkandet 1977 föreslog kommittén att laxregalet skulle slopas för havsfisken mot vederlag så att vattenområdenas ägare skulle ha möjlighet att lösa in fiskeplatser till ett bestämt kapitaliserat värde.

165 Hollo, s. 4.

samband med traktatens ingående och godtagits av de andra parterna som dokument sammanhörande med traktaten.

Utöver sammanhanget skall hänsyn tagas till a) *efterföljande överenskommelser mellan parterna* rörande traktatens tolkning eller tillämpningen av dess bestämmelser; b) *efterföljande praxis* vid traktatens tillämpning, *som ådagalägger enighet mellan parterna om traktatens tolkning*; c) relevanta internationella rättsregler, som är tillämpliga i förhållandet mellan parterna. Dessutom innehåller artiklarna 26–27 bestämmelser om efterlevnad av traktater, och artikel 27 handlar om staters interna rätt och efterlevnad av traktater. Enligt artikeln *kan en stat som är part i en traktat ej åberopa bestämmelser i sin interna rätt för att rättfärdiga sin underlåtenhet att fullgöra traktaten*.

Slopande av laxregalet skulle påverka åtminstone 17 § i fiskestadgan i gränsälvöverenskommelsen, eftersom bestämmelsen numera befullmäktigar myndigheterna i överenskommelsestaterna att sälja tillstånd *där staten äger rätten till fiske efter lax och öring*. Om laxregalet slopades skulle staten inte få vara part i det gemensamma tillståndsområdet med en fullmakt som bygger på laxregale och som har härletts från en traktat. I praktiken är staten, oberoende av laxregale, en betydande ägare av vattenområden i det område som avses i gränsälvöverenskommelsen. Slopande av laxregalet kräver inte nödvändigtvis en ändring av fiskestadgan, men till exempel fördelningen av gemensamma tillståndsintäkter skulle förändras väsentligt, likaså även organiseringen av hela det gemensamma tillståndsområdet. I praktiken skulle försäljningen av tillstånd övergå till ägare av vattenområden på hela den finska sidan av gränsälvområdet.

De som har löst ut ett gemensamt fisketillstånd har dessutom rätt att fiska lax eller öring utan hinder av riksgräns. Om en enskild innehavare av fiskerätten emellertid inte vill ingå avtal om gemensamt tillstånd för en viss del av ett vattenområde, är det där inte möjligt att överskrida riksgränsen utan att ha köpt flera tillstånd. Därför skulle det utan laxregale endast vara möjligt att bilda ett gemensamt tillståndsområde som liknar det nuvarande gemensamma tillståndsområdet i en situation där delägarlagen i båda staternas områden var beredda att bilda ett gemensamt tillståndsområde.¹⁶⁶

6.2 Ekonomiska konsekvenser

Jord- och skogsbruksministeriet har inte fastställt något ekonomiskt värde för laxregalplatserna, eftersom statens samtliga enskilda fiskeplatser förvaltas av Forststyrelsen och arrendeintäkterna tillfaller Forststyrelsen. Enligt 5 § 1 mom. 19 punkten i jord- och

¹⁶⁶ RP 264/2009 rd, s. 44.

skogsbruksministeriets förordning om avgifter för vissa prestationer som hänför sig till Forststyrelsens offentliga förvaltningsuppgifter (888/2017) prissätts utarrendering av fångstplatser för lax eller öring i vattenområden inom en bys gränser enligt 9 § i lagen om fiske (*laxregale-plats*) på företagsekonomiska grunder.

År 2016 ansvarade NTM-centralerna för utarrenderingen av enskilda fiskeplatser. Enligt centralernas bokföring 2016 gav denna verksamhet i Finland intäkter för sammanlagt cirka 5 000 euro per år. Intäkterna flöt i huvudsak in från utarrenderingen av fiskeplatser i Lappland. Laxregalrätten konkretiseras därmed i form av intäkter, främst som tillståndsinktäkter från det gemensamma tillståndsområdet som bygger på 17 § i gränsälvöverenskommelsen, eftersom *hälften av tillståndsinktäkterna enligt avtalet om gemensamma tillstånd redovisas till avtalsstaterna utifrån laxregalet*. Det innebär cirka 110 000 euro per år. Dessa intäkter har använts för bland annat fiskekontroll och forskning i gränsälvområdet.¹⁶⁷

6.2.1 Användning av tillståndsinktäkter

Om laxregalrätten slopades, skulle fiskeriförvaltningens resurser för fiskeövervakning samt utredning och forskning i fiskeområdet i gränsälven försvagas. Orsaken är att dessa åtgärder i nuläget har vidtagits med "öronmärkta" medel från gemensamma tillstånd. År 2018 användes sammanlagt cirka 120 000 euro av tillståndsinktäkterna från det gemensamma tillståndsområdet för fiskeövervakning. Finlands andel uppgick till cirka 70 000 euro. För forskning användes cirka 140 000 euro. Det belopp som används för forskning varierar årligen, och 2018 användes även tillståndsinktäkter som hade sparats under tidigare år.¹⁶⁸

Bestämmelser om övervakning av fisket finns i 21 § i fiskestadgan. För övervakningen ansvarar de myndigheter som förvaltar fiskeverksamheten, och i Finland är denna myndighet NTM-centralen i Lappland. Enligt den nationella lagstiftningen i båda länderna har de organ som övervakar fisket också tillsynsansvar. I Finland är det polisen och gränsbevakningsväsendet enligt 96 § FiL och sådana fiskeövervakare som avses i 97 § i FiL. Båda överenskommelsestaterna är skyldiga att utse ett tillräckligt antal fiskeövervakare och se till att övervakningen är tillräcklig. Om laxregalet slopades, borde resurserna för detta uppdrag tas från någon annan källa än från statens andel av tillståndsinktäkterna från det gemensamma tillståndsområdet, vilket troligen skulle leda till att övervakningsstandarden sjunker.¹⁶⁹

167 RP 264/2009 rd, s. 44. Om närmare grunder för fördelning av tillståndsinktäkter: avtalet mellan myndigheterna och vattenområdets ägare om försäljning av gemensamma fisketillstånd för Torne-Muonio-Könkamäälvi och uppgifter från Jari Leskinen, ledande fiskeriexpert, och Jouni Hiltunen, fiskeriexpert, på NTM-centralen i Lappland.

168 Uppgifter om de belopp som har använts för forskning och övervakning har inhämtats från NTM-centralen i Lappland. Se även Aliranta: Taustamuistio eduskunnan ympäristövaliokunnalle valtioneuhiregaalista Tornionjoella.

169 Enligt andra momentet får övervakningen utföras av gemensamma finsk-svenska patruller. Varje patrull ska bestå av en finsk och en svensk övervakare. Vid sådan övervakning har övervakare från det andra landet observatörs status.

Vad gäller ägare av vattenområden tillfaller enligt 17 § 3 mom. i fiskestadgan intäkterna från fisketillstånd för ett visst område dem som innehar rätten till fisket i området *i proportion till deras andelar i vattenområdena*. Undantaget från bestämmelsen ovan är statens fiskerätt som bygger på laxregale eller fiskerätt som grundar sig på annan särskild grund, vars värdeandel ska bestämmas separat i avtalet om gemensamma tillstånd. Därför går det inte att direkt från gränsälvöverenskommelsen eller fiskestadgan härleda den nuvarande grunden för fördelning av tillståndsinträkt enligt areal. Som jag ser frågan skulle någon annan grund också vara möjlig för ägare av vattenområden genom att uttryckligen avtala om en annan grund i avtalet om gemensamma tillstånd. I nuläget redovisas tillståndsinträkt enligt areal utifrån punkt 10 i *avtalet om gemensamma tillstånd*¹⁷⁰, trots att de fiskeplatser som med tanke på fisket är viktiga, till exempel strömfällen, har en liten areal. Därför motsvarar fördelningen av tillståndsinträkt enligt areal inte helt fördelningen av fiskepåkänningen.

6.3 Status för ägaren av vattenområdet

Slopande av laxregalet skulle vara en åtgärd som är förenlig med huvudregeln i lagen om fiske, nämligen att *rätten att fiska tillkommer vattenområdets ägare*. I enlighet med huvudregeln i 5 § skulle rätten att fiska efter lax och öring, vid slopande av laxregalsystemet, övergå från staten till ägarna av vattenområdena. Då skulle förvaltningen av fiskeverksamheten, till exempel genom ansvar för att ordna övervakningen av fisket och försäljningen av fisketillstånd, också övergå till ägarna av vattenområdena. I det område som avses i gränsälvöverenskommelsen går det dock att genom traktat göra en avvikelse från dessa bestämmelser såsom även från andra bestämmelser i lagen om fiske.

Det finns flera sådana avvikelser från huvudregeln som har föreskrivits med grundlagsutskottets medverkan. Därför har grundlagsutskottet ansett att fiskar är *ett speciellt egendomsslag* som inte ingår i fastigheten som en beståndsdel, på det sätt som naturresurser traditionellt tillhör, och att fiskarna är herrelösa föremål som inte är någons egendom, men som man kan skaffa sig äganderätt till genom att fånga dem. När grundlagsutskottet har utvärderat begränsningarna av egendomsskyddet till exempel i förhållande till de allmänna fiskerättigheterna, har grundlagsutskottet tagit hänsyn till att fiskebestånden, som rör sig fritt i vattendraget, med tanke på statsförfattningen är objekt som har ett förmögensvärde och kontinuerligt förnyas.¹⁷¹

170 Avtalet mellan myndigheterna och vattenområdets ägare om försäljning av gemensamma fisketillstånd för Torne-Muonio-Könkamäälvi, punkt 10.

171 RP 192/2014 rd, s. 5 och hänvisningar till propositionen, bl.a. GrUU 8/2012 rd, s. 3/l, och GrUU 8/1996 rd, s. 3/l.

När fiskerätten ingår i det genom bestämmelsen om egendomsskydd i 15 § i grundlagen tryggade ägandet av ett vattenområde, omfattas fiskerätten inte enbart av statens laxregalrätt utan även av flera andra begränsningar som har föreskrivits med grundlagsutskottets medverkan, bland annat skyldighet att acceptera annan rätt att fiska på ett vattenområde än den som tillkommer ägaren till vattenområdet. Nyttjande- och avtalsfriheten som ägaren av fiskerättigheterna har gentemot sin egendom är därmed alltid proportionell, eftersom objektet för ägande som naturresurs är en del av den offentligt rättsligt reglerade miljön.¹⁷² Statens laxregale kan ses som en viss slags exklusiv *jus in re aliena*¹⁷³-rätt att fiska efter lax och öring, trots att själva vattenområdet, både botten och vattnet, ingår i den by eller lägenhet inom vilken vattenområdet finns.

När konsekvenserna av slopandet av laxregalet utvärderas med tanke på vattenområdets ägare, ska hänsyn även tas till andra fiskerättsliga frågor, såsom påståendena om existensen av sådana fiskerättigheter enligt särskilda grunder som inte har beaktats i vattenkrets-rågångarna samt om fiskerättigheterna för strömfallslägenheterna. Dessa fiskerättigheter har behandlats ovan i denna utredning, och slopande av laxregalet eller bevarande av rättsläget skulle inte påverka andra, från laxregalet avskilda fiskerättsliga frågor i norra Finland.

I olika sammanhang har Lantmäteriverket och rättsinstanserna tagit ställning till om villkoren om att förbehålla sig äganderätten eller nyttjanderätten i köpebrevet gällande strömfallsförvärv är bindande för de ursprungliga eller de nuvarande ägarna av strömfallslägenheter respektive sålda lägenheter. I dag har villkoren utifrån lagakraftvunna fastighetsbestämningsförrättningar och rättsfall inte betydelse. Däremot har fiskerätten för strömfallslägenheterna i sin helhet ansetts tillkomma ägarna av lägenheterna som en del av ägandet av vattenområdet, utom de få lägenheter där fiskerätten har ansetts vara en del av lägenheternas livskraft.

Slopande av laxregalet till förmån för vattenområdenas ägare påverkar till exempel inte fiskerättigheterna för strömfallslägenheterna, eftersom det är fråga om en annan rättslig grund. Rätten att fiska efter lax och öring kan inte ha varit föremål för strömfallsförvärv under den tid då rätten på samma sätt som nu tillkom staten. Det finns dock inget hinder för att organisera utövandet av fiskerättigheterna för strömfallslägenheterna så att parterna är nöjda med det, så att ägaren av strömfallslägenheten arrenderar ut fiskerättigheterna för lägenheten tillsvidare eller för viss tid. Detta är dock en fråga som är avskild från laxregalet.

172 RP 192/2014 rd, s. 5. Se även Kai. T. Kokko: Lakimies 7–8/2012, s. 1 124–1 148. Och till exempel GrUU 8/2012 rd, s. 3/1, och GrUU 8/1996 rd, s. 3/1, GrUU 5/2017 rd, GrUU 58/2014 rd och GrUU 44/2016 rd.

173 *Jus in re aliena*, rätt till fastighet/egendom som ägs av en annan, jfr *jus in re propria*, rätt till egen fastighet/egendom.

6.4 Kommersiellt fiske och fisketurism

Om de enskilda fiskeplatserna överfördes från staten till ägarna av vattenområdena skulle arrendeavgifterna för fiskeplatserna troligen öka. I nuläget sker utarrenderingen till kommersiella fiskare. Enligt 9 § 2 mom. i lagen om fiske får närmare bestämmelser om användningen av statens enskilda fiske utfärdas genom förordning av jord- och skogsbruksministeriet, varvid intressena hos kommersiella fiskare ska beaktas i första hand. Om staten inte längre ägde fiskeplatserna skulle skyldigheten ovan naturligtvis inte föreligga för regalplatserna.

I Finland förekommer fisketurism som fokuserar på fisket efter lax främst i Tana älv och Torne älv. I Torne älv har det gemensamma T-M-K-tillståndsområdet ansetts vara en fungerande lösning, eftersom *spö- och dragfiske efter lax och öring med ett enda tillstånd får bedrivas i nästan hela älvdalen utan hinder av riksgrens.* Slopandet av statens laxregale skulle leda till att hela det älvsomfattande systemet för tillstånd till laxfiske måste avvecklas och att förutsättningarna för turism i så fall måste tänkas om. Om staten baserat på laxregalet inte var med i det gemensamma tillståndet, borde ägarna av vattenområdena sinsemellan bilda ett motsvarande gemensamt tillståndsområde. En sådan organisering skulle naturligtvis vara en fråga som varje delägarlag beslutar sinsemellan. I framtiden skulle det därför vara osäkert om ett motsvarande gemensamt tillståndsområde förverkligas.¹⁷⁴

Det gemensamma tillståndsområdet för dragfisket i Torne älv, Muonio älv och Könkämä älv bildades 1993. Det utgick från ett uppenbart behov av att skapa ett tillstånd för att *med drag fiska i hela gränsälvsområdet.* Gränsälvscommissionen, Forststyrelsen och de dåvarande skifteslagen och fiskelagen i gränsälvsområdet förde förhandlingar om införande av ett gemensamt fiskekort för dragfiske efter alla fiskearter i de vattenområden som tillhörde avtalsparterna. Förhandlingarna resulterade i att det första avtalet om gemensamma tillstånd ingicks 1993. Därefter har försäljningen av tillstånd utvecklats stadigt. År 1997 såldes till exempel upp till 11 239 tillstånd. Samtidigt var 1997 det år då det gemensamma tillståndet började utformas till det nuvarande tillståndsområdet som omfattar hela gränsälven. Till detta bidrog att en stor del av de svenska delägarna anslöt sig till tillståndet. Redan i det första avtalet om gemensamma tillstånd redovisades andelen av fisket efter lax och öring till staterna och resten tilldelades de övriga avtalsparterna.¹⁷⁵

Behovet av ett gemensamt tillståndsområde framgår till exempel av ett utlåtande som den finsk-svenska gränsälvscommissionens finska grupp överlämnade till utrikesministeriet 1998. I utlåtandet konstaterar gruppen att *särskilt bedrivandet av sportfiske i Torne älv*

174 LsN Aliranta: Taustamuistio eduskunnan ympäristövaliokunnalle valtioon lohiregaalista Tornionjoella.

175 Utredning till utrikesministeriet från gränsälvscommissionens finska grupp till följd av talan, s. 2. Försäljningen av tillstånd utvecklades stadigt: 1 798 st. under 1993, 1 800 st. under 1994 och 1 947 st. under 1995. År 1996 såldes 5 245 gemensamma tillstånd och den första svenska ägaren av vattenområde anslöt sig till tillståndet. År 1997 såldes 11 239 tillstånd och hela 35 delägare, av vilka 3 från Sverige, var med i tillståndet. Se Paaso: Muistio yhteisluvasta.

har ansetts vara svårt på grund av det stora antalet innehavare av fiskerätt, de oklara gränserna för olika vattenområden och de oenhetliga rutinerna för försäljning och prissättning av tillstånden, vilket i sin tur har **blivit ett hinder för den tillståndspliktiga fisketurismen att utvecklas**.¹⁷⁶

När slopande av laxregalet övervägs bör hänsyn därför tas till utvecklingen av fisketurismen i Torne älv och den näringspolitiska effekten till följd av slopandet, vilka är beroende av fiskepolitiken. Slopande av laxregalet bör också granskas och utvärderas med tanke på kontinuiteten i det gemensamma tillståndssystemet, som i regel ansetts vara bra, och dess inverkan på fisketurismen.¹⁷⁷

6.5 Reglering av fisket och undantag från fiskestadgan

Trots fiskelagstiftningskommitténs betänkande 1977 förebehålls statens enskilda fisken såväl i havsområdet som i insjöområdet i lagen om fiske från 1981 fortfarande staten. Detta motiverades med bland annat **skäl som hade samband med regleringen av laxbestånden**.¹⁷⁸ Vår nuvarande lagstiftning om fisket möjliggör reglering av fisket oberoende av vem som äger vattenområdet.

Statens reglering av laxfisket skulle fortfarande utan laxregale bygga på lagstiftningen, bland annat lagen om fiske och statsrådets förordning om fiske, EU-lagstiftningen om fiskerinäring och den nationella lagstiftningen om det nationella genomförandet av EU-lagstiftningen om fiskerinäring. I vattenområdet i Torne älv skulle regleringen fortfarande i centrala delar bygga på gränsälvsöverenskommelsen och fiskestadgan, som utgör en relevant del av stadgan. Metoder för reglering av laxfisket är bland annat fångstkvoter och begränsningar av fisketiderna. Samma metoder skulle också användas i framtiden oberoende av vem som äger vattenområdet eller rätten att fiska efter lax och öring i området. Det kommersiella laxfisket regleras i havsområdet utifrån EU:s gemensamma fiskeripolitik och i kustområdet utifrån *laxförordningen*.^{179, 180}

Även 16 § i fiskestadgan i gränsälvsöverenskommelsen möjliggör bestämmelser som avviker från fiskestadgan, om det är möjligt eller nödvändigt med hänsyn till skyddet av fiskbestånden och säkrandet av ett hållbart nyttjande. Staterna ska komma överens om avvikelser genom avtalsförhandlingar, och bestämmelserna får begränsas till att gälla ett visst fiskeområde, en del av fiskesäsongen eller enskild fiskemetod. Enligt gränsälvsöverenskommelsen

176 Utredning till utrikesministeriet från gränsälvscommissionens finska grupp till följd av talan, s. 2.

177 Se till exempel resultaten av Webropol-enkäten om det gemensamma tillståndsområdet och dess funktion, kapitel 4, s. 44.

178 RP 198/1999 rd, s. 4.

179 Statsrådets förordning om begränsningar av laxfisket (236/2017).

180 SSS 41/2016 rd.

ska de aktuella förhandlingarna om anpassningar föras av regeringarna eller den myndighet som respektive regering bestämmer. Förhandlingarna skulle med andra ord inte heller framöver föras av ägarna av vattenområdena, även om laxregalet slopas till förmån för ägarna. Överenskommelsestaternas regeringar eller den myndighet som respektive regering bestämmer förhandlar om anpassningar i ett bilateralt traktat.¹⁸¹

Enligt 93 § i grundlagen är det i princip republikens president som godkänner och sätter i kraft traktat och andra internationella förpliktelser. Genom lag kan rätten att ingå avtal i begränsad omfattning delegeras till andra *myndigheter*. Förutsättningen är då att fullmakten begränsas till den förpliktelse som fullmakten gäller och inte medför rätt att avtala vare sig om sådana ändringar i avtalsförhållandet som påverkar huvudförpliktelsens art eller mål eller om frågor som enligt grundlagen ankommer på riksdagen. Utifrån 94 § och 95 § i grundlagen ska bedömningen och konsekvenserna av bestämmelserna om de grundläggande fri- och rättigheterna och de internationella konventionerna också separat utvärderas när traktaten och förpliktelserna i traktaten sätts i kraft på nationell nivå.¹⁸²

En myndighets rätt att ingå avtal kan på så sätt främst röra tekniska kontroller eller kompletteringar av huvudförpliktelsen eller organisering av samarbetet mellan myndigheter. Eftersom rätten att ingå avtal enligt huvudregeln tillkommer republikens president i samarbete med statsrådet, får rätten, även i begränsad form, endast undantagsvis och av särskilda skäl delegeras till andra myndigheter än statsrådet eller ministerierna. Enligt artikel 26 i gränssälvsöverenskommelsen och 15 § och 16 § i fiskestadgan får regeringarna eller den myndighet som respektive regering bestämmer enligt den nationella lagstiftningen i respektive stat gemensamt överenskomma om bestämmelser som avviker från fiskestadgan.

Den 31 augusti 2011 gav satsrådets justitiekansler ett avgörande angående förhandlingarna om fiskeavtalet för Tana älv (dnr 85/1/99). Enligt avgörandet är det staten, inte innehavarna av fiskerätten, som har rätt att förhandla om traktat. Det var fråga om bland annat de lokala fiske- och skifteslagens klagomål över sammansättningen av Finlands förhandlingsdelegation som hade fört förhandlingar om Tana älv och som hade tillsatts av utrikesministeriet. Delegationen förde de egentliga förhandlingarna om fiskeavtalet med Norges motsvarande delegation. Som ägare av vattenområdena och fiskerättigheterna ansåg fiske- och skifteslagen att deras rätt att förhandla och bestämma om användning av sina fiskevatten hade kränkts i avtalsförhandlingarna, eftersom de inte var medlemmar i den egentliga förhandlingsdelegationen. När förhandlingsdelegationen bildades, hade man beslutat att de lokala intressegrupperna skulle företrädas av företrädarna för Enare kommun och Utsjoki kommun. Dessutom hade delegationen företrädare för sametinget. Justitiekanslern ansåg att tillsättandet av en förhandlingsdelegation hör till den utrikespolitiska rätten att leda och att det i ärendet inte hade framkommit några sådana faktorer som skulle ha krävt åtgärder av justitiekanslern.

181 RP 264/2009 rd, s. 43. Begränsade anpassningar kan även göras i den fiskestadga som ingår som en relevant del i avtalet mellan Finland och Norge om fisket i Tana älvs vattendrag (FördrS 42/2017), om kraven i artiklarna 6–7 i avtalet uppfylls. Avtalsstaterna förhandlar gemensamt om sådana anpassningar med den lokala representationen, vilket har avtalats separat genom traktat.

182 OAK Dnr 85/1/99.

I förhandlingarna om gränsälvöverenskommelse för Torneälven syftade Finland till att minska fisket med fasta fångstredskap på den svenska sidan utanför Torneälven i juni. På den finska sidan är sådant fiske inte tillåtet i samma omfattning och lika tidigt i juni. Enligt den svenska förhandlingsdelegationen skulle bland annat efterlevnaden av egendoms-skyddet i grundlagen främjas om fiskena ingick i ägandet av vattenområdena. Det ledde till att startdatumen för yrkesfisket utanför havsområdet enligt överenskommelsen skulle fastställas på nationell nivå inom en viss bestämd tidsram.¹⁸³ Kemi-Torneå tingsrätt ansåg också i sitt avgörande (13/131843) den 19 december 2013 att trots att den yrkesfiskare som var svarande obestriddligen hade fiskat efter lax och öring i fiskeområdet i Torne älv med fasta fångstredskap när fisket var förbjudet enligt Finlands nationella lagstiftning, ansågs fiskaren inte ha gjort sig skyldig till fiskebrott, *eftersom fisket hade skett utifrån en särskild rätt som ägdes av en laxpatasammanslutning*. Dessutom ansåg tingsrätten att det inte kunde anses vara motiverat att *laxpatasammanslutningens fiskerätt skulle ha begränsats avsevärt genom bestämmelser i gränsälvöverenskommelsen utan ersättning*, medan alla andra innehavare av särskild rätt enligt lagen om fiske hade rätt att få ersättning för motsvarande begränsning.¹⁸⁴

Att utvärdera slopandet av laxregalet är därför inte en fråga som är helt avskild från regleringen av fisket. Orsaken är att staten, om den till exempel avstod från enskilda fiskeplatser till förmån för vattenområdenas ägare, skulle *förlora potentialen att reglera fisket på fiskeplatserna i fråga, potentialen som särskilt finns på fiskeplatserna i älvmyrningarna*. Statens laxregalrätt gör det möjligt att införa till och med snabba fiskebegränsningar, eftersom staten till exempel helt kan låta bli att arrendera ut fiskeplatser i älvmyrningarna av fiskeregleringsskäl, om beståndssituationen kräver det. Denna möjlighet skulle även ha betydelse om man beslutade att i stor utsträckning börja återställa ett vattenområde som omfattas av laxregalet.

Staten har inte särskilt många fiskeplatser utanför älvmyrningarna. Trots antalet är dessa fiskeplatser dock viktiga eftersom de finns på den rutt där laxen går upp för att leka. Det är dock bra att komma ihåg att statens övriga instrument för att reglera fisket, dvs. begränsningar av fisket genom lagstiftning, är beroende av ägandet av vattenområdet eller fiskeplatserna. Om staten slopade laxregalet skulle den ändå slopa ett av instrumenten för reglering av fisket.

183 RP 264/2009 rd, s. 15–16.

184 Motivering till tingsrättens dom 13/131843, s. 3–8. Svaranden gavs skulden för fisket som är förbjudet i både fiskeområdet i Torne älv och det havsområde utanför Kemi älv som är avsett för terminalfiske efter lax. Brottet ansågs dock vara så obetydligt att det inte gav upphov till några påföljder. Se även om nödvändiga fiskebegränsningar och fastställande av begränsningar [HFD 2010:27](#).

7 Till slut

laxregalet har utvecklats utifrån olika rättsläror, *läran om kronans regale, institutionen kungsådra och regaldoktrinen*, och den skatt som betalades för laxfiske till kronan, *laxtionen och stadgelax*. Laxregalet kan indelas i historiskt sett fristående områden, till exempel olika vattenområden och kulturhistoriskt sett olika områden inom ett vattendrag, såsom samernas i 4 § i sametingslagen definierade hembygdsområde i Könkämä älv. Dessutom kan laxregalet fördelas enligt utvecklingen under den svenska tiden och de oberoende, men liknande utvecklingstrenderna för finska staten och svenska staten. I fråga om gränsvattenområdet ska en utvärdering även göras angående Finlands och Sveriges ömsesidiga regelverk genom traktat och ställningstagandena i regelverket, m.a.o. ett *folkrättsligt perspektiv*.¹⁸⁵

Under det senaste dryga hundra åren har laxregalet även i rättspraxisen etablerat sig som rådande rättsläge på ett konsekvent sätt. Om laxregalet slopades skulle det därför också krävas lagstiftningsåtgärder. Överenskommelsen om gränsvattenområdet i Finland och Sverige är inte en tillräcklig grund för att ändra staternas äganderätt och fiskerätt, utan det krävs nationella bestämmelser.¹⁸⁶ Slopande av laxregalet har därför övervägts när lagstiftningen har ändrats under olika tider. På olika grunder har staterna dock beslutat om att bevara rättsläget som förelegat sedan gammalt, dvs. historisk tid. Frågan om laxregalet har dock inte alltid varit föremål för lagstiftarens aktiva utvärdering.

Hela 17 § i fiskestadgan i gränsälvsöverenskommelsen behöver troligen ses över, om laxregalet slopas. I nuläget får myndigheterna enligt 17 § 2 mom. ingå avtal om gemensamt fisketillstånd med övriga fiskerättsinnehavare i området. Det är också möjligt att 17 § kommer att tillämpas på ett sätt som är förenligt med det nya rättsläget. I Sverige finns till exempel områden där rätten att fiska efter lax och öring tillkommer ägaren av vattenområdet i stället för staten. Dessa områden är dock inte viktiga med tanke på det gemensamma tillståndet.

¹⁸⁵ Hollo, s. 2, Joonas, s. 26–28. Järvi, s. 141. Se även LsN Aliranta: Taustamuistio valtioon lohiregaalista Tornionjoella.

¹⁸⁶ Hollo, s. 4.

Förvaltningen av statens laxregalområden har obestridligen ställvis varit oenhetlig. I vissa älvmråden förekommer laxregalet i form av ett gemensamt tillståndsområde, i andra områden genom arrendeavtal. Förvaltningen av enskilda fiskeplatser i älvmynningarna och havsområdena har i sin tur varit enhetligare, när förvaltningen 2016 överfördes från NTM-centralerna med lokal behörighet till Forststyrelsen, som arrenderar ut fiskeplatser till kommersiella fiskare. Därutöver finns det områden där det verkar som om staten inte genom aktiva åtgärder har förvaltat sina fisken utifrån laxregalet alls. Det beror troligen på att olika områden har olika betydelser med tanke på fisket och att fokus på olika områden över tid kan variera och förändras till exempel på grund av byggande vid vattendrag och å andra sidan även till följd av att vattendrag återställs.¹⁸⁷

Laxregalet har inte tidigare granskats utgående från statens eller myndigheternas förvaltningsåtgärder och de faktiska konsekvenserna av laxregalet. Det verkar till exempel som om man i regel är nöjd med det gemensamma T-M-K-tillståndsområdet. Laxregalet har i stället utvärderats utgående från dess legitimitet. Det bör dock beaktas att till exempel Haataja skriver att vattenregalet i Sverige har kommit till just utifrån att *fiskerättigheterna och fiskeplatserna har tagits i besittning*, vilket ansågs vara förenligt med rättsuppfattningen den tiden, dvs. på 1300- och 1400-talen. I slutet av medeltiden fick praxisen stöd av regaldoktrinen, som ursprungligen är en från feodala Italien härrörande doktrin om regalet som *en rättslig grund för att ta kronans tillgångsposter i besittning*. Därför kan det enligt dagens normer vara förstäligt att åberopa legitimitetsbristen, men grundlöst utifrån den rättspraxis som rådde när laxregalet kom till.¹⁸⁸

Det kan därför troligen fortfarande konstateras att det är klart att många redan etablerade rättslägen, som i dag anses vara lagliga, under århundradens lopp har utgått till exempel från en territoriell erövring, även om det rättsläge som är föremål för utvärdering inte uppfyller dagens internationella eller nationella krav på hur rättigheter eller ett rättsläge ska komma till. Avgörande för utvärderingen torde på så sätt vara det rättsläge som har rått när en rätt har kommit till. Det är problematiskt att utvärdera ett sådant rättsläge utgående från det nuvarande rättssystemet, och det är knappast ens möjligt att börja kräva lagenlighet för alla rättshandlingar som gjorts under århundradens lopp.¹⁸⁹

187 Till följd av bland annat byggandet av kraftverk vid älvar är vandringsfiskarnas rutt till vissa älvar som omfattas av laxreglet förhindrad. Delvis är det just älvarnas varierande betydelse för fisket som gör att staten har förvaltat sina fisken utifrån laxregalet i olika områden på olika sätt.

188 Haataja, s. 478–479.

189 Hakapää, s. 98–99. Se även Haataja, s. 479.

Med undantag av statusen för ägarna av vattenområdena verkar det inte vara ändamålsenligt att slopa laxregalet med tanke på de delområden som har analyserats i kapitlet ovan.¹⁹⁰ Det innebär naturligtvis inte att laxregalet inte ska kunna slopas till förmån för vattenområdenas ägare som en del av uppdateringen av lagstiftningen eller av andra skäl. Om beslut om att slopa laxregalet fattas, ska det ske på ett kontrollerat sätt så att det är klart för alla parter vilket läget är när det gäller fiskerättigheterna för olika områden, både under gällande lagstiftning och under ett nytt rättsläge.

Delägarlagen skulle till exempel i det gemensamma tillståndsområdet troligen behöva lättnader av staten efter att laxregalet slopats för att kontinuiteten i det gemensamma tillståndssystemet, som omfattar nästan hela gränsälven, ska kunna främjas. Vad gäller de övriga fiskerättigheterna enligt särskilda grunder i norra Finland ska staten handla aktivt för att förtydliga och informera om det gällande rättsläget innan beslut om ändring eller bevarande av rättsläget fattas. Ändringar i lagstiftningen är inte uteslutna ens om beslut om att bevara rättsläget fattas. Ändringar kan göras i alla fall i syfte att förtydliga lagstiftningen och främja begripligheten i lagstiftningen.

Om beslut om att bevara rättsläget som erkänner statens laxregale fattas, innebär det inte heller att förvaltningen av laxregalområdena inte ska kunna vidareutvecklas till exempel så att ett gemensamt tillståndsområde som liknar det gemensamma T-M-K-tillståndsområdet också införs i andra älvmråden. Utöver de ovan analyserade delområdena är fiskepolitiken knuten till flera intressen i olika riktningar och samordnandet av rättigheter. Därför ska möjligheten att slopa laxregalet granskas som en del av en större helhet som inbegriper reglering av fiske, ägande av vattenområden och förvaltning av fiskerättigheter.

190 För kommersiellt fiske, reglering av fisket och fisketurism verkar det inte vara ändamålsenligt att slopa laxregalet.

KÄLLOR

Litteratur, artiklar och utredningar

- Alaniska, Kari: Kalojen kuninkaan tie sukupuuttoon – Kemijoen voimalaitosrakentaminen ja vaelluskalakisymys 1943–1964. Uleåborg 2013.
- Haataja, Kyösti: Vesioikeus I: Yleiset opit, omistusoikeus, jaot, katsaus ulkomaihin. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 49. Vasa 1951.
- Hakapää, Kari: Uusi kansainvälinen oikeus. Helsingfors 2010.
- Halmeenpää, Hanna – Salolainen, Pertti: Luontoarvot osaksi poliittista päätöksentekoa. I verket Salminen, Olli-Pekka – Huhtala, Jarmo – Niemi, Tapani: Loheton lohijoki, Piikki päättäjän lihassa, s. 31–36. Rovaniemi 2019.
- Havansi, Erkki: Turvaamistoimiasioiden käsittely tuomioistuimissa, s. 1170–1180. Lakimies 7–8/2000.
- Hollo, Erkki: Lausunto maa- ja metsätalousministeriön toimeksiantoon lohiregaalista. Helsingfors 2017.
- Honkanen, Marja-Leena: Kalastusoikeus. Helsingfors 1985.
- Hyvönen, Veikko O: Kiinteistökohtainen erityinen etuus, s. 757. I verket Defensor Legis 1996.
- Joona, Juha: Valtion lohiregaali – Tutkimus valtion erityisestä oikeudesta lohen ja meritaimenen kalastukseen Pohjanlahteen laskevissa suurissa virroissa, Juridica Lapponica 40. Rovaniemi 2015.
- Joona, Juha: Muistio koskien regaalista lohenkalastusoikeutta erityisesti Tornion-Muonionjoen vesistöalueella. Raanujärvi 2015.
- Järvi, T. H: Suomen merikalastus ja jokipyynti. Borgå 1932.
- Kalastuslain kokonaisuudistuksen työryhmän mietintö: Työryhmämuistio MMM 2012:3. Helsingfors 2012.
- Karvinen, Pauli: Kalastusoikeus kiinteistön erityisenä etuutena. I verket Vihervuori, Pekka – Hemmo, Mika – Tammi-Salminen, Eva (red.): Juhlajulkaisu Leena Kartio 1938 - 30/8 - 2008. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja C-sarja N:o 39, s. 117–134. Jyväskylä 2008.
- Kokko, Kai T.: Luonnonvarojen hallinta sopimuksin. Lakimies 7–8/2012, s. 1124–1148. Helsingfors 2012.
- Lang, J. N. – Haataja, Kyösti: Omistusoikeudesta Suomen vesiin. Det svenskspråkiga originalverket kom ut 1902. Helsingfors 1932.
- Laukkanen, Markku – Saarela, Ahti – Aitamurto, Veikko: Kenen Ounasjoki. Borgå 1981.
- Oksanen, Anniina: Selvitys lohen ja taimenen kalastusoikeuksista Kemijoen alueella. Rovaniemi 2009.
- Rummukainen, Aune – Salila, Jari: Erityinen etuus osana kiinteistöjärjestelmää. I verket Ympäristöjuridiikka 1/2011, s. 32–56. Helsingfors 2011.
- Seppovaara, Ossi: Kemijokeen rakennetun Isohaaran voimalaitoksen aiheuttamat kalataloudelliset vahingot. Tapiola 1971. Publicerat Copyright Oy Keskuslaboratorio – Centrallaboratorium Ab 1972.
- Tuori, Kaarlo: Oikeuden ratio ja voluntas. Helsingfors 2007.
- Tuori, Kaarlo: Lausunto Tenojoen kiinteistönomistajat ry:n toimeksiantoon Tenojoen kalastuksen sääntelyjärjestelmästä. Helsingfors 2017.
- Vihervuori, Pekka: Kiinteistötoimitus oikeusriidan ratkaisumenettelyinä. I verket Lakimies 5/1998, s. 806–827. Helsingfors 1998.
- Vihervuori, Pekka: Kiinteistötoimituksen ja yleisen alioikeuden toimivaltasuhteista. Edilex. Artikel, jubileumspublikation nr 14. Helsingfors 2004. Tidigare publicerat i verket Prosessioikeudellisia erityiskysymyksiä. Red. Jarkko Männistö. Åbo 2004.
- Vihervuori, Pekka: Ylimuistoinen nautinta ja sen kohde – vesioikeudellinen ongelma yksityis- ja julkisoikeuden välimaastossa. I verket Juhlajulkaisu Leena Kartio 1938 - 30/8 - 2008. Suomalainen Lakimiesyhdistys publikationer, C-serie, nr 39, s. 377–391. Jyväskylä 2008.
- Wirilander, Juhani: Rasitteesta maankäyttömääräyksenä – Tutkimus rasiitteen käsitteestä, kehityksestä, voimaansaattamisedellytyksistä ja voimassaolon perusteista Suomen oikeuden mukaan. Helsingfors 1979.
- Wrede, R. A. – Caselius, Ilmari: Esineoikeuden pääpiirteet Suomen oikeuden mukaan. Helsingfors 1946.

Officiellt material

- Aliranta, Heidi (LsN): Taustamuistio eduskunnan ympäristövaliokunnalle valtion lohiregaalista Tornionjoella. 30.5.2016.
- Eduskunnan oikeusasiamiehen lausuntopyyntö maa- ja metsätalousministeriölle 2527/4/97.
- Haapala, Jaakko: Maanmittauslaitoksen raportti kiinteistönmääritystoimituksista koskien Perämeren ja Tornion-Muonionjoen kalastusoikeuksia. Åbo 2016.
- HE 22/1989 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle yhteisaluelainsiksi.
- RP 227/1994 rd. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till revidering av lagstiftningen om fastighetsbildning.

- RP 198/1999 rd. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om samfälligheter och av vissa lagar som har samband med den.
- RP 30/2009 rd. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om överföring av fastighetsinskrivningsärendena från tingsrätterna till lantmäteriverket.
- RP 264/2009 rd. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till godkännande av gränsälvöverenskommelsen mellan Finland och Sverige och till lag.
- RP 192/2014 rd. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om fiske och till lagar om ändring av vissa lagar som har samband med den.
- RP 205/2017 rd. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om tredimensionella fastigheter.
- RP 85/2018 rd. Regeringens proposition med förslag till lag om ändring av lagen om det nationella genomförandet av Europeiska unionens gemensamma fiskeripolitik.
- RP 309/2018 rd. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om fiske.
- Kiinteistönmärittöystoimitus koskitilalla Pohjois-lin Voima RN:o 33 Pohjois-lin kylässä lin kunnassa (TNro 2003-893950). Diarienummer LMVb/7284/33/2005. Toimituspöytäkirja 8.7.–11.4.2005.
- Kalastuslainsäädäntökomitean mietintö KM 1977:47. Helsingfors 1977.
- SSS 41/2016 rd. Svar på skriftligt spörsmål till jord- och skogsbruksministeriet om laxregalet. Kimmo Tiilikainen, Helsingfors 3.3.2016.
- Korkeimman hallinto-oikeuden 23.1.2014 antaman lausunto hallituksen esitysluonnokseen uudeksi kalastuslaiksi. Dnr H 488/13. (HFD:s utlåtande).
- LEkUB nr 18 – Proposition nr 214 (1980 rd). Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 18 hallituksen esityksen johdosta kalastuslainsäädännön uudistamisesta.
- Markkula, Markku: Maanmittauslaitoksen keskushallinnon lausunto maa- ja metsätalousvaliokunnalle kalastuslain muuttamista koskevasta hallituksen esityksestä eduskunnalle – RP 309/2018 rd.
- LMV 343/00 00 00/2013. Maanmittauslaitoksen vastaus maa- ja metsätalousministeriölle erityisten kalastusetuuk-sien ja muiden kalastusoikeuksien selvittämisestä Tornionjoella, Pellossa.
- LMV 3250/00 08/2014. Maanmittauslaitoksen lausunto Tornion-Muonionjoella sijaitsevien koskitilojen koskikaup-pojen yhteydessä kauppakirjaan merkityn kalastusoikeuden pidättämisestä. 21.8.2014.
- LMV 773/00 03 00/2018 Maanmittauslaitoksen keskushallinnon vastaus selvityspyyntöön. 28.2.2018.
- LMVb/14699/33/2010. Pöytäkirja kiinteistönmärittöystoimituksesta Matkakoskella. Toimitusnumero 2010–355705.
- LMVb/3265/33/2015. Pöytäkirja Kukkolan kosken kiinteistönmärittöystoimituksesta. Toimitusnumero 2015–497718.
- LMVb/5228/33/2018 och LMVb/5240/33/2018. Pöytäkirja saarien Kuusiluoto ja Sassi kiinteistötoimituksista.
- JsUB 10/2010 rd – RP 264/2009 rd. Jord- och skogsbruksutskottets betänkande om regeringens proposition med förslag till godkännande av gränsälvöverenskommelsen mellan Finland och Sverige och till lag om sättande i kraft av de bestämmelser i överenskommelsen som hör till området för lagstiftningen, om tillämpning av överenskommelsen och om upphävande av vissa lagar.
- JsUB 31/2014 rd – RP 192/2014 rd. Jord- och skogsbruksutskottets betänkande om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om fiske och till lagar om ändring av vissa lagar som har samband med den (RP 192/2014 rd).
- Nytt Juridiskt Arkiv. En svensk publikationsserie som innehåller material om rättspraxis och lagberedning.
- GrUU 8/1996 rd. Grundlagsutskottets utlåtande om lagförslaget i lagmotion 4/1995 rd som avser ändring av la-gen om fiske.
- GrUU 5/1981 rd. Perustuslakivaliokunnan lausunto n:o 5 laki- ja talousvaliokunnalle kalastuslainsäädännön koko-naisuudistamisen yhteydessä HE n:o 214 (1980 vp).
- GrUU 20/2010 rd – RP 29/2010 rd. Grundlagsutskottets utlåtande 20/2010 rd om regeringens proposition med förslag till lag om ändring av lagen om fiske.
- GrUU 8/2012 rd – RP 135/2011 rd. Grundlagsutskottets utlåtande om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om fiske.
- GrUU 58/2014 rd – RP 192/2014 rd. Grundlagsutskottets utlåtande om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om fiske och till lagar om ändring av vissa lagar som har samband med den.
- GrUU 44/2016 rd – RP 103/2016 rd. Grundlagsutskottets utlåtande om regeringens proposition till riksdagen om förslag till lagar om det nationella genomförandet av Europeiska unionens gemensamma fiskeripolitik och om ändring av lagen om ett påföljdssystem för och tillsynen över den gemensamma fiskeripolitiken.
- GrUU 5/2017 rd – RP 239/2016 rd. Grundlagsutskottets utlåtande om regeringens proposition till riksdagen med förslag till godkännande av avtalet mellan Finland och Norge om fisket i Tana älvs vattendrag och till lagar om sättande i kraft och tillämpning av de bestämmelser i avtalet som hör till området för lagstiftningen och änd-ring av lagen om fiske.
- Suomalais-ruotsalaisen rajajokikomission Suomen ryhmän 30.1.1998 selvitys eduskunnan oikeusasiamiehen sel-vityspyyntöön 2527/4/97 Korpikylän ja Alavojakkalan jako- ja kalastuskuntien ja Ylivojakkalan ja Kainuunkylän kalastuskuntien kantelukirjoituksen johdosta.
- Valtioneuvoston oikeuskanslerin 31.8.2001 antama vastaus (dnro 85/1/99) kanteluun Suomen neuvotteluvaltuus-kunnan kokoonpanosta Suomen ja Norjan välisen kalastussopimuksen ja kalastussäännön muuttamista kos-kevissa valtiosopimusneuvotteluissa.

Internetkällor och övriga källor

- Haapala, Jukka: Epäselvät kalastusoikeudet Perämerellä ja Tornion-Muonionjoella. Finns på http://www.maankaytto.fi/arkisto/mk315/mk315_1850_haapala.pdf Läst 30.10.2018.
- Uppgifter från NTM-centralen i Lappland och Forststyrelsen om ägarförhållandena i vattenområdet i Torne älv, utarrendering av fiskeplatser till kommersiella fiskare, försäljning av tillstånd för det gemensamma tillståndsområdet och användning av tillståndsintäkterna. Se även Leskinen, Jari: Tabell om strömfallslägenheter i Torne älv och ordalydelser i köpebrev, denna utredning, s. 30.
- Vetenskapstermbanken, definition av termen strömfallslägenhet. Finns på http://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:koskitila/laajempi_kuvaus Läst 26.10.2018.
- Vetenskapstermbanken, definition av termen preklusion. Finns på <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:preklusio> Läst 23.4.2019.
- Paaso, Ilkka: Muistio Tornion-Muonion-Könskämäenon yhteislupa-alueen perustamisesta ja kehityksestä 1992–2010. Muonio 2011.

Rättsfall

Tingsrätten

- Kemi-Torneå tingsrätt 15/5306
 Kemi-Torneå tingsrätt 13/131843
 Lapplands tingsrätt 19/3343

Jorddomstolen

- Lapplands tingsrätts jorddomstolssammansättning 17/635 (M 15/8307)
 Uleåborgs tingsrätts jorddomstolssammansättning 3331 (M 05/3292)
 Lapplands tingsrätts jorddomstolssammansättning 16.12.2015 (M 13/4634)
 Lapplands tingsrätts jorddomstolssammansättning 20.1.2017 (M 15/8372)

Vattenöverdomstolen (f.d.)

- VÖD 22.12.1981
 VÖD 33/1982
 VÖD 41/1978
 VÖD 80/1978
 VÖD 75/1983

Hovrätten

- Vasa hovrätt 1962/382
 Rovaniemi hovrätt 30.5.2016, t 287, dnr S 16/220

Högsta domstolen

- HD 1931-II-476
 HD 1951 L 18
 HD 1952 II 70
 HD 1980-II-100
 HD 1981-II-128
 HD 1983-II-29
 HD 217:1966
 HD 179:1998

Högsta förvaltningsdomstolen

- HFD 2010:27
 HFD 1.4.2008/669
 HFD 27.10.2006/2855

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

- Alatulkila m.fl. mot Finland*, 33538/96, 28.7.2005
Posti och Rahko mot Finland, 27824/95, 24.9.2002
Dandell m.fl. mot Sverige, 54695/00, 17.1.2006

FÖRKORTNINGAR

NTM	närings-, trafik- och miljöcentralen
EU	Europeiska unionen
EGFP	EU:s gemensamma fiskeripolitik
FD	förvaltningsdomstolen
HFD	högsta förvaltningsdomstolen
RP	regeringens proposition
SKL	lag om skifte
FiL	lag om fiske
KB	kommittébetänkande
KOM	Europeiska kommissionen
FBL	fastighetsbildningslag
SS	skriftligt spørsmål
HD	högsta domstolen
SSS	svar på skriftligt spørsmål
TR	tingsrätten
LEkUB	lag- och ekonomiutskottets betänkande
JD	jorrdomstolen
FS	Forststyrelsen
LMV	Lantmäteriverket
JsUB	jord- och skogsbruksutskottets betänkande
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
JK	justitiekansler
GrU	grundlagsutskottet
GL	grundlag
FördrS	fördragsserie
JB 1734	jordabalk 1734
VRL	lag om vattenrätten
RVL	lag innefattande bestämmingar om råskilnad i vatten och skifte af vattenområde
VÖD	vattenöverdomstolen
SamfL	lag om samfälligheter
FN	Förenta nationerna
GFP	(EU:s) gemensamma fiskeripolitik

Jord- och skogsbruksministeriets publikationer 2020

- 1 Leader-toimintatavan arviointi - Maaseutuohjelma 2014-2020**
- 2 Tenon kalastussopimuksen vaikutukset - sopimuksen toimivuuden arviointi eri osapuolten näkökulmasta**

Jord- och skogsbruksministeriet

Regeringsgatan 3 A, Helsingfors
PB 30, 00023 Statsrådet
mmm.fi

ISBN: 978-952-366-022-9 PDF

ISSN: 1797-397X PDF